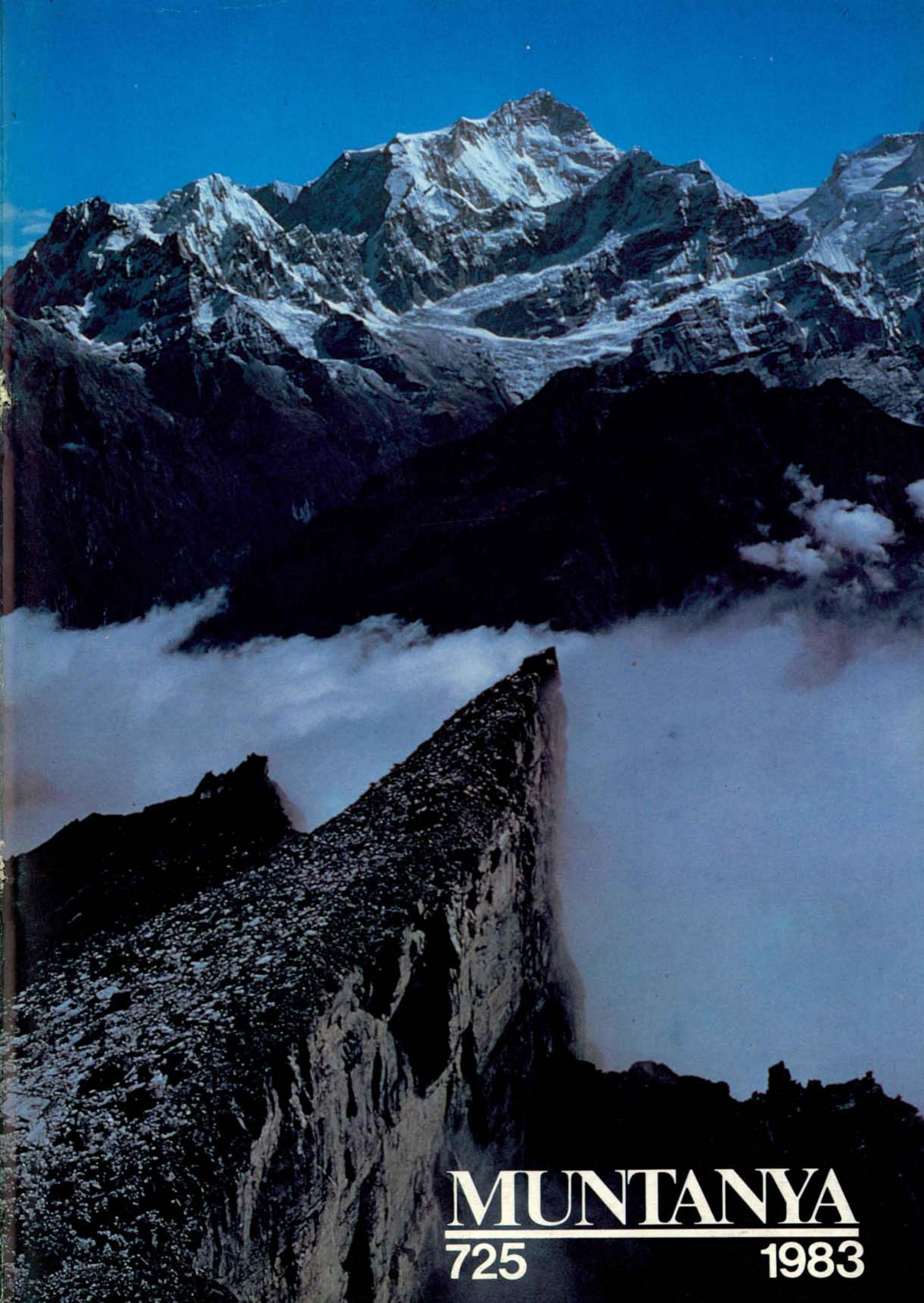

MUNTANYA

725 **1983**

CULTURA POPULAR

PUBLICACIONS DE L'OBRA SOCIAL, CAIXA DE BARCELONA

«Almanacs de Barcelona» Llunaris, Calendaris i Pronòstics Segles XV a XX.

Realització: Josep Mañà, Ramón Valverde, Ester Valls, Susanna Vintó.
Barcelona, gener 1983.

El llibre que acompanya l'exposició «Almanacs de Barcelona» documenta d'alguna manera el canvi d'any, amb els seus esdeveniments socials i polítics, per mitjà de diversos anuals o números extraordinaris de les diferents publicacions.

Dins d'aquestes, l'almanac en la seva doble faceta de calendari i mitjà d'informació, ha estat un element important per a la premsa barcelonina.

Aquest llibre mostra de manera sintètica els cinc segles d'almanacs impresos a Barcelona; amb tot el que irradien i reflecteixen ens poden ajudar a profundir en el coneixement de la història i de l'esperit de la nostra ciutat.

«Ara ve Nadal»

Realització: Josep Mañà, Bienve Moya, Antònia Pélaury, Ester Valls, Ramón Valverde, Susanna Vintó.

Barcelona, desembre 1981.

El llibre és el catàleg de l'exposició «Ara ve Nadal» (desembre 1979), però conté a més un anexe d'adresses d'activitats referents a aquestes festes i una bibliografia. El llibre —com l'exposició— preten la divulgació de les tradicions lligades a la festa de Nadal i al solstici d'hivern, en un moment en que hi ha una forta tendència a la seva desnaturalització i fins i tot desaparició. Conté un recull d'elements escampats a arxius, museus i col·leccions particulars agrupats per a aquesta mostra: el símbols del foc i l'arbre, les herbes que donen sort, les rifes, les fires, els àpats tradicionals.

«La tardor» - Recull de tradicions, activitats i costums de l'equinocci de tardor.

Realització i muntatge: Josep Mañà, Ramón Valverde, Ester Valls i Susanna Vintó.
Barcelona, setembre 1982.

El llibre, que acompanyava l'exposició sobre el tema de «La tardor» és un recull d'activitats tradicionals i manifestacions festives d'aquesta època de l'any. Té també com objectiu la divulgació de la cultura rural al nostre país i de la significació de les festes del període.

En ell es mostren, amb petits poemes, fotografies, notícies dels diaris i fent un contrapunt entre les tradicions i la vida actual, les festes majors i aplecs, la verema, les feines agrícoles, la caçera, la matança del porc, els aiguats. I a les ciutats, la reempra de les activitats culturals, laborals i escolars.

«La porta de l'estiu» - San Joan, les festes del foc i de l'aigua i costums estiuencs.

Realització: Josep Mañà, Bienve Moya, Ester Valls, Susanna Vintó i Ramón Valverde.

Barcelona, juny 1981.

El llibre acompanyava l'exposició de materials que il·lustren les celebracions des del 24 de juny (San Joan) al 30 de juliol (San Nin i Sant Non).

En ell es parla de la significació dels elements característics d'aquestes festes (l'aigua i el foc) i de les manifestacions lúdiques familiars de l'estiu actual i a l'hora s'evoca l'estiueig menestral i costums ja desapareguts.

**CAIXA DE
BARCELONA**

OBRA SOCIAL

L'ESPECIALITAT NOSTRA: LA MUNTANYA!

PROMOCIONS:

Kurt Diemberger.

R. Messner.

**NOVETATS
EXPEDICIÓ
CATALANA
EVEREST 82**

MATERIAL:
SACS
MOTXILLES
BOTES
CLETES
CORDES
PIOLETS
GRAMPONS

MARQUES:
PETZL
SERVAL
BOREAL
CHARLET

**CADA DIA SÓN MÉS ELS ALPINISTES I ESQUIADORS
QUE PRACTIQUEN EL «WINDSURFING»**

NAVEGA AMB NOSALTRES

PLANXES PER 2.362 ptes. AL MES

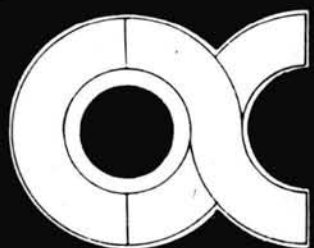

esports edelweiss

Gran Via, 527 (cantonada C. Urgell). Telef. 254 83 00. BARCELONA-11

SI VOLEU EL FULLET «COMO APRENDER WINDSURFING», DEMANEU-NOS-EL

**LABORATORI
COLOR
XICARS SA**

al servei
del professional
i de l'aficionat
exigent

FOTOGRAFIA A L'ABAST

REVELAT DEL VOSTRE

CARRET COLOR

DE TOTES LES MARQUES
35 mm. 126-110-120

Pts. 117

SEGONES CÒPIES COLOR

DES DE NEGATIUS 35 mm. a 9 x 13

Pts. 29'4

DE LES ALTRES CÒPIES DE MIDES
NO ESPECIFICADES FEM EL

40% DE DESCOMPTE SOBRE
ELS PREUS DEL MERCAT

REVELAT EL VOSTRE CARRET COLOR
DEMANEU

CÒPIES

9 x 13

a 25'8 Pts.

10 x 15

a 27'6 Pts.

ALBUMS AUTOADHESIUS

AMB 10 FULLES
a 400 Pts.

DE VENDA A LES NOSTRES BOTIGUES
NO ES SERVEIX PER CORREU

VENDA DE PELICULA AGFACOLOR 100

135/36 360 Pts.

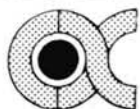
135/24 300 Pts.

135/12 220 Pts.

110/24 300 Pts.

110/12 220 Pts.

AQUEST SERVEI EL FEM NOMÉS A
LES NOSTRES BOTIGUES

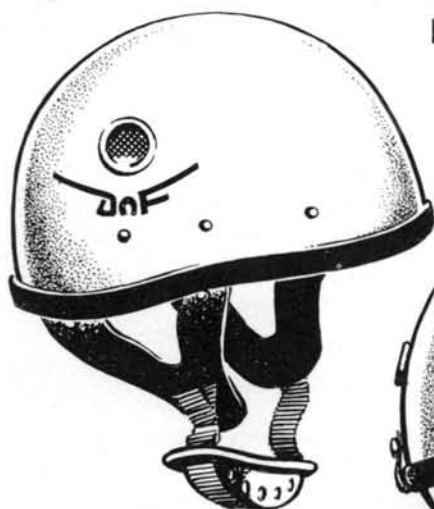
**LABORATORI
COLOR
XICARS SA**

Apartat 57 LA BISBAL D'EMPORDA
Tel. (972) 64 06 76

Per a la tramesa per correu
podeu demanar els nostres
sobres de franqueix a destí.

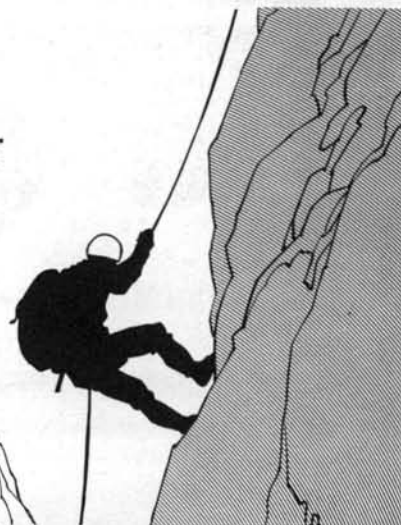
ENVIEU ELS VOSTRES CARRETS O DEMANEU MÉS
INFORMACIÓ A L'APARTAT DE CORREUS O VISITEU
LES NOSTRES BOTIGUES A:

- * Torrent de les Flors, 107 (Gràcia) - BARCELONA
- * Freser, 152 - BARCELONA (Prop Maragall)
- * C/. Carme, 41 - BARCELONA (Prop Rambles)
- * Francesc de Verntallat, 22 - LA BISBAL (Girona)
- * Santa Clara, 60 - GIRONA

MODEL HIMÀLAIA 78

MODEL EXPEDICIÓ CATALANA A L'EVEREST

CASC PROTECTOR
duraleu-forte

FABRICAT PER MANUFACTURES PLÀSTIQUES ALEU · BARCELONA

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

**BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ**

6 exemplars
(1 any)
1.100,— Ptes.

Estranger
1.400,— Ptes.

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista **MUNTANYA** a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐ Signatura

Data		
Banc / Caixa		
Carrer		
n.º	Població	D.P.

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista **MUNTANYA** del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

ESPORTS MAÑANES

C/. CANUDA, 26 - T. 318 45 00-318 44 34

- BARCELONA-2

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

ANY CVII N.º 725 VOL. 89 FEBRER 1983

Redacció i administració:
Paradís, 10 - Barcelona (2)
Tel. 315 23 11

Director:
Josep Casanovas i Garcia

Maqueta:
Carles Fabregat i Sans

Secretari:
Josep Velázquez i Crespan

Corrector:
Joan Costa i Costa

Publicitat:
J. Casanovas i Novell
Av. Xile, 36, 2.ª, 1.ª
Barcelona-28
Tel. (93) 240 63 98

Adjunts al director:
Salvador Filella i Cornadó

Col·laboradors:
David M. Aloy, Jaume Altadill,
Armand Ballart,
Lluís Belvis, Agustí Jolis,
Modest Montlleó, Alfred
Montserrat, Ramon Pujol i
Alsina, Joan Quintana,
Joan Sabadell, Josep M.ª Sala,
Alfons Valls.

Subscripció:
1.300 pessetes l'any (sis exemplars).
Estranger 1.700 pessetes.
Preu d'aquest exemplar, 250
pessetes. (Comanda de números
endarrerits, a la redacció de la
revista.)

Dipòsit Legal: B. 545-1958

Fotocomposició i Fotomecànica:
Catalana de Fotocomposició, S. A.
Consell de Cent, 500

Impremta:
SUIMPA, S. A.
Indústria, 110
ISSN: 0212-2111

SUMARI

Editorial	290
La Torre Abadal <i>Agustí Vilar i Martínez</i>	291
Becco di Valsoera. Via Peregó <i>Jordi Lluch i Calomarde</i>	300
Excursionisme. Records i pinzellades <i>Joaquim Xicart i Barceló</i>	303
Adéu a Josep M.ª Puchades <i>Josep Iglésies</i>	307
Supercouloir Boivin-Gabarrou <i>Joan Quintana i Paredes</i>	314
Una travessia pel massís del Cotiella <i>Joan Tort i Donada</i>	316
Pels Atlas amb esquís <i>Jaume Codina i Roig</i>	321
El penúltim bivac de l'Enric Font <i>Josep M.ª Mérida i Turell</i>	324
Els «catalanes» de l'Uruguai <i>Albert Oliveras i Folch</i>	325
L'home i el mar <i>Joan Panisello</i>	327
Crònica excursionista <i>Equip redacció crònica</i>	
Alpinisme	328
Espeleologia	332
Protecció de la natura	332
Actes	333
Bibliografia	334

Portada:
Manaslú 8.156 m. (Foto: Jaume Altadill.)

Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA», editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

ELS JOCS OLÍMPICS DE 1992

Es troba en període d'adjudicació l'organització dels Jocs Olímpics de l'any 1992 a la ciutat que millors garanties ofereixi per portar-los a terme, d'acord amb la norma del Comitè Olímpic Internacional d'atorgar-los a una ciutat que a, més dels seus mèrits, tingui –naturalment– el suport del Comitè Olímpic del seu Estat.

Dintre les diferents propostes, s'hi troba la de Barcelona, recolzada pel nostre Ajuntament, perquè ha previst les circumstàncies favorables que s'escauen en aquella data, com el fet que, dintre el torn que el COI té establert, en aquell any caldrà fer-los a Europa. A més, l'únic gran Estat europeu que encara no ha fet uns Jocs Olímpics és Espanya, i si bé no ha destacat en grans rècords olímpics, és un dels Estats més antics dintre de l'organisme internacional, per davant d'altres que cada quatre anys recullen moltes medalles.

Barcelona, amb la seva àrea geogràfica del Maresme (Mataró) i del Vallès (Terrassa, Sabadell i Granollers), és la que disposa –ara ja– de les més nombroses i importants instal·lacions esportives, no sols d'Espanya, sinó de qualsevol ciutat europea que no hagi organitzat cap olimpíada.

Justament, l'any 1992 és el del 500e aniversari de la descoberta d'Amèrica, un dels «moments estel·lars de la humanitat» –recordant un títol de l'escriptor Stefan Zweig–, la qual cosa es commemorarà de diverses maneres: a Sevilla, ciutat tan lligada a la història de la descoberta d'Índies, amb l'Exposició Internacional; a Madrid, amb la demostració cultural de les nacions americanes; i, a Barcelona, per ser la ciutat que rebé Colom en tornar dels seu primer viatge.

Veiem la coincidència que, precisament el 1992, podem rebre atletes de tot el món, fent realitat els desitjos olímpics de la nostra ciutat. No volem ni s'escau, aquí, fer la història de les arrels esportives de l'època romana i de l'edat mitjana; però sí direm que, a partir del 1896, en què el baró Pierre de Coubertin aconseguí de reimplantar els Jocs Olímpics, barcelonins il·lustres sempre s'han sentit motivats per aquest ideal.

El Comitè Olímpic Espanyol va néixer a Barcelona, gràcies a les gestions dels periodistes esportius Narcís Masferrer i Francesc de S. Gibert, els quals aconseguiren la participació espanyola als Jocs de l'any 1920 a Anvers, amb el suport de l'esmentat comitè, presidit per Santiago Güell, baró de Güell, atent sempre a les manifestacions esportives i culturals de la ciutat.

En projectar-se per l'Ajuntament l'organització de l'exposició internacional de 1929, s'incloué dintre el comitè organitzador

Epifani de Fortuny, baró d'Esponellà, qui suggerí la construcció d'instal·lacions esportives a la muntanya de Montjuïc; fou una realitat, amb l'edificació de l'Estadi Municipal i altres recintes, l'any 1929, tot preveient una futura Olimpíada per a l'any 1936, la qual no prosperà per fets aliens a l'esport.

Arran del pas per l'Ajuntament del baró d'Esponellà, en el període 1949-1952, es va constituir la primera Comissió d'Esports amb caire municipal, i a l'actual consistori recau el pes de la divulgació del projecte i organització dels Jocs Olímpics de 1992, per la qual cosa, el passat 7 de gener ha creat una Oficina Permanent i un Consell Rector, segons conveni signat pel President de la Generalitat i l'Alcalde de Barcelona; aquest darrer presideix l'esmentat Consell, que té el Director General d'Esports de la Generalitat com a vicepresident, i és constituït, a més, per vuit vocals entre membres d'un i altre organisme.

Catalunya ha sentit i sent l'esport olímpic, tal com ho podem observar per l'estol d'atletes, i de directius de clubs, federacions i alts organismes estatals, com, en aquests darrers anys, han estat i són Joan Antoni Samaranch, Joan Gich, Romà Cuyàs (fins i tot ocupa ara la presidència del Comitè Olímpic Internacional la persona de Joan Antoni Samaranch, que ja ho havia estat també del Comitè Olímpic Espanyol, que actualment presideix Romà Cuyàs).

Pot semblar que, en una revista d'excursionisme, no s'escaigui de comentar l'esperit esportiu olímpic; però volem observar que en aquestes pàgines sempre hem divulgat la participació dels esquiadors a les Olimpíades d'Hivern, car en els nostres rengles s'han iniciat molts d'ells en aquest bell esport, del qual ara festegem el 75e aniversari de la introducció a les nostres muntanyes; però, a més, admirem l'olimpisme i ens plau recordar aquells II Jocs del Mediterrani, celebrats a Barcelona del 16 al 25 de juny de 1955, sobre el resultat dels quals escrivírem un editorial, ara fa 28 anys (MONTAÑA juliol-agost 1955, p. 333) fent constar la satisfacció per haver-ne estat guanyador absolut un gimnasta, el mític Joaquim Blume; perquè, dèiem, «la joventut excursionista es forja principalment en els centres culturals i en els de gimnàstica».

Desitgem que sigui una realitat la convocatòria d'atletes d'arreu del món per competir en els nostres estadis, gràcies als Jocs Olímpics de Barcelona del 1992, pels quals el nostre Ajuntament treballa amb il·lusió, i per als quals no li ha de mancar el suport ciutadà i el de l'Estat, des de la Generalitat a l'Administració Central.

LA TORRE ABADAL

Agustí Vilar i Martínez

INTRODUCCIÓ

Era inevitable fer-la. Però, aquesta vegada, malgrat sigui un treball etnogràfic de resultats, si voleu, dubtosos o confusos, era necessària una explicació. I no solament una. L'etnografia ens enfronta a un treball purament pràctic, amb tots els seus condicionants. Però del que es tracta ací, és de posar en relleu dues qüestions, les quals considero d'importància remarcar a l'hora de tenir-les com a eixos de la feina i, a la vegada —perquè no?— introductòries.

És a dir, m'he trobat amb una fitxa de treball sobre les masies. Aquesta fitxa, la podríem considerar com un esborrany o com un model de metodologia de treball. La fitxa, al meu parer, l'he tractada de fer operativa tot recordant-la en quatre criteris cardinals:

- Toponímia física i geografia d'assentament del mas;
- Explotació econòmica i situació social;
- Història i tradició oral;
- Estudi i composició arquitectònica.

Així, doncs, a partir d'aquests diversos vessants del treball etnogràfic he anat avançant amb el ferm convenciment que en moltes coses m'he equivocat; que, malgrat el gruix no gens menyspreable de folis, encara hi ha moltíssim suc a afegir-hi. No debades és la primera experiència en aquest ram (tant necessària i imprescindible per a la nostra identitat nacional). I que, al capdavant, tothom la té com a ventafocs de les disciplines que hi ha a la facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

No he estat exhaustiu ni rigorós en l'aplicació de la fitxa. Tampoc no ha estat

possible. Molts punts de la fitxa han hagut d'ésser saltats o bandejats per no haver-los d'omplir en l'especulació. Així, en cada punt cardinal, jo hi introduixo fil per randa els punts de la fitxa, i després el vaig descabdellant, en la mesura de totes les possibilitats, ja sense haver-los de numerar en cap moment.

La metodologia, és clar, ha topat amb la realitat crua i pelada de la pràctica, la qual m'ha plantejat una olla de dubtes a l'hora de resoldre qüestions relacionades amb el desenvolupament del treball. Qüestions, possiblement, que no haurien estat tan difícils d'arranjar si no fos per la poca traça en haver-los tingut d'aquests treballs. Interminables visites a les persones més rebeques i desconfiades, per aclarir la finalitat de les nostres curiositats universitàries. O furgar dins els Serveis Tècnics Municipals de Sant Feliu, de

Façana de Torre Abadal completament restaurada a base de totxanes i ciment. Hom veurà que la xemeneia ha entrat en aquesta nova construcció, la qual no té res a veure amb l'antic mas. Al costat, hi ha el portal del pati que malgrat l'aparent estat de conservació, està completament abandonat i enrunat i, a més a més, és de difícil accés pel pedruscall i el creixement anàrquic de la bardissa.

l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat, amb tot el seu corol·lari burocràtic i de pèrdua de temps, de les dificultats certes que hi ha a saber les coses que estan enverinades per l'imprescindible silenci sospitos i trivial; de la crueltat de la vida industrial en contra de la decrepita ruralia del nostre país.

En força moments, la pràctica m'ha plantejat dubtes metodològics inqüestionables. L'experiència d'una ex-masovera o l'anomenada «agricultura tradicional», és pròpiament història? Hi ha també una «memòria popular» riquíssima sobre fets no comuns (ans al contrari, són més aviat trucs i descarnats) els quals no sabria —car ni els hi he posat— on exposar-los. No sé fins a quin punt contextualitzar dins el meu treball les «memòries populars», per molt similar que siguin en llurs exposicions.

Per la resta, més bona voluntat que no pas encert.

FITXA ETNOGRÀFICA

1. Toponímia i geografia. Assentament físic.

1.1. Nom de la casa. Canvi de nom i/o raons.

1.2. Dades del cadastre. Situació. Patronímic d'assentament. Geografia física del mas. Material foto-cartogràfic.

1.3. Pertinences del mas. Altres propietats que té la casa. Dades i fotografies dels altres masos. Comparació (= dedicació, conreus, ramats, artesanía, etc.)

1.4. Relacions amb les altres masies de la comarca. Del propietari i del medi urbà. (Aquest apartat de treball és possible quan la recopilació ja és diversa i abundant).

2. Situació social i explotació econòmica.

2.1. Explotació econòmica actual.

Comparació amb l'explotació tradicional. (Esbós del canvi).

2.2. Relació de l'amo amb el mas. Dades econòmiques i funcionals.

2.3. Relació amo-masover:

—Contractes de conreu.

—Formes de pagament.

—Relació directa amb l'administrador.

2.4. Relació del masover amb les altres masies del propietari i del rodal. Freqüència de les visites dels amos.

3. Història i tradició

3.1. Punt a confegir en forma d'apèndix.

Tot remarcant en un article la naturalitat del seu devenir històric. La seva absoluta funcionalitat.

4. Estudi arquitectònic

4.1. Material.

4.2. Estructura de la casa.

4.3. Funció.

4.4. Repartiment de l'espai i la seva extensió.

4.5. Magatzem, conservació, establia, corrals. Convivència amb els animals.

4.6. Solemnitat.

4.7. Estatge dels amos.

4.8. Elements de la pròpia casa. La comoditat.

4.9. Llum. Descripció.

4.10. Els atuells.

4.11. Conducció de l'aigua.

4.12. Calefacció.

1. TOPONÍMIA I GEOGRAFIA. ASSENTAMENT FÍSIC

1.1. Nom de la casa

Des que hom té notícia d'ella, el nom de

Torre Abadal no ha canviat. Si de cas, s'ha reduït. En alguns documents excepcionals hi queda Torre o Quadra Abadal. Torre i/o quadra va en funció del període i la utilitat. Així, doncs, fou torre clarament, al nostre parer, des del segle IX fins al XII. Aleshores hi havia una certa funcionalitat militar en el seu assentament. No ho oblidem pas: Torre Abadal és a la muntanya de Santa Creu d'Olorda, precisament en un dels seus aiguavessos. Cal recordar que, en tot el municipi, hi ha altres assentaments que tenen la mateixa funció si fa no fa. Torreblanca, Torre Talavera, Torre del Bisbe de Baix i Torre de Santa Margarida, o de Dalt.

En el cas de la Quadra Abadal, els testimonis, fins i tot més recents, ens parlen de la relativa presència de ramaderia que hi hagué. Cal tenir en compte l'enorme extensió de Torre Abadal. Tractaré de donar unes mínimes consideracions de la seva ubicació geogràfica i de les seves característiques físiques.

La Torre Abadal és situada al nord de la ciutat de Sant Feliu de Llobregat, a la qual pertany administrativament la casa i tots els seus terrenys que, no mirant prim, se situen entre les cotes 145-150 del fragment cartogràfic a escala 1:5.000 que incloem ací mateix. Rodegen Torre Abadal, sense superar-la en extensió, els següents masos: per la banda de llevant i gregal, la Pedrera (fàbrica de ciments de la Sanson), on antigament hi havia can Marc; per la banda de garbí o xaloc, can Cuyàs; de migjorn, can Albareda; de ponent, l'Amigó i, en part, també can Canaris. I, de mestral, la contigüitat queda repartida entre can Canaris i can Ferrer. Aquest darrer mas, administrativament ja pertany a Molins de Rei.

En línies generals, som en el vessant SO de la serra de Collserola, i això determina i emmarca totes les característiques geològiques, climàtiques i de vegetació que hi ha.

1. Cal dir (en general per a tota la serra i, en particular, per a aquest vessant) que el terreny és d'una gran complexitat geomorfològica, que reverteix en els diversos tipus de materials i en la seva distribució concreta. La Torre Abadal és orientada cap al puig d'Olorda. També ho són els seus terrenys. Tenen un substrat de materials primaris (pissarres esquitoses del silurià) força erosionats i degradats, la qual cosa els fa considerablement aptes per al conreu de la vinya, el garrofer i l'olivera mediterrània.

Juntament a aquests materials primaris, hi ha una efusió de calcàries (explotades feroçment per la fàbrica de ciment de la Sanson) que, al cap i a la fi, tenen una incidència directa en la composició del sòl d'aquest sector concret de la finca, tot formant una capa de pinyol «caliche» que dificulta el normal desenvolupament de les

funcions del cicle vegetatiu. És, certament, la part més abandonada de la finca; i tot això, considerablement agreujat també pel fet que coincideix amb la solana.

Arreplegats tots aquests elements, li donen un aspecte desolat i típicament àrid. Amb tot, hi persisteixen una llarga dotzena de ceps, vells i decrepits, que s'aferren tenaçment a la terra amb l'ajuda inestimable d'un pagès sorrut i pessimista.

En les cotes més baixes, orientades cap al sud i cap al riu Llobregat, els materials ja són els característics de tot el Baix Llobregat: consisteixen en argiles, llims i margues terciàries i quaternàries (pliocè), les quals, també són manifestament explotades econòmicament. Pels verals de la finca de ca n'Albareda hi ha clots més que perillosos per als transeünts amants de l'excursionisme. Tots aquests materials hi són dipositats per sedimentació, a càrrec del riu, al llarg de tota la seva història geològica. Són materials força més idonis per al fruïterar i per a l'horta (secà). L'erosió dels múltiples desguassos ha creat fondalades —zones generalment obagues— que han permès la supervivència de roures centenaris, d'ampli brancatge. Amb els roures, hi ha robustos exemplars d'arbres de ribera, oms, pollancre. Afegirem que el Collserola, en general, és molt ric en els seus nivells freàtics d'aigua, que donen lloc a moltes fonts o mines que forniren aigua durant anys als conreus tenaçment imposats a un medi tan difícil com el d'aquests aiguavessos.

2. El clima és típicament mediterrani: temperat, d'hiverns de temperatura suau i amb una important sequera estival. El règim pluviomètric no supera els 600 mm de precipitació que, a més a més, no es produeixen durant l'època estival. El mínim estival coincideix amb les màximes temperatures, i això ens dona la clau de les característiques de vegetació que observarem: a l'estiu, l'època en què les plantes necessiten major quantitat d'aigua car el calor elevat determina una intensa pèrdua per l'evaporació, també hi ha una acusada disminució de la quantitat de pluja. Alhora, això pot explicar, entre altres coses —i a part de petits espais de la zona que ofereix microclimes especials, en els quals trobem roures i espesses bardisses impenetrables i focus de reconstrucció de l'alzinar mediterrani—, que la vegetació no està en consonància, en general, amb les fortes pluges que poden caure durant la tardor i la primavera.

3. Pel que fa al sotabosc, i a mode de síntesi de les dades anteriors, és important de remarcar que Torre Abadal està orientada cap a la solana; característica que trobem en tots els masos dels encontorns. Aquest factor clarifica alguns dels aspectes vegetatius: arbustos i arbres que són susceptibles d'arrelar en aquelles dures condicions. S'ha de dir això, però,

Un primer pla de la bassa, on generalment feien la bugada. Si ens hi fixem força bé, veurem la canal que s'aboca a la bassa, la qual canal ve de la cuina.

tot afegint que, malgrat tot, l'actual situació respon a tot un procés històric que parteix d'un estat natural que es defineix com a domini de l'alzinar (*Quercus ilex*). Aquesta situació natural, que segurament existeix potencialment quant a la reconstrucció, s'enfronta a tot un condicionament basat en l'acció de l'home —tales, de primer—, a la qual cosa, va seguir al llarg dels segles XVII, fins arribar el XX, tot un procés d'extensió de les terres cultivades. Garrofer, olivera, vinya i ametller foren les excuses per tal d'anar arraconant progressivament l'alzinar. Tot i que la desaparició de l'agricultura en aquesta zona sigui un fet inexorable, l'alzinar no hi torna a recuperar el terreny; entre d'altres raons, hem de remarcar la lentitud del creixement de la

comunitat vegetal que rodeja al típic bosc mediterrani de l'alzina. D'altra banda, la política forestal de les nostres autoritats basa tota la repoblació en les pinedes, les quals són fàcilment abastables pels incendis i les plagues de la processonària.

Amb tot, en els promontoris adjacents i en els espais abandonats sense conrear, he detectat una sèrie d'arbustos que anuncien indubtablement un procés de reconstrucció del bosc de l'alzina. Així, doncs, al costat de garrofers abandonats, d'oliveres i ametllers deixats de la mà de Déu, hi van creixent mates de brucs, llentiscle i petites lianes com l'arítol i el lligabosc, que van guanyant terreny dintre i fora de les bardisses, moltes d'elles impenetrables i que, segurament, donaran

cabuda en el futur a les mates de l'alzina, les quals prosperaran si l'ésser més perfecte de la Creació ho permet amb la seva inactivitat per aquells verals.

Torre Abadal forma part dels extensos dominis del marquès de Monistrol, Escrivà de Romaní i de Dusay i de Sant Dionís, baró de Beniparrell i de Prullans. Consigno solament aquests gentilicis aristocràtics, amb l'absolut convenciment que no s'acaben ací. Serveixi el present per pensar que la finca pertany a un grux considerable de propietats. En efecte, dins el municipi de Sant Feliu de Llobregat, el marquès de Monistrol hi té la Torreblanca, la qual, també és extensa, i que, després de passar alguns anys, canvià de jurisdicció municipal a favor de Sant Joan Despí. Fins no fa gaires anys també, la Torreblanca era el Casal administratiu de les propietats i els negocis del marquès de Monistrol, qui traslladà a Monistrol d'Anoia totes les seves bases d'operacions econòmiques. D'aleshores ençà, la Torreblanca segueix el mateix trist i abandonat panorama que la Torre Abadal. L'opinió pública i les autoritats municipals de Sant Feliu de Llobregat estan il·lusionades en què allò serà, d'ací un temps, un parc o una zona verda per a la població. La idea no es descabellada ni excessiva. Tanmateix, les urpes de l'especulació hi són ben arrelades. I els guanys, a pesar de tot, són els guanys.

La Torre Abadal està completament aïllada del grux de les propietats del marquès de Monistrol. No hi té en l'actualitat cap lligam, ni econòmic ni social. Tampoc no es relaciona socialment ni econòmic amb els masos del voltant. Ni tan sols l'àmplia zona que va des de Santa Creu d'Olorda fins al pla del riu. A tant ha arribat la situació de degradació i d'extrem isolament la Torre Abadal, que la canal que

conduïa les aigües a través de Torre Abadal, des de la Pedrera fins can Cuyàs, ha estat no solament tallada, sinó també, arrancada de viu en viu de la terra mateixa. El plom és d'una utilitat inestimable per als depredadors humans. Aquest exemple il·lustra l'extrema deixadesa d'aquests bells rodals de la ciutat de Sant Feliu de Llobregat.

2. SITUACIÓ SOCIAL I EXPLOTACIÓ ECONÒMICA

2.0. Introducció i plantejament

El plantejament d'aquest capítol decisiu compromet tota la nostra capacitat d'anàlisi i comprensió d'aquest punt clau d'un mas. L'estudi és àmpliament complex. Els enfocaments poden ésser diversos. Jo he optat per l'opció d'una descripció de les dades (orals i escrites) a partir del present, per anar fins on puguem cap al passat, en una capbussada difícil d'ordenar, però necessària d'esbossar amb certa claredat.

De les tres fonts assolides, les dues primeres són orals, i l'altra és escrita. Arreplega, filant prim, la següent cronologia:

- 1era. El vigilant (1982-1965)
- 2ona. La Pepita Güell, ex-masovera (1962-1954)
- 3era. El Cadastre de la Riquesa Rústica, el C.R.R. (1941).

Solament en el primer cas m'he vist amb certes dificultats, les quals deriven, al meu parer, d'allò de compromeses que podrien tenir les seves declaracions sobre notes històriques, o simplement etnogràfiques, d'un interès d'ordre intern; ací, les he desenvolupades amb totes llurs contradiccions possibles. Les lectures d'interpretació són simples suposicions, i crec que no interessen per al nostre treball.

2.1. Explotació econòmica actual. Comparació amb l'explotació tradicional. (Esbós descriptiu del canvi.)

Recopilació oral del vigilant

Des de 1965 ençà, no hi ha masover pròpiament dit. Escassament hom pot calcular unes dues àrees d'horta, les quals s'abasten a simple cop d'ull. En l'actualitat pateix de considerables problemes d'aigua. Amb tot, el vigilant s'ha arriscat a plantar cirerers en una zona ben visible de llambregar del mas estant. Fora d'això, no hi ha res en explotació agrícola. El vigilant passeja i és a l'aguait de l'aviram i de mitja dotzena de cabres. La brossa és espessa a tot el llarg de la finca. Entre garrofers danyats perpètuament pel fum blanc de la fàbrica Sanson (o, popularment anomenada, la Pedrera) creixen absolutament abandonats els ametllers, poques oliveres, i ullastrells. Les joves pinedes són devorades per la processonària.

La relació entre l'amo i el vigilant és nul·la. Durant prop de disset anys, el senyor que vigila l'abandonada Torre Abadal, no ha vist mai el marquès de Monistrol. Sap que, una vegada, l'administrador li va dir que un dia hi pujaria. El vigilant creu que no van trobar prou fàcil el camí per arribar-hi. El bon home, des del mas, s'assabentà després que, des de dalt de la Pedrera, l'administrador i el marquès guaitaven tota la finca amb prismàtics, un afer del qual no coneix res al capdavant.

El vigilant, un home d'edat avançada, és relaciona amb l'amo a través de l'administrador, el senyor Esteve Claramunt i Parellada, veí de Sant Feliu. Es relaciona aquest quasi diàriament amb el fill del vigilant, que treballa a Correus. Les sovintejades pujades del fill a Torre Abadal, tenen un paral·lel en l'assídua presència de l'administrador, per afers propis, a l'edifici de Correus.

A través de l'administrador, se sap que si el vigilant és allí és perquè hi és a gust ell mateix. El vigilant és un home de camp. Donà a entendre que no hi havia cap contracte, sinó que, a canvi de vigilar-ho, ell podria disposar de la casa, la qual, en instal·lar-s'hi, no solament era abandonada, sinó fins i tot arruïnada i en precari estat de conservació.

El vigilant i la seva família, d'altra banda, es negaren a explicar-me aquest assumpte —per a ells, absolutament privat. Malgrat tot, foren amables; i jo, tot i que sorprès, vaig ser discret. Les contínues depredacions sobre la finca són una raó de pes. Desconfiança i recel. M'explicà que la casa no havia sofert considerables desperfectes des que ell hi és. Això sí, ha rebut algunes reformes imprescindibles per tal d'ésser habitable. Contà els innombrables furts i els precaris desemparraments del vigilant que hi hagut davant la depredadora devastació humana de les ciutats:

Tot presidint la foto un codonyer, podem observar amb bastant facilitat les runes dels antics cellers a la part posterior de la casa.

—Solen ésser en època d'estiu, de maduració de collites. (Cas de la desaparició completa d'ametlles d'un ametller ufanós, que creix a la vora del mas, durant una absència necessària del vigilant.)

—Semblantment ha ocorregut amb els cirerers que romanen a prop de l'hort. I això, sempre ha estat en totes les primaveres (època de la collita de les cireres). Es dona el cas que, el vigilant i la seva família, amb prou feines si les han tastades quasi mai.

—Diversos cops durant l'estiu, l'hort és depredat, sense compassió, a petits furts, per desesperació del vigilant.

Per altra part, l'administrador conta que, durant els primers anys d'estança del vigilant i la seva família a Torre Abadal, escassament si hi passaren tres anys.

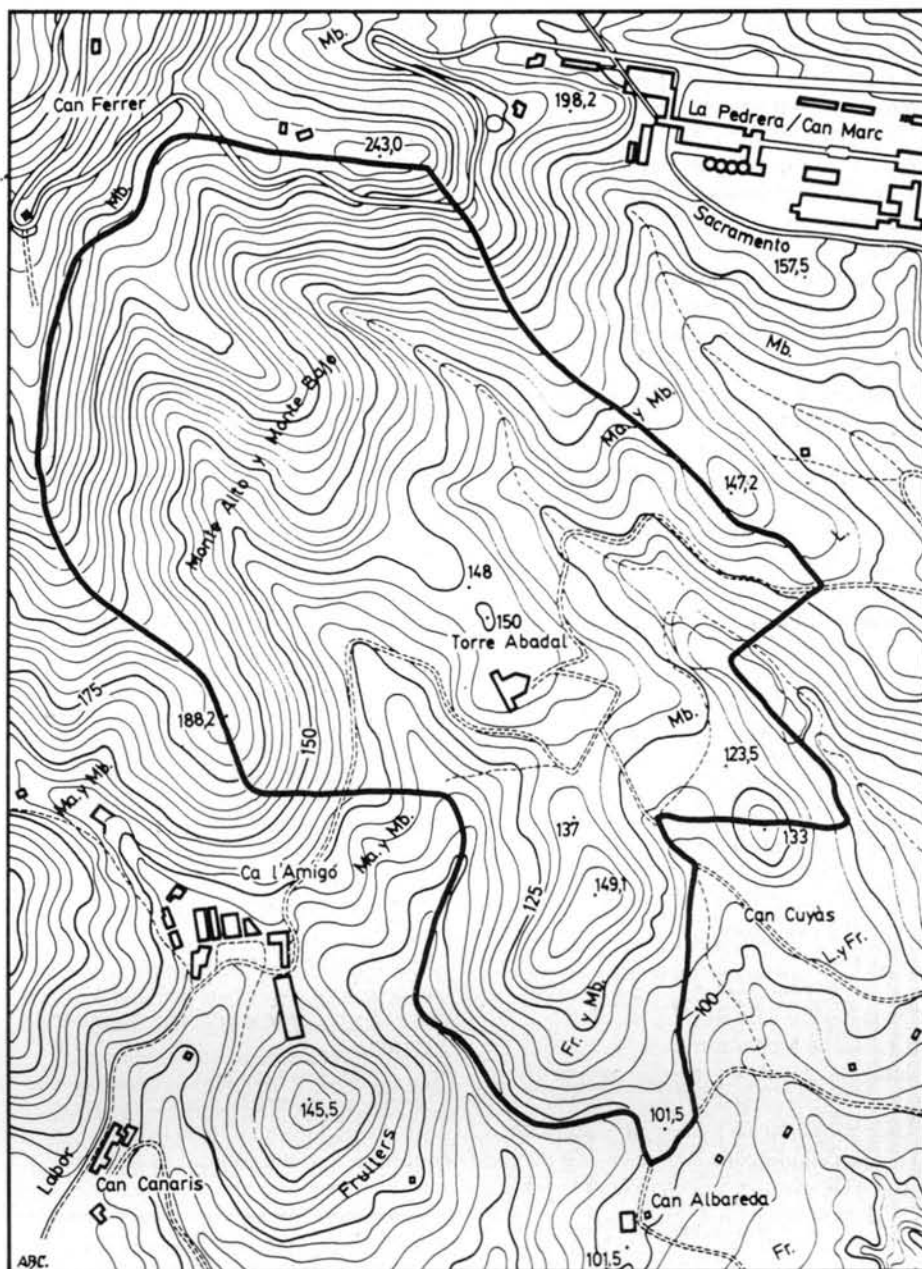
I tot fou (sempre en paraules de l'administrador) per les dures condicions de vida:

- Excessiva grandària de la finca.
- Relatiu acostament de la vida industrial.
- Manca crònica d'aigua.
- Impossibilitat econòmica de fer-ne l'explotació.

Des d'aleshores ençà, la relació família i vigilant, ha estat, per als familiars del vigilant com si fos una casa d'hostatge més que no pas de masover i família.

El vigilant s'ha negat a deixar-me entrar a la casa. Les raons són les anteriorment dites. Així, doncs, en aquestes condicions, preguntar-li el nom i l'origen per tal de constatar-los, m'ha semblat gratuït.

Cal assenyalar que el vigilant i la seva família no són catalans d'origen. Tancats i amb respecte. No he volgut pas insistir-hi més. Per aquests rodals, el fet que no siguin catalans sembla que arrelli. Can Canaris —transformat en un restaurant (?)—, potser és l'única excepció. Ca n'Albareda, can Cuyàs, són pagesos que parlen llengua castellana.

Assentament físic. Fragment cartogràfic.
Serveis Tècnics Municipals de Sant Feliu de Llobregat.

Recopilació oral de Pepita Güell i Carbonell

Masovera de la Torre Abadal durant el període 1954-1962. Cap a la seixantena, robusta i desperta. Fou la darrera masovera, amb la qual s'extingí una llarga nissaga de masovers que data de començaments de segle. L'ex-masovera era filla de Josep Güell i Figueres i de Josepa Carbonell i Busquets, dels quals, cal constatar que llurs pares, originaris de l'Albà, prop de Santes Creus, foren ja masovers de Torre Abadal. Així, doncs, ben bé tres generacions. La data de 1962 clou, havent passat 20 anys escassos, una nissaga de pagesos que vingueren a Torre Abadal a començaments de segle. Per tant, fa 20 anys que ja no hi ha una explotació com cal.

La Pepita Güell, anà a Torre Abadal a causa de la mort d'una parenta decisiva en

l'explotació del mas: la seva tia. Anà a acompanyar-hi el seu oncle (germà del seu pare que, com ja hem dit, havia estat masover de Torre Abadal). S'hi instal·là amb el seu marit, treballador de la Bòvila de Sant Just, i amb tres fills. Tots plegats portaren endavant l'explotació, encara de caire tradicional, durant aquest darrer període, com veurem més endavant.

En conreus, ella hi calcula més de 100 mujades d'explotació agrícola. Sobretot, garrofers; poques oliveres. Un hort ampli: patates, mongetes, cols, faves, pèsols, bledes, cebes, alls, tomaqueres, pebrots, naps, albergínies. Ramaderia: un ramat acceptable d'ovelles, mitja dotzena de cabres, cavalls en un nombre no inferior a la mitja dotzena precisament. Vuitanta gallines, i l'inexcusable parell de porcs. Cacera: abundància de conills, perdus, esporàdicament guineus i porcs senglars.

Durant la major part del període, l'aigua no hi escasseja.

Un terç de la collita de garrofes per al propietari, el senyor marquès de Monistrol. Dos terços per al masover. Les garrofes són quasi sempre venudes íntegrament al senyor Josep Comte, domiciliat a Sant Feliu.

Mercats locals: venda de llet de cabra als mercats de Molins de Rei i de Sant Feliu. Quan hi ha temporades grasses, també hi venen vedures.

Les relacions amb l'amo s'efectuen també a través de l'administrador, el senyor Claramunt, que és un dels diversos administradors que treballen per al marquès de Monistrol. L'ex-masovera diu que no el té tractat gaire. També m'ha dit que, en tota la seva estança a la Torre Abadal, solament hi han vingut uns parents del marquès, però que no ha sabut qui

Paret lateral que dona a tramuntana. Enmig hom pot veure la silueta ben delimitada d'una Torre de defensa pre-romànica (Segle IX). És el monument més antic que hom conserva en tot el municipi de Sant Feliu.

eren. Tampoc no sap si hi havia algun contracte escrit entre el seu oncle i l'administrador. Sabem, però, que l'oncle de la Pepita no sabia ni llegir ni escriure.

L'any 1962, la família va marxar definitivament cap a Sant Feliu. L'oncle de la Pepita feia poc que s'havia mort. Pel que sembla, segons ens ha contat la seva filla Carme, la intenció dels seus pares era quedar-s'hi. Foren els impediments al llarg d'aquells primers anys de la dècada dels seixanta, que s'havien agomolat un rera l'altre, els que truncaren aquelles intencions:

1. Cap als anys que finalitzaven la dècada anterior, una intensa glaçada al mes de gener destruï centenars de garrofers. A Torre Abadal, van morir quasi tots.

2. Un sobtat atac d'apèndix (que no ho fou) a la filla, féu córrer comes ajudeu-me el marit de la Pepita, tot portant a coll-i-bé la filla malalta, fins a Sant Just, a cal metge. (Una gesta considerable!)

3. La Guàrdia Civil avisà que els robatoris i furts per les masies s'havien estès com una plaga. S'havia acabat el temps de deixar les portes obertes del mas mentre la Pepita s'acostava a l'hort a fer l'ullada i a triar els enciams més escaients per a l'amanida del sopar.

4. Durant la major part del dia, la Pepita es quedava sola al mas. Els fills ja anaven a l'escola a Sant Feliu. El seu marit, com ja ho he dit, treballava a Sant Just, i quan arribava al mas, eren les deu el vespre ben tocades.

5. En ple any 1962, no gaudien d'aigua corrent ni de llum. L'aigua es féu alarment escassa.

L'ambient hostil que es respirava per a la Pepita i la seva família es consolidà tot just quan s'instal·laren en la casa que tenien a Sant Feliu. En un dels nombrosos viatges fets a Torre Abadal, a buscar llurs pertinences, van trobar que totes les coses

havien desaparegut: llençols, mobles, vaixel·la. A més a més, s'endugueren la premsa, la caldera, diversos estris i eines d'utilitat per a la casa de camp: un robatori com una casa de pagès! La devastació simptomàtica que assolà el camp, ara arrasava el mas sense contemplacions.

La memòria popular ens parla que els masovers de la Torre Abadal eren gent treballadora i de sa casa. L'oncle de la Pepita havia estat un caçador remarcable i, en les seves bones temporades, cap als temps immemorials de la dictadura de Primo de Rivera i la República, havia arreplegat una colla ensinistrada de caçadors que, a l'ombra dels enormes cellerassos que hi ha a la planta baixa del mas, gaudien del vi, que hi fou un article famós i abundant moltíssim abans de la

guerra. La filla de la Pepita, la Carme, ens testimonia que, durant anys i panys, la millor i inacabable llenya per a la llar de foc del mas era la de centenars de ceps arrancats, quan ja l'oncle no podia explotar les avantatjoses condicions de la vinya.

Amb tot, això és anterior a l'arribada de la Pepita, a viure-hi amb la seva família i el seu solitari oncle. Cal esmentar que, mentre l'oncle i la tia visqueren sols a Torre Abadal, durant l'estiu eren sovintejats els sojorns de gent barcelonina al mas. D'allí, certa fama de masovers grassos que tingueren en el poble.

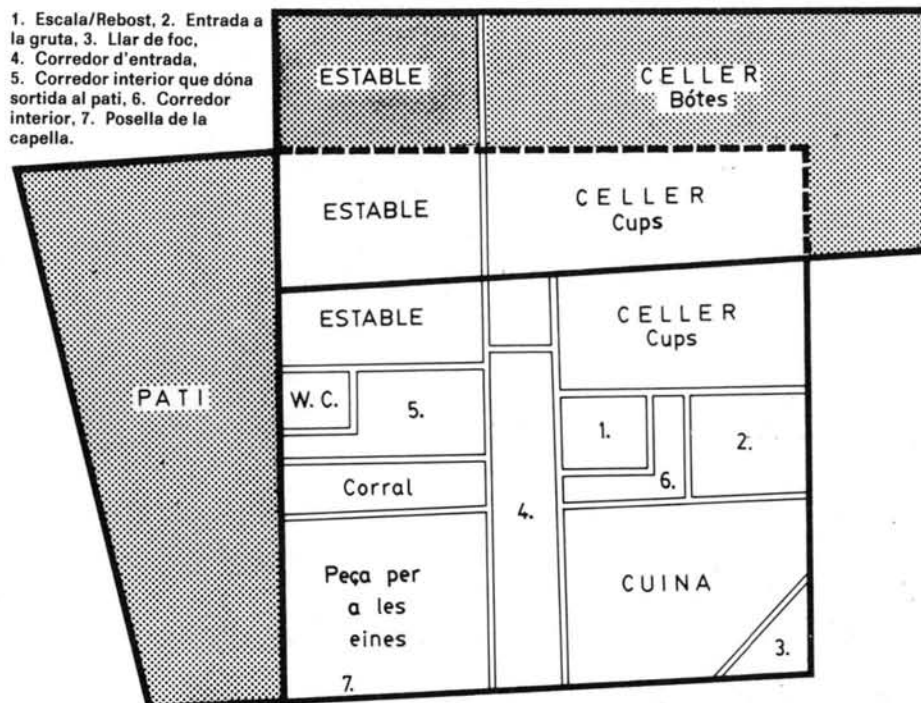
Recopilació escrita del Cadastre de la Riquesa Rústica (1941)

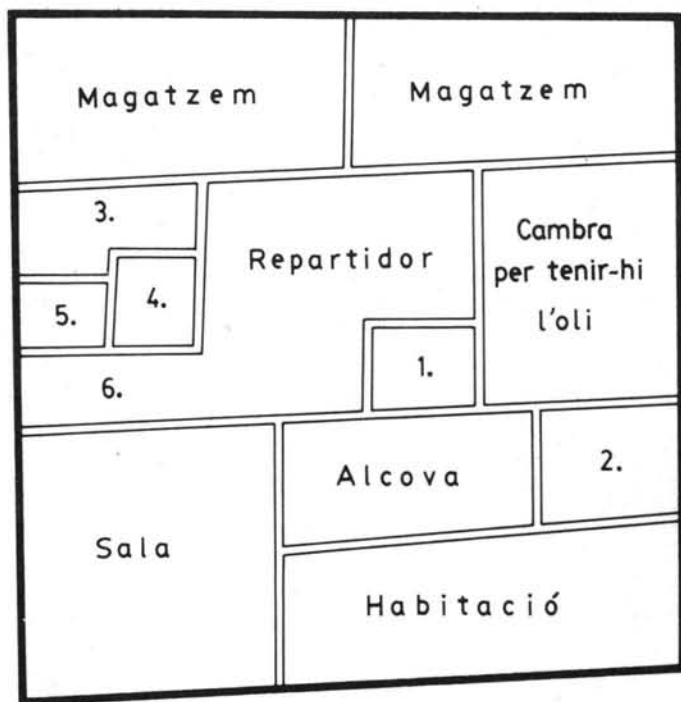
D'entrada, cal mirar bé les dades que ens presenta la qüestió. Sobre l'inconvenient i la solidesa de les anotacions. El positiu és que són dades aproximatives per tal de configurar el cadastre, assenyalades en un temps determinat: ens poden indicar la puixança o la decadència de l'explotació. El C.R.R. és de l'any 1941, tot fresc el final de la guerra Civil. Tenim a mà també, un *Servicio de Conservación de la Presidencia del Gobierno* (se suposa de la Diputació Provincial de Barcelona), en el qual es constata els canvis de propietat i les variacions en els conreus, i la naturalesa dels canvis en l'explotació agrícola. Les pàgines en blanc demostren que l'administració, o ha abusat d'un preclar liberalisme o hi ha hagut una certa irresponsabilitat en no constatar les variacions de l'explotació. D'altra banda, això és un signe palès que, a la nostra ciutat, l'agricultura es converteix en una activitat completament subsidiària.

El negatiu és que les fonts per a tenir una

Torre Abadal, 1954-1962. Planta baixa o primera planta.

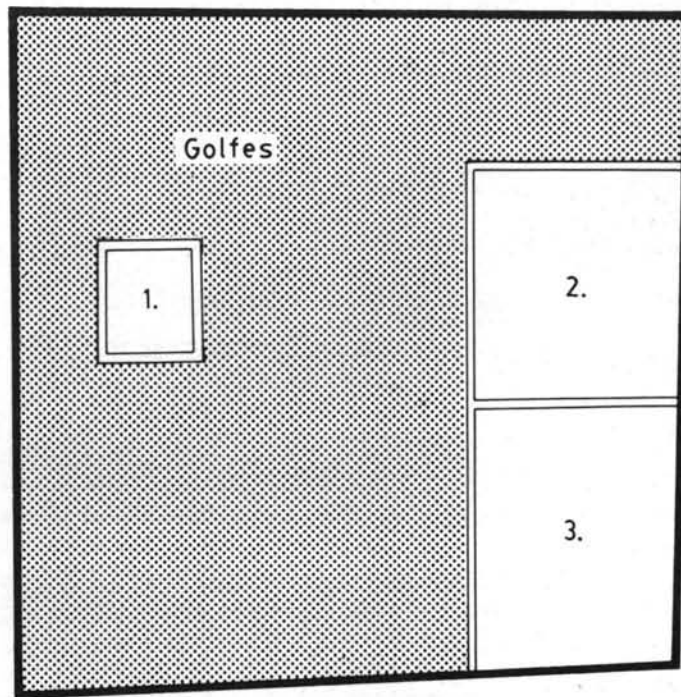
1. Escala/Rebost, 2. Entrada a la gruta, 3. Llar de foc, 4. Corredor d'entrada, 5. Corredor interior que dona sortida al pati, 6. Corredor interior, 7. Posella de la capella.

1. Escala, 2. Recambreta, 3. L'habitació de l'oncle, 4. Escala de cargol, 5. Recambró de l'oncle, 6. Corredor.

Torre Abadal, 1954-1962. Primer pis o segona planta.

1. Escala de cargol, 2. Habitació, 3. Peça per al trastam.

Torre Abadal, 1954-1962. Segon pis o les golfes.

composició de lloc, geogràficament parlant, els polígons cartografiats –signe evident d'una futura industrialització i especulació sense control del sòl–, ens desballesten les possibilitats de tenir una composició eficaça dels plànols de Torre Abadal. En efecte, els polígons responen (és al capdavant una suposició) a interessos de parcel·lació industrial i, per tant, almenys aparentment no tenen res a veure amb l'interès exclusivament etnogràfic. Cal fer palesa la dificultat enorme de veure l'aigua clara en tot el material cartogràfic que és a mans de les nostres autoritats municipals.

Torre Abadal, doncs, no és íntegrament en el polígon 2. En el polígon 11, el propietari Lluís B. Escrivà de Romaní,

marquès de Monistrol, hi té dos camps de garrofers, que arpleguen 17.780 m².

I encara no hem acabat! En l'anomenat polígon 15 hi ha un bocinet (que Déu n'hi dol!) de la propietat, la qual arplega la xifra no gens menyspreable de 7.680 m². El C.R.R. de Sant Feliu no té el full de la Diputació, en el qual consta l'explotació d'aquesta àrea. En el polígon 16, la propietat arplega la fabulosa quantitat de 93.040 m². Ha calgut introduir aquestes notes per tal de remarcar les dificultats en l'ordenació de dades i, alhora, adonar-nos de la inextricabilitat arxivística dels nostres governs municipals.

Per a fer, doncs, fàcil l'ordenació del cadastre, en el encuadre anterior he dividit

l'explotació segons els criteris que dona Maria de Bolós sobre l'organització dels masos a la GEC.

Quan a les pastures, és un punt sobre el qual l'hauré de prescindir com a modalitat pròpia; puc dir que no existeixen, a pesar que la presència dels animals és força considerable en èpoques ben determinades.

Torre Abadal, per tal d'adobar-ho, comptat i debatut arplega 405.070 m². No ho oblidem: és l'estat de l'explotació per a l'administració cap a l'any 1941. Fins aleshores, no tenim cap mes xifra oficial. Colossal!

3. HISTÒRIA I TRADICIÓ

3.1. La Torre Abadal, o dades d'arxiu

Amb l'afany de recollir dades (si voleu, d'amuseuejar una sèrie de documents reals i històrics), el que ací intento és fer una síntesi, ordenar un munt de papers dispersos, valiosos al capdavant, que donen consistència a tota la meua descripció.

Hom té notícies de Torre Abadal des del segle X; i fins al XII se'ns assegura el domini dels extensos feus de la torre en possessió del monestir de Sant Cugat del Vallès, domini benedictí. A començaments del segle XIII, el domini ja és nobiliari, tot i que cal assenyalar la relació feudatària amb el monestir. A la manera de Pierre Vilar, certs esdeveniments locals, fins i tot aïllats, poden a voltes generalitzar un període històric. Som a l'època gloriosa de les «Cròniques» de Ramon Muntaner. Hi ha una vitalitat realment impressionant dins l'estament nobiliari-aristocràtic. Però, al llarg de l'època reconqueridora –tots els segles XIII i XIV– cedeix el pas a

a) CONREUS	garrofer	285.839	m ²	580	mujades
	ametller	11.000	m ²	20,4	mujades
	olivera	1.500	m ²	3,5	mujades
	cereal de rec	1.100	m ²	2,05	mujades
b) BOSCOS,	llenya	80.700	m ²	160	mujades
	pinada	1.165	m ²	2,5	mujades
	alzinar	790	m ²	1,8	mujades
c) CASA,	erial	559	m ²		
	dipòsit	5	m ²		
	cabana	6	m ²		
	bassa	25	m ²		
	mas	800	m ²		
	bassa (2)	9	m ²		
	pou	1	2		
	era	20	m ²		
Total, 1.335 m ²				2,5	mujades

l'esgotament progressiu de l'estament senyorial. Dada ben significativa és l'any 1409; els escassos documents que són objecte del nostre estudi ens il·luminen ben clarament. Els estralls de la pesta de les darreres dècades s'esgota en el darrer intent de perpetuar els títols toponímics com a senyors de Santa Creu d'Olorda; és la característica sortida jurídica en l'exigència d'avantposar el primer cognom del casal. Tot un símbol! Durant tot el segle XV, el domini de la Torre Abadal passà a mans de ciutadans honrats de Barcelona. Ara bé, al Principat, l'època és de creixent inestabilitat i de pobresa. I la consegüent pèrdua de l'hegemonia política dintre de la Confederació pot molt bé, al meu parer, explicar els nombrosos canvis de propietat del domini. No hem pas d'oblidar el trasbals dels remences, en què, com bé ens suggereix J. Vicens i Vives, tant els ciutadans honrats com els barons s'aliaren contra les exigències pageses. I és que la propietat no està per brocs. Fixem-nos-hi bé! Ni tan sols fou un problema de propietat; ans bé, fou de domini. Erradicació dels mals usos com a eina de coacció pel retard de les empobrides rendes dels senyors barons.

Tenim un buit considerable del segle XVI català. Possiblement no, en els arxius. De Torre Abadal, ens saltem fins al segle XVII per retrobar-nos que el domini, un altre cop, és a mans de la noblesa. Nissaga antiga, que ve de lluny, del Pirineu, els Guardioles. I, tanmateix, restaran fidels als deliris versallescos d'Olivares en la Guerra dels Segadors. Gràcies a això, recuperaran llurs propietats. Sense haver passat la propietat per confiscacions en la revolta dinàstica de 1714, els titulars, durant el s. XVIII, seran els Camprodon, també nissaga pirinenca i aristocràtica, la qual ens en dóna fe fins a l'any 1768. Anys de prosperitat per al Principat. El senyor Antoni de Camprodon (un símptoma?) hipoteca la seva baronia de Prullans, domini pirinenc. Des de la Guerra dels Segadors, la petita noblesa pirinenca del país s'ha mudat d'origen, per tal de seguir existint com a estament privilegiat. Però, no en tenim cap dubte, hi ha una decadència certa i silenciosa.

APÈNDIX HISTÒRIC

D'antuvi, cal assenyalar que la Torre Abadal no té pas una història convencional per a explicar. El que ací anotaré és l'excepcional i generosa erudició de Llorenç Sans, veí de Sant Feliu de Llobregat, el qual, a través de les planes setinades de la revista local «Va i Ve», tracta de fer divulgació històrica, a l'abast popular, a partir de les dades —totes de fonts arxivístiques— que sap arreplegar, i contar-nos-la amb un cert ordre cronològic. Etnogràficament, és la transcripció crua i pelada dels documents treballats per l'estudiós santfeliuenc.

Any	Pertinença	Dada
986	Monestir de Sant Cugat	El rei Lotari confirma els béns dels benedictins sobre la muntanya de Santa Creu d'Olorda
1234	Monestir de Sant Cugat	El rei Jaume I confirma les possessions dels benedictins sobre la muntanya de Santa Creu d'Olorda
1209	Gerbert d'Olorda, senyor de Torre Abadal, feudatari del Monestir de Sant Cugat	El veguer de Barcelona demanà la immediata presència de Gerbert d'Olorda per a la <i>Princep Namquem</i> (Croada contra els albigesos)
1316	Guillem d'Olorda, senyor de Torre Abadal	Homenatge dels vassalls als senyors
1387	Albert de Tallada, donzell de la senyoria de Torre Abadal	Plet judicial, per agressió, amb en Berenguer Ballaró.
1409	Guillem Pere d'Olorda, fill d'Albert Tallada, senyor de Torre Abadal	Lliurament del testament a favor del seu nebot, Genís Amargós, amb la condició ineludible d'avantposar el cognom Olorda. Altrament, destinava llurs béns a l'Hospital de Santa Creu, de Barcelona
Nota: A partir d'ací, hom perd de vista el cognom toponímic.		
1436	Pere Jofré, mercader de Barcelona. Ciutadà honrat, senyor de Torre Abadal	Concessions emfitèutiques a pagesos de Sant Feliu
1442	Jofré Sirvent, ciutadà honrat de Barcelona (?)	Pere Jofré ven La Torre Abadal per 15.000 lliures barcelonines
1482	Joan Oliver, ciutadà honrat de Barcelona (?)	Contractacions emfitèutiques. Desavinences amb na Isabel de Requesens, senyora de la baronia de Molins de Rei
1608	Guerau de Guardiola, senyor de Torre Abadal	Memorial de Consellers de la Generalitat i dels diputats de la Diputació General de Barcelona, amb el qual declaren G. de Guardiola traïdor a la causa del Principat en armes. Confiscacions de béns per al finançament de la guerra
1648	Guerau de Guardiola, senyor de Torre Abadal	Ramon Cuyà reconeix els drets senyorials del propietari en virtut.
1653	Rafael Guinart, ciutadà honrat (?), senyor de Torre Abadal	Esriptura de compra de Torre Abadal
1708	Josep de Camprodon de Sant Dionís, baró i senyor de Torre Abadal	Esriptura de propietat
1768	Antoni de Camprodon i de Clariana i de Descatller, baró de Prullans i senyor de Torre Abadal	Hipoteca de la baronia de Prullans

4. ESTUDI ARQUITECTÒNIC

El más és situat a la carena d'un dels aiguavessos que fan una ostensible baixada des de Sant Creu d'Olorda cap al pla.

Tanmateix, ja ho hem dit, la casa no fa cara cap al pla. Segueix de beil antuvi la tradició del país. De cara a Llevant, preferentment, tot tenint el Ponent al darrera.

Per a l'estudi arquitectònic, així com en l'anàlisi de l'explotació econòmica i la situació social, hem elegit una manera de comptar que anava del present cap al passat per tal de veure amb més claredat tots els canvis efectuats. En aquest estudi, vindrem del passat més a l'abast de nosaltres. L'experiència de la Pepita Güell, la qual, a través de la prodigiosa memòria de la seva filla Carme, ens ha pogut recordar a bastament l'antigua esplendor dels Güells masovers de la Torre Abadal. En una primera capbussada, intentarem reconstruir el mas com funcionava a les envistes de 1954, tot just quan hi arribava la família de la Pepita Güell (cal pensar-hi). Per tant, esbossarem un estudi eminentment interior.

De l'actualitat, donada la impossibilitat (almenys per ara) de poder-hi entrar per tal de veure com estava el mas interiorment, ens haurem de recloure en una lleu i superficial anàlisi de l'exterior, el qual, gràcies a l'amabilitat del vigilant, vam poder fotografiar. Això ens facilita la feina pel que fa a la necessitat d'ordenar i d'aclarir els múltiples aspectes que té la vida d'un mas. He preferit començar amb l'exposició de la Carme, la filla de la Pepita, perquè després, amb el vigilant, hi haurem d'afegir algunes coses noves. I comptar, també, moltes runes. Com era palès, la deixadesa dels camps també comportà la deixadesa i l'abandó de les cases de pagès: els masos rònecs de la nostra història decadent, contada pels arxius i els documents que, com la pols, guardem en els museus del país.

La primera planta

El material és de pedra. L'estructura de la casa és ben delimitada, quan hi és la família Güell: 1er, la casa, 2^{on}, els cellers; 3er, el pati. La casa té formes si fa no fa regulars, semblant al quadrat, com quasi tots els masos. A l'entrada, a mà dreta, hi ha la cuina, espaiosa i peça fonamental del mas. A l'altra banda del mas, hi ha la peça per a les eines. Si ens fixem en el número 7 del plànol esbossat, exactament allí hi ha una posella —cavitat que s'endinsa en la pròpia paret— la qual servia com a altaret d'una suposada capella, fet molt corrent en masies grans. A la paret que dona a tramuntana, de la cuina estant, hem de

constatar l'original forma de resoldre el problema de l'aigua, la qual tenia des de la mateixa cuina una canal que anava fins a una bassa (foto). L'aigua s'extreia d'un pou o d'una mina (punt molt fosc, encara per resoldre). L'habitació n.º 2 del plànol dona a l'entrada d'una gruta misteriosa: la seva funcionalitat no ens ha estat gens desvelada. Això sí, sabem que els fonaments d'aquesta cambra lliguen amb els fonaments de la torre pre-romànica, la silueta de la qual podem observar força bé en la fotografia.

Als costat la peça de les eines hi ha el corral, que era un corredor estret, aprofitat àmpliament per tal de donar aixopluc a l'aviram, el qual passava la major part de la seva existència al pati.

Els estables, como ho veurem pel plànol, són enormes. Encabien un nombre més que respectable d'animals, com ja he consignat en l'apartat econòmic. En el pati també hi havia uns grans abeuradors, alimentats per una altra bassa.

Potser la peça central d'aquesta primera planta són els impressionants cellerassos. Dintre el quadrant de la casa, hi ha el lloc dels enormes cups, ja inservibles a l'època de la Pepita Güell. Però cal tenir en compte que hi havia la premsa i la caldera, importantíssima (aquesta darrera) per tal de fer els apreciadíssims vins de mistela. Tota una cultura en orris. Llàstima! El que realment impressiona, són les bótes, les quals, en nombre inabastable, havien fet créixer desmesuradament el celler, talment com el veiem en el plànol. D'ací, perfectament, podem deduir i entendre l'anomenada de la Torre Abadal, pels seus cellers, en temps immemorials.

La segona planta

En la segona planta, o el primer pis, partint del repartidor veurem, al darrera, els magatzems (verdures? ametlles?) dels que no tenim gaire aclarits encara la funcionalitat. D'aquesta planta, caldria tenir un especial interès per la cambra de l'oli, en la qual, s'acumulava, al llarg dels anys, el llard, que després, amb la sosa barrejada, servia, per a fer sabó i, col·laborar en la higiene i la bugada de la roba. En les fotos, en el primer pla veiem la bassa, en la qual, normalment es feia la bugada. Des d'ons s'han fet les fotos hi havia bardisses perquè servissin d'agullam d'estendre. Els fills de la Pepita Güells dormien tant a l'alcova com a l'habitació. La recambreta servia per a guardar roba i objectes personals de la família. A prop de la recargolada escala que puja a les golfes, hi havia l'habitació i un recambró per a les coses de l'oncle. La Pepita i el seu marit dormien en l'amplia sala. Com veurem, no guardaven gaire solemnitat, ni tan sols, tampoc, gaire comoditat.

La tercera planta

Les golfes ja són més clares quant a l'habitudinam. Una peça per als trastos i una habitació (n.º 2) que té molt a veure amb la torre de defensa pre-romànica. En Jordi Amigó m'ha contat que les parets tenen un gruix superior al metre, i que els entrants i sortints de la finestra tenen una amplada aproximada de 80 centímetres. A la resta de les golfes, pel que recorda la Carme, hi havia impressionants quantitats de clofolla de mongeta a secar. Com si fos un paller o el pinso natural per al bestiar. Això, d'un cantó, ens il·lumina sobre la prosperitat de l'horta de la masia de Torre Abadal.

Com veiem, per a tant il·lustre família de propietaris, nissaga al capdavant aristocràtica i de tradició, l'estatge dels amos no podria ser en una masia en la qual el matrimoni que porta el pòndol del mas ha de dormir a la sala de la segona planta. Per una casa tan gran, la llum sembla una mica massa opaca. De la façana estant, ho podem veure força bé; però aquest serà un punt que debatrem a partir del món fotogràfic que ens permeté la discreta amabilitat del vigilant de la Torre Abadal.

Els exteriors actuals

La façana, com veurem, és de totxana embastada amb ciment d'una manera bastant vulgar. En les formes, la portalada actual respecta l'antiga, la qual, no està derruïda, sino que és a l'interior, escassament a quatre metres, de pedra i amb les típiques dovelles del gust pairal tradicional de país. Aquest testimoni feiaent ho devem a en Jordi Amigó, el qual la hi va veure si fa no fa tres anys complets encara no farà. Tant les finestres de les golfes, com les del primer pis, tot, afegint-hi el balcó, està completament renovat. La xemeneia, també, es veu restaurada. Aquesta nova façana afegida, té a dins, segons el mateix testimoni, una mena de magatzem d'atuell i de pertinences del vigilant i de la seva família quan ve. La resta, obscuritat. La paret lateral que dona a tramuntana, podem observar perfectament l'afegiment de la nova façana. La resta és de pedra crua i pelada. Al bell mig d'ella, hi tenim, encabida, la Torre de defensa pre-romànica que data del segle IX, amb parets, la gruixària de les quals, ja ho hem parlat anteriorment, la finestrella és a l'altura de les golfes. Té dues finestres a la segona planta. En la primera, ni una. O en el seu defecte, les han tapiades car la Carme, ens ha parlat que n'hi havia. En la foto darrera, a baix, veurem les visibles runes de les esplèndides festes que es feien del celler. Hom pot veure dues finestres en bon estat aparent. I ja no podem afegir res més sense risc d'especular inútilment.

BECCO DI VALSOERA

Via Perego

Jordi Lluch i Calomarde

Diedre
de
l'aresta
terminal (IV).

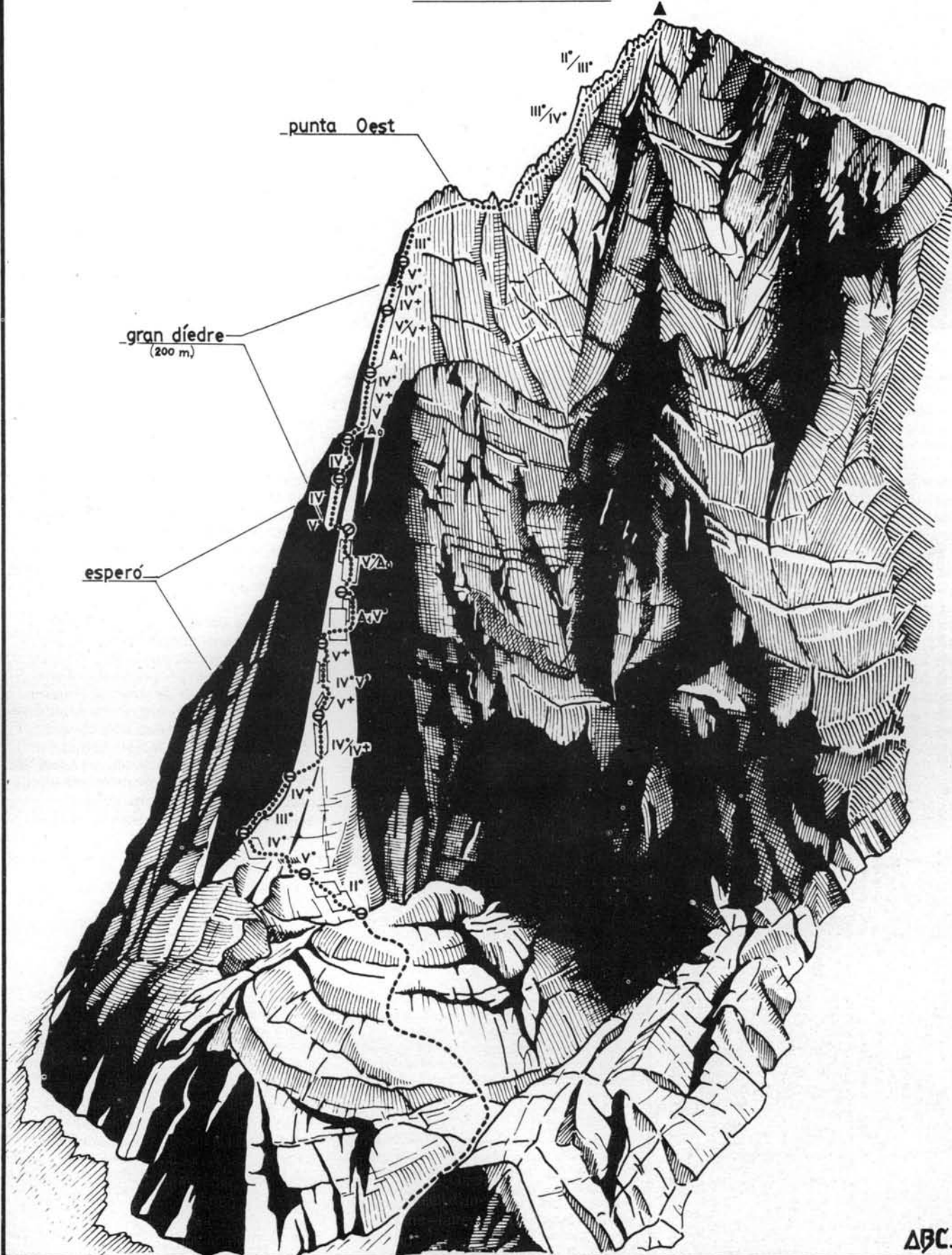
Frases... No em direu que la que encapçala aquestes línies no és prou enlluernadora! Sí! Una de les motivacions que m'empeny cap a una determinada ascensió és precisament la «lletra menuda» que va al davant de la corresponent relació tècnica. Graduacions a part, si, després de fixar l'atenció en una fotografia o un dibuix amb un traçat estètic, aquests són acompanyats de les quatre paraules màgiques (bellíssima escalada, rocam magnífic), tard o d'hora acabo fent-hi cap.

De vegades tinc la sort que la graduació no castiga massa; així he pogut ballar damunt de l'Spigolo del Velo, a la Madonna, o per les grans lloses del Miroir de l'Argentine o del Petit Bargy... Grans records de grans diades! Desgraciadament, altres vegades el caprici va signat per cotacions més severes; però, malgrat l'augment d'esforç i dificultat, mai no he sortit decebut de fer cas a la «lletra menuda».

Tan sols un punt negre a afegir en aquestes apreciacions: la fama, traduïda en moda, que fa d'aquests grans itineraris uns veritables nuclis d'aglomeracions. Sóc de natura massa romàntica, i m'agraden tant la solitud i el silenci a la muntanya, que tinc esborrades de la llista de projectes una bona munió d'ascensions que, evidentment, m'il·lusionaria molt de portar a terme, per l'esgarripança que em produeix el fet de «haver de prendre el café amb una mà, mentre amb l'altra em poso el *boudrier*». Així doncs, per a fer un capmàs ben complet cal que el cim o la via en qüestió siguin poc coneguts; o, millor, gens. Amb una bona lletra menuda tenim el plaer assegurat.

Us podria donar la meua versió particular sobre les característiques d'aquesta ascensió; però —i seran millor que la meua pobre paraula—, reproduiré les que en el seu dia em van interessar, les quals seran prou més representatives. Centrem, de primer, el lloc: la vall de Piantonetto, afluent de la vall de l'Orco, al S del massís del Gran Paradisso, en el Piemont italià, on «...hom hi troba el mateix sentiment de solitud punyent, de meravellós silenci, de desolació, que inspiren les mateixes muntanyes de roques escarpades. La vall de l'Orco es l'avantcambra d'aquest món, després de la travessia d'aquest Canavese que és una de les regions més rialleres i més acollidores d'Itàlia, rica de llogarets graciosos i ordenats, de turonets coberts de vinyes. Terreny simpàtic, sempre seré, dominat en la llunyania per la dura silueta de les muntanyes. Pont Canavese és el

BECCO DI VALSOERA 3369

ABC.

BECCO DI VALSOERA 3369 m - MASSÍS DEL GRAN PARADÍS-ESPERÓ OEST

Via «Perego»
500 m MD+

1.ª asc.: 6/7-8-60
Oberta per: E. Cavallieri, A. Mellano i
R. Perego

En el diedre de 200 m (llarg n.º 10, V, V).

primer poble que trobarem a l'entrada de la vall, un lloc piemontès típic, amb la seva bella torre, a la confluència de la vall Soana i la de l'Orco. Seguint al llarg d'aquesta, en un paisatge que progresivament es fa més alpestre i més evocador, trobarem Locana i, després, Rosone, un petit poblet on desemboca la vall de Piantonetto». Així ens parla Piero Motti de la seva regió piemontesa. Ens descriu després la ferma pujada per la vall de Piantonetto, fins a deixar enrera S. Lorenzo i S. Giacomo, «...darrers poblets on viuen encara, dels magres productes de la muntanya, els darrers sobrevivents d'una època molt estimada, als quals la tenacitat defensa de les seduccions d'una civilització ciutadana, caòtica i traumatitzant». Del mateix Motti són aquestes frases, referides ja a la via en qüestió: «...l'atenció es porta sobre el Becco di Valsoera, on la magnífica paret ampla i vermellosa, i alta de més de sis-cents metres, no té res a envejar a les més belles parets del Mont Blanc»; «...però

el gran problema era l'spigolo de l'esquerra. Vist de lluny, recorda molt el pilar SO del Petit Dru, per la constant verticalitat, l'homogeneïtat i la bellesa. El 1960, la cordada Perego-Mellano-Cavaliere, en recerca de terrenys nous, troba la solució i hi traça un itinerari esplèndid, que hom no sabria aconsellar prou. Cinc-cents metres d'escalada d'una extrema i constant elegància sobre un rocam ideal».

Bé, cal anar-hi, oi? Llegim encara el que en diu la nova edició de la guia del CAI: «Aquest itinerari és el més elegant del Becco di Valsoera, obert amb magistral intuïció pels primers ascensionistes. Escalada principalment lliure, amb breus seccions d'artificial. Es desenvolupa sobre un rocam ideal, i ofereix una escalada entusiasmadora». Això és dit per la guia oficial del CAI, poc propensa a les lloances gratuïtes. I, com a colofó, la sentència d'una ploma tan autoritzada com la de F. Labande: «Damunt la paret O d'aquesta muntanya, alta de quasi sis-cents metres,

els torinesos han traçat moltes vies que rivalitzen en interès; cap, però, no assoleix la perfecció de la via «Perego» a l'spigolo oest. Per descriure-la, cap qualificatiu sembla adaptat; els superlatius criden el seu desenvolupament. Citem simplement la precisió d'un orfebre en la matèria i classifiquem la via «Perego» entre les tres més belles escalades del món».

El projecte és confiat als amics Manel, Joan i Carles. Però, per vacances, tots tenim objectius ben diferents, i fixem un dels primers caps de setmana de setembre per a la seva materialització, a base d'aprofitar un dissabte, un diumenge... i un dilluns esgarrapat a la feina. Tres dies i quasi dos mil quilòmetres? ...Una bogeria! Potser sí! Però, ves a saber què és el que estarem fent l'any que ve. L'assumpte s'agreuja en no poder venir els dos primers companys, i en Carles i jo ens quedem mirant les nostres butxaques escurades per l'estiu, mentres les famoses frases continuen repicant en el magí.

Com que «res no té qui res no prova», a mitja tarda del dissabte, onze de setembre, ja som a l'embassament de Teleccio, darrer punt que s'assoleix amb vehicle. Així podem descansar bé de la pallissa quilomètrica. De matinada, mitja hora de bon camí ens duu fins al refugi (privat i car) i, amb una hora i mitja més, guanyem el peu de l'esperó. Un reconeixement previ de la contrada, que havia pogut fer a l'agost, ens ha servit de molt.

De l'escalada ja n'he deixat parlar a altres veus. Bellíssim traçat, magnífic rocam, bon equipament (massa, en alguns indrets), esplèndids passatges... i només una altra cordada a l'esperó. Davallada sense entrebancs i, després de prendre un lleuger sopar en el refugi, arribada al cotxe a les deu del vespre. Una altra ració quilomètrica, amb un frugal entrepà de sardines amb oli, és el resum del tercer dia en aquesta recerca d'«una de les tres més belles escalades del món». Caldrà assabentar-se d'on són les altres dues...!

Sortida de R-4 (V).

Dades Tècniques

Becco di Valsoera: (3369 m) Via «Perego» a l'spigolo (Piemont, Grup de Piantonetto).

Punt de sortida: Rosone. A uns 75 Km de Torino, en la vall de l'Orco, en la carretera que porta a Ceresola Reale, per Cuorné.

Base d'atac: Bivac en la resclosa de Teleccio (2000 m) (Parc Nacional del Gran Paradiso; no és permès el càmping). Eventualment, refugi privat Pontese, mitja hora més amunt. De Rosone, carretera asfaltada que posteriorment es transforma en pista forestal, ambdues de fort pendent. A 18 Km de Rosone.

Apropament: Assolir el refugi Pontese i continuar pel camí que, al N, creua la gran pleta de Muanda de Teleccio. Ultrapassat el Becco di Valsoera (evident) creuar unes morrenes cap a la dreta i remuntar uns forts pendissos herbats fins al contrafort de base, que es grimpa fàcilment, de dreta a esquerra, fins al peu de la via, sota una gran esquerdada-xemeneia que separa el frec de l'esperó d'una gran torre enganxada amb ell per la seva dreta. Quelcom més de dues hores des de Teleccio.

Dificultat: MD sup. en 600 m de desnivell, 500 m dels quals són per l'spigolo pròpiament dit.

Horari: 7 a 9 hores.

Material: Algun bicoin mitjà, un joc d'excentrins i friends, una V curta i 30 mosquetons.

Descens: Fàcil pel vessant E, sense allunyar-se de l'aresta SE, ni baixar massa. Fixar-se en una vira que duu a una canal que es remunta fins a la marcada bretxa en la dita aresta SE. Davallar cap a Piantonetto per unes canals, prenent sempre la desviació de més a la dreta, és a dir, tocant sempre la paret SO del B. di Valsoera. Dues hores i mitja fins a Teleccio. Fins a mitja temporada, piolet o grampons necessaris si es porta peu de gat.

1.ª ascensió: Cavaliere, Mellano, Perego, els 6-7 d'agost de 1960. Repetició per C. Bausà i J. Lluch el 12-9-82.

Bibliografia

Guia CAI - Grup Gran Paradiso.
Les 100 millors ascensions al Gran Paradiso, de G.C. Grassi - Ed. Denoël.
Carta 1: 25.000 - Gran Paradiso, Val d'Aosta.

EXCURSIONISME

Records i pinzellades

Joaquim Xicart i Barceló

El Nasi de Sant Marçal

Estic segur que qualsevol excursionista, avui ja vell, ha conegut el Nasi de Sant Marçal (Montserrat): menut de cos, vestit senzillament, sempre amb una gorra i una cara de tipus tibetà. Era un personatge

incansable. Estava en tot i per tot. Quant hi havia dos dies de festa, el Montseny –per la seva proximitat de Barcelona– era una de les muntanyes preferides. I el dormir a Sant Marçal era quasi obligat. Molt diferent de Santa Fe, que tenia un caire senyorial, Sant Marçal era profundament popular. Era

de pagès: hi cabia tothom. Les poques cambres s'omplien fàcilment, però la pallissa era inesgotable; a última hora, quant tots anàvem a jòc, encara arribava una colla, i l'impertorbable Nasi, amb el seu somriure, solucionava el problema.

De Barcelona a Balenyà, de Balenyà a

El Canigó des del pic de Bastiments. (Foto: Xavier Bosch.)

Viladrau, de Viladrau a Sant Marçal. Si era diumenge, podíeu estar segurs de trobar a mig camí en Nasi amb el seu carret que, tirat per un ase carregat de pa i begudes, feia cap al Santuari. L'home sempre es quixava del camí dolent, sobretot en passar el torrent abans de la costa final que porta al santuari. Amb el cigarret apagat als llavis, sempre tenia paraules amables per a tots; i quan érem els clients d'anys, encara carregava alguna motxilla al carret, sense fer cas del que devia pensar el pobre ase, víctima de l'amabilitat de l'amo.

Una de les seves especialitats era fer unes excel·lents llonganisses que, totes, eren venudes als clients de la casa. Acabades de fer, les pesava, hi posava un cartonet amb el preu, i no eren venudes fins que eren seques i pesaven un terç menys de quan foren penjades al sostre. Una altra de les seves especialitats era —quan no podia complir amb alguna necessitat, ja fos per falta de lloc o de menjar (com que ell no sabia o no volia dir que no— de fer-hi intervenir la seva muller que parlava poc, però que tenia una tan enèrgica eloqüència amb la negativa, que tothom quedava desarmat i convençut, mentre el Nasi us mirava amb un pietós somriure. No vull pas dir, amb això, que la muller fos una persona de pocs amics. Però, seguint la regla del matrimoni, l'un compensava l'altra.

Per cert que un dia de Cap d'any, enmig d'una tempesta de trons, vent i neu, vaig arribar a Sant Marçal, després de 28 anys de no haver posat els peus al Montseny, per haver residit a l'estranger. Passàrem pel portal i entràrem a la gran cuina menjador i llar on, la mestressa, asseguda de cara al foc, va respondre al nostre «Bona tarda!». Després, em va dir que feia molt de temps que no ens vèiem, i em va preguntar com estava la meua muller. La meua sorpresa fou extraordinària, tenint en compte els anys escolats, la gent i les generacions d'excursionistes —i sempre en augment— que per allí passaren. La muller per la qual em preguntà, feia anys que ens havia deixat; ara era la filla la qui m'acompanyava, junt amb la nova muller, afortunadament, també excursionista.

Gràcies, estimada amiga, per l'alegria i satisfacció que em vas donar, en reconèixer la meua veu, a través de la curta salutació. Gràcies! És una medalla sentimental que em vaig penjar al cor, apreciament els lligams cordials que tant he trobat a la muntanya.

Luis Ulloa

Tots els socis del C.E.C. coneixem el seguit de conferències que sempre s'han donat en aquella familiar sala d'actes, ornada amb els retrats d'excursionistes sobresortints per diferents causes.

A la nostra sala s'han escoltat tota mena de temes i matèries relacionats la major part, amb l'excursionisme, i tots reflectint un fons de catalanitat.

Una nit (en aquell temps les conferències eren sempre després de sopar) anàrem a escoltar el Sr. Luis Ulloa, director de la Biblioteca Nacional del Perú. El tema era sobre els orígens de Cristófor Colom. Tema interessant i que era una novetat per a tots nosaltres, com també ho era la personalitat del conferenciant.

Per començar, ens digué que ell era peruà, que feia 16 anys que, pagat pel seu govern, remenava arxius per tot Espanya per tal de comprovar les fonts originals; que hi va trobar grans anomalies i que, fins i tot en el testament d'Isabel la Catòlica, havia trobat esmenes i contradiccions. Ens va dir que Colom no era italià; que, aquest cognom, en els documents originals era Colom, amb *m* final; que Colom parlava i escrivia en català, i que nosaltres, els catalans, havíem de bellugar-nos, esbrinar, comprovar i investigar per a fer sortir a la llum la veritat. Digué que Colom amagava la seva nacionalitat catalana, possiblement per haver lluitat contra Joan II, pare del rei Ferran el Catòlic.

Ens va dir que veia grans contradiccions en tot el que anava investigant. Ens avisava, desinteressadament, que veia una implacable ofensiva per amagar la veritat, per motius polítics i històrics (que nosaltres compreguem tot seguit, com ja era el tradicional costum). Castella continuava actuant contra Catalunya, recurrent (com sempre) a tota mena de mitjans, encara que fossin mancats d'honor.

El conferenciant creixia en la seva indignació, a mesura que anava parlant i presentant proves sobre proves, descobertes i acumulades en els seus llargs anys d'investigacions. «Jo sóc peruà» digué; «mes, com a defensor de la veritat històrica, em ténui al vostre costat, catalans!»... «Jo estic convençut que fou Cristó-**FERENS** Colom el qui descobrí Amèrica, i que fou corsari, tal vegada, per santa rebel·lia», digué.

La sala d'actes estava a punt d'esclatar. La pressió d'atmosfera de gas català estava al màxim. Aquell defensor de la justícia històrica es transformà en un acusador de la falsedat històrica que els catalans coneixem tan bé, ja que, a la nostra història, ha continuat fins avui la implacable persecució iniciada a l'edat mitjana.

La nostra personalitat històrica, basada en les cultures gregues i romanes, sense influències àrabs i berbers, continua vigent en els corrents actuals i coincideix de ple amb els costums més europeus. Hem estat un poble guerrer, al mateix temps que hem organitzat indústries i

comerços; les nostres lleis de l'edat mitjana han esdevingut internacionals: algunes encara subsisteixen vigents. No hem estat d'acord amb aquells aventurers que, com a únics béns, tenien l'espasa, amb la que, previs mars de sang i de runes fumejants, acabaven per implantar una religió i un idioma. Nosaltres no hem implantat cap idioma; mes, malgrat ésser veïns dels grans conquistadors, hem conservat i conservarem la nostra llengua.

Tan sols recordant aquella conferència que tingué lloc cap a l'any 1925, ja veiem com els sentiments es vigoritzen de nou; i com a resultat pràctic d'aquella conferència, al cap de tres mesos, l'arxiver de la Corona d'Aragó va trobar un document, en el qual es ressenyava que un corsari, anomenat Colom, tingué un combat contra tres caravel·les del rei Joan II, prop de Barcelona.

El Dr. Trueta, un dels nostres catalans internacionals, es reunia cada setmana, fins a la seva mort, amb el gran patriota i periodista, Joaquim Ventalló, i amb el senyor Samaranch (que no té res a veure amb l'embaixador a Rússia). Seguien les descobertes i les teories del Sr. Luis Ulloa, comptant només exclusivament amb els propis mitjans econòmics i amb llur gran cor de catalans.

Aquesta ja acabada recordança, si no és directament de muntanya, guarda estreta relació amb l'ambient del Centre Excursionista de Catalunya, el lema del qual és: «PATRIA-LIBERTAT-FIDES».

El xalet de La Molina

A la meua primera anada a Núria, el tren només arribava a Ribes. Després vam veure com s'anava allargant cap a Planoles, Planés i, finalment, un dia arribà fins a Toses, al peu del túnel que travessa la collada del mateix nom. En plena obra, ens deixaren recórrer a peu, sota la nostra responsabilitat, quatre quilòmetres; o sigui, una hora de recorregut. I l'encís de sortir a plena llum a la vall de la Molina, quina alegria! Ja no calia passar la collada amb la neu i el torb.

Aquell dia descobríem les pistes de Font Canaleta; hi havia fins i tot neu en pols! Tots esquiàvem com a monstres; la neu en pols és l'animadora dels principiants.

Amb tristesa, més de l'acostumada, va arribar l'hora del retorn: una altra vegada el túnel i el tren fins a Barcelona. Aquell pesat retorn de sempre, es féu, aquesta vegada curt. El túnel, la neu en pols, Font Canaleta, foren els ingredients que, barrejats amb l'entusiasme, la voluntat i la joventut, donaren una fórmula nova, encara no vista: la idea, el projecte de construir un xalet a la Molina.

Recordo aquell grup: Ribera, germans Solé, Coll, Folch, Guilera, Punes, Perdigo,

germans Estasén... tots, tots! no hi faltava ningú.

En arribar a la trista estació del Nord, en lloc de separar-nos, agrupats, i tots amb els esquís al coll, desfilàrem per la Ronda de Sant Pere fins a la plaça d'Urquinaona, marcant el pas, ja que els esquiadors d'aquell temps portàvem sabates amb claus, que servien per a tot. Aquella desfilada històrica i aquell entusiasme tan espectacular i popular, faltant als nostres costums de discreció i serietat, era l'eufòria de celebrar el naixement del Xalet de La Molina, que tenia lloc en aquells moments. La resta, els treballs materials, les dificultats, la organització, tot el que va venir després, tingué menys importància que aquell moment històric, del qual teníem plena sensació i en copsàvem la importància.

Més tard, quan l'edifici ja estava cobert (durant l'hivern paraven les obres, però hi quedaven dos guardians), ens facilitava de poder dormir a la palla, ser de bona hora a la neu i fer travessa. Per cert que, tota la nit, els udols de les guineus trencaven el silenci.

Finalment, vingué el dia de la inauració: l'Adserà ja tenia el menjar fet. Com a bon professional, sabia bé l'ofici. Tot estava a punt. Els companys arribaven; però, els plats, no: mancaven els plats, ho podeu ben creure! Nosaltres havíem deixat els d'alumini a casa. Anàvem al Xalet, a casa nostra! No hi havia solució. El déu dels excursionistes ho arreglà tot. A l'estació hi havia unes bótes plenes de palla i de plats. Els encarregats del servei, els mossos, no sabien que allà dins s'hi trobava la vaixela.

Avisat l'Adserà, aquest demanà voluntaris —que ho fórem tots— i, aprofitant diferents mitjans i procediments, el material va arribar a lloc. Obrir les bótes, rentar-ho tot, i cap a taula amb un cert retard. Però el primer sopar al Xalet tenia lloc! Un triomf de l'entusiasme, de la voluntat i de la joventut.

El tren d'aquell temps

Un dels canvis més espectaculars que hi ha hagut en el temps transcorregut entre el naixement i la popularització de l'excursionisme és, sens dubte, el tren.

Utilitzar el tren, almenys una vegada cada setmana, acabava transformant-nos en professionals del rail. Ja sabíem totes les combinacions, tots els inconvenients i, fins i tot, els pocs avantatges. El tren acabà essent una obsessió. En fer travesses llargues de muntanya, si el tren portava retard, com era corrent, en començar l'excursió portàvem ja una pèrdua d'hores, que ens obligava a modificar l'itinerari, o bé a anar traient la llengua per la boca, com vulgarment es diu. Retards a la sortida, parades llargues, enllaços d'autocars perduts, eren el pa de cada festa. En els dies festius, l'única modificació que

El Montseny vist des del pla de Cabrera. (Foto: Xavier Bosch.)

notàvem era que anàvem més serrats; fins i tot anava gent penjada als estreps.

Cal distingir, amb justícia, la diferència d'unes companyies amb altres. Per exemple la de Nord, direcció Valladolid, era la més mal organitzada: la que donava una sensació, i moltes vegades la certesa absoluta, de tractar Catalunya com un país de segona categoria. De vegades, per falta de capacitat; d'altres, per falta de voluntat; i d'altres per una marcada hostilitat: per a nosaltres, era la companyia anticatalana. No hi havia mai possibilitat d'obtenir un augment de vagon, ni trens especials. Calia consultar-ho tot a la direcció, especialitzada a fer el sord, quan de Barcelona es tractava. Els vagon encara eren de fusta; la calefacció eren uns dipòsits d'aigua calenta, col·locats en sortir de Barcelona, ja que eren portàtils; i en aquells vagon, de departaments aïllats, hi posàvem els peus mentre eren calents; després, ja només servien per fer nosa. Imagineu-vos, de Barcelona a Sant Joan de les Abadesses, la poca estona que escalfaven. Els pobres revisors es jugaven la vida anant d'un departament a l'altre, penjats i circulant pels estreps. Més de quatre s'accentaren. De vidres trencats, no en parlem.

Ja era diferent la companyia Madrid-Zaragoza-Alacant. Era, en part, de casa nostra. La família Maristany, de Masnou, intervenia molt en la direcció. I, com que eren catalans, ens hi enteníem fàcilment. Menys retards, facilitats per obtenir augments de servei, molt millor material i més modern. Les locomotores eren construïdes a «La Maquinista Terrestre y Marítima», també de casa, i fins i tot els revisors eren més tractables; molts d'ells, eren catalans.

Una de les preocupacions més grans era d'haver de conservar el bitllet per lliurar-lo a la sortida; en cas de pèrdua, passaves a la direcció. En els trens, era corrent que hi

hagués una parella de guàrdies civils instal·lats en el primer vagó; i a la més petita cosa, eren requerits pel revisor. La seva missió acabava essent la defensa dels interessos de la companyia. Nosaltres, amb les llargues hores que durant l'any passàvem asseguts en aquells incòmodes vagon, acabàvem essent una barreja de ferroviaris-excursionistes. En els vagon de luxe, hi anaven compreses, l'estiu, unes xinxes, amb què les companyies obsequiaven els clients com a record d'aquell agradable i còmode viatge.

El que tenia de bo viatjar en tren era l'autèntic esperit de democràcia i de companyerisme. Tots preniem tercera classe: tots érem iguals. Els excursionistes més inquiets anaven recorrent els vagon i trobaven companys d'altres entitats excursionistes. Tots ens coneixíem: era com una reunió general. Estàvem al corrent de totes les novetats i projectes del nostre món muntanyenc. Ens explicàvem els itineraris que anàvem a emprendre, amb les observacions pertinents dels qui ja coneixíem el trajecte. És a dir, semblava la fira de l'excursionisme, amb barreja de bromes. Un xic de xafardia i de notes còmiques. Es parlava de tot: de política, de catalanisme, de música... i moltes vegades alguns dels passatgers es barrejaven amb nosaltres. No cantàvem cançons grolleres: preferíem les de la nostra parla. De vegades, alguna pageseta també ens era una nota agradable, d'acord amb la nostra joventut. La correcció era obligada, ja no caldria dir-ho! Així, passàvem els llargs viatges, per fer 70 o 80 km. Ara, amb la nostàlgia del passat, hem vist que el cotxe, amb la rapidesa i comoditat, acaba un món de germanor i companyerisme, que mai més no tornarà.

A vegades, sortíem del Nord a les 6 del matí. Arribàvem a La Molina a les 11; en sortíem a les 4 de la tarda i arribàvem a Barcelona a les 10 o les 11 de la nit.

El Montseny des del Puigmal. (Foto: Xavier Bosch.)

Afortunadament, no pagàvem per hores, sinó per quilòmetres!

Com que m'agrada rondinar, el mateix esperit crític m'obliga a fer ressaltar també el que ha estat bo i agradable; i, així, haig de parlar d'un empleat de la companyia del Nord, anomenat Sr. Cascales. Pel nom ja veiem que no era de casa. De revisor, acabà a la direcció de Barcelona. Com que la companyia va ampliar la línia de Ripoll, es bifurcà el ramal que portava a Puigcerdà, aquell que, per a nosaltres, volia dir neu a l'hivern. La barrera de la collada de Toses seria vençuda pel tren. Amb el senyor Cascales s'establí un contacte, quasi permanent, quan arrencaren les obres i anaven guanyant estacions. En principi, la rigidesa habitual de *Valladòliz*. Després, poc a poc, una certa amabilitat. Més tard, també vingué la comprensió, i, finalment, una identificació total. L'home acabà essent dels nostres en tot i per tot. Era l'encarregat d'obtenir les concessions que arrencàrem a l'antipàtica companyia del Nord. En nosaltres copsava la realitat del pervindre. Amb la seva comprensió, vetllava més i millor pels interessos de la companyia. Amb aquest procediment, tan oposat al de *los conquistadores*, despertava recels i en certs moments tingué dificultats amb la Direcció.

Fou un cas emocionant de l'evolució de la mentalitat, i un cas demostratiu i exemplar de com les coses es podrien arreglar. I, com a aclariment, també haig de fer constar que el senyor Cascales mai no va treure altres profits de la seva digna conducta que la satisfacció del deure acomplert i del culte a l'amistat; o sigui, resumint: intel·ligència, honradesa i capacitat.

Amic senyor Cascales! Els molts anys transcorreguts han servit per fer brillar més les seves qualitats i el nostre agraïment.

Himne a la llibertat

L'aixecament militar espanyol triomfà una vegada més i obligà a fugir cap a França els qui ja coneixien els procediments de l'enemic. A França hi havia també la divisió mundial de dretes i esquerres; hi existien també els *chauvinistes* francesos, contra tot el que no fos francès. Hi existia la rivalitat normal de tots els països fronterers. Hi havia els partidaris de l'Eix, de Mussolini i de Hitler. També hi havia la por de l'autoritat envers l'entrada d'una massa humana de desconeguts, acompanyats d'una mala anomenada, en part justificada i en part exagerada, segons les tendències de cadascú. Hi existia la por pels llocs de treball. Era perillós parlar; era perillós callar. Era perillós anar amunt; era perillós anar avall. Entre refugiats, la discrepància estava també a l'ordre del dia: era un infern. La lluita per la llibertat era l'esclavitud mental total.

Aquest estat d'ànim només era una petita part dels perills més greus que ja veiem venir. La segona guerra mundial començava. En fi, imagineu tots els calvaris junts, i encara no arribareu a la total realitat. Ens acostumàrem a tot; fins i tot, un dia tinguérem la fel·licorrència d'organitzar una excursió al Canigó. Des de Perpinyà, el veiem tot l'any: uns dies, somrient; altres, plorant; amb neu, amb boires, cridant-nos sempre. El Canigó és un cim separat de la carena del Pirineu, que en realitat és la frontera que els monarques espanyols, tan zelosos de la unitat del territori, regalaren a Lluís XIV, rei de França. Com que el cim no es troba a la frontera, ens van permetre de fer l'excursió, amb menys sospites i menys dificultats. Vernet-les-Bains, Xalet dels Cortalets, la Font de la Perdiu, i la Pica del Canigó. Feia un dia esplèndid: a les 8 del

matí, amb panoràmica dilatada, el primer esguard cap a casa. No veïem enemics, no estava prohibit de mirar cap al país on no era permès de parlar i pensar en català. Les muntanyes conegudes sortien una a una: el Montseny, el Montserrat, el Pirineu fins Andorra, el Pedraforça... totes, totes hi eren! Feia anys que no ens veïem. La terra plana no havia pogut amb nosaltres. Estàvem en el nostre element estimat. Encara saltàvem amb agilitat per les penyes. Tots els companys pensàvem igual. Tots units, amb delícia respiràvem aquell oxigen pur que ens embriagava. Érem feliços! La vida reprenia; ningú no ens oprimia, ningú no ens discutia el dret a viure, ni el de pensar. Les esperances tornaven: ja ens sentíem ciutadans normals; ja teníem drets, allí dalt! Ningú no ens volia mal. La muntanya era natura sublim, bellesa, llibertat.

Una pàgina trista

Com en tot recull d'emocions humanes, com en tota varietat de pàgines viscudes, no hi pot manca la nota del condol, la nota trista que els homes produïm fàcilment.

L'excursionisme no es va escapar de fer notar la seva presència a la guerra dita civil, que tinguérem la pena de suportar, i que va servir una vegada més per mostrar-nos, davant del món civilitzat tal com som.

Aquells companys que compartíem les intimitats, les emocions, el menjar, les joies i les penes; aquells companys pels quals exposar la vida per guardar la del company era el més natural, instintiu i obligat; aquells companys, quan vingué la bogeria col·lectiva, també forem arrossegats per l'allau.

Milícies Alpines d'un costat, i Terci de Nostra Senyora de Montserrat per l'altre, aplegaren els somniadors de cels blaus i de cims immaculats de llums pura, i, amb armament a la mà, buscaven el fins ahir germà, per acabar amb aquella vida que abans hauríem preservat. La necessitat de matar feia viure i feia oblidar la pròpia vida.

Aquells cims es tenyiren de color de sang; no sabien si era el sol ixent o el sol ponent. Eren volcans vermells d'ira, que, incandescent, reduïen a cendres un passat de germanor, d'alegria i d'amor. Res no podrà esborrar la pena en tots nosaltres. Les idees oposades que lliutaren, continuen actuals. Els interessos canviaren (alguns) de mans; la majoria restaren allà on eren. Les religions continuen invocant la pau. Les filosofies polítiques segueixen totes igual, i diuen, cadascuna d'elles, que és la millor.

Aquesta trista evocació, que considero necessària, és un clam de pena i de protesta, i una demostració de la fragilitat humana, comparada amb la fortalesa de la muntanya.

ADÉU A JOSEP M.ª PUCHADES

Josep Iglésies

Colpit per un atac cerebral, arribava a la fi del seu camí en la vida, el dia 29 d'octubre de 1982, l'amic Josep M.ª Puchades i Benito. Tenia 69 anys i esperava amb delit la jubilació del seu càrrec d'enginyer cap del Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona, per a poder dedicar-se amb major afany a la seva vocació d'editor en llengua catalana. Tenia el títol de doctor, i havia estat professor de l'Escola d'Enginyers Industrials. També

havia organitzat i dirigit el Servei d'Extinció d'Incendis Forestals de la mateixa Diputació. Puchades havia deixat la seva petja al Servei Cartogràfic Provincial, el qual havia experimentat molt considerables millores sota la seva direcció, i l'havia dotat també d'una vasta cartoteca, amb cartografia antiga i moderna de, pràcticament, tots els termes municipals de Catalunya. Però, el positiu esforç inicial estigué progressivament

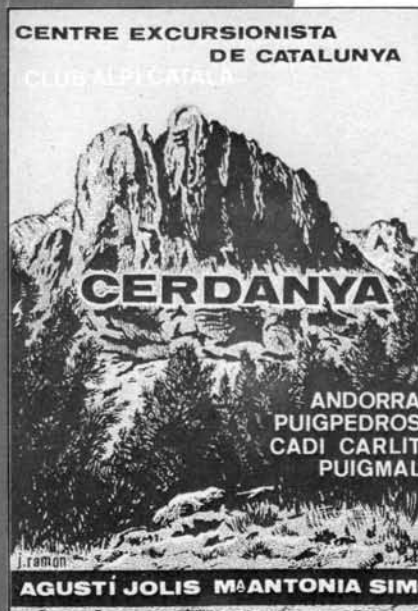
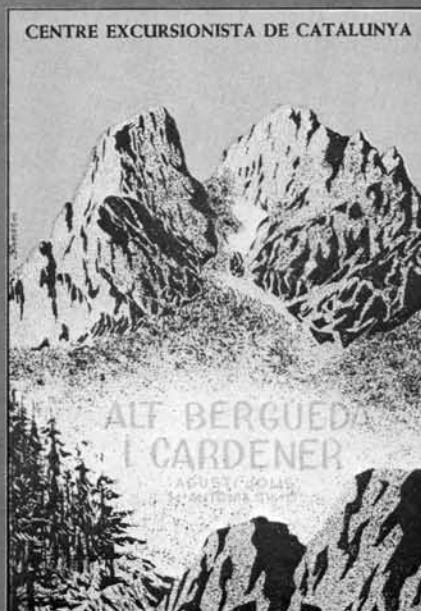
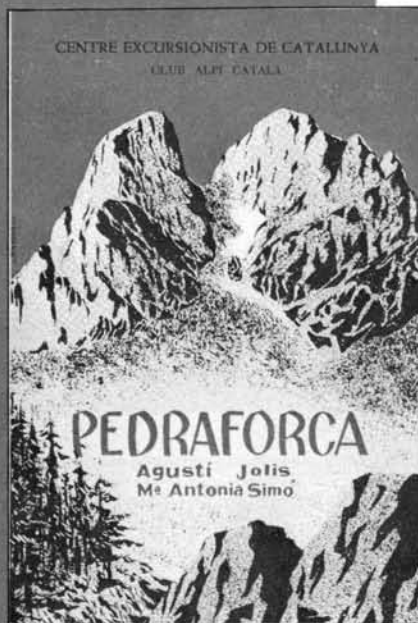
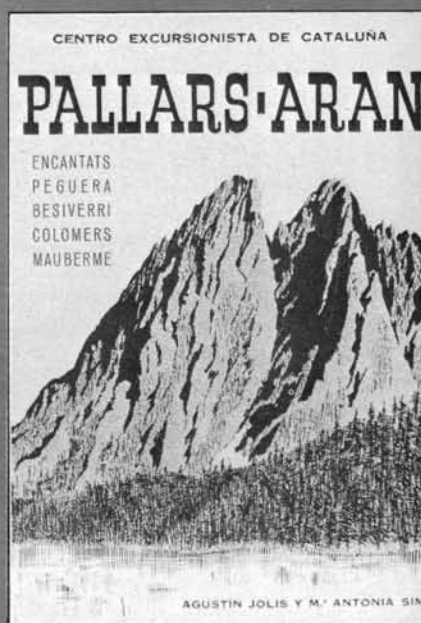
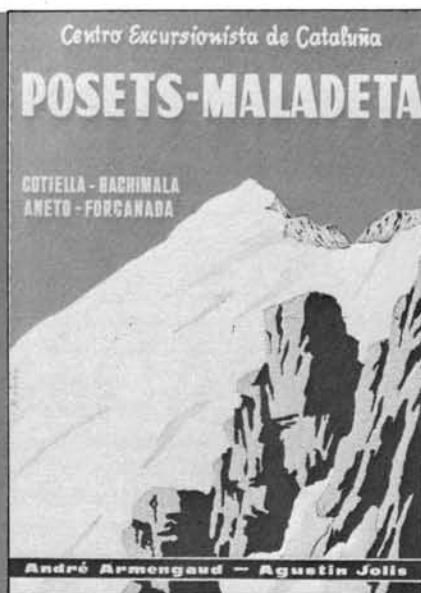
mancat (especialment en els darrers mesos) del necessari suport per part de l'actual composició política de la Diputació, que oblidava injustament la tasca realitzada, les possibilitats reals i la llarga i inestimable experiència en el tema de Josep M.ª Puchades; actitud que, àdhuc avui, fa témer per l'eficaç continuació del Servei. Aquestes realitats amargaren lamentablement els darrers temps de la vida del nostre amic.

De jove, Puchades havia actuat a l'Agrupació Excursionista de Granollers, en la qual donà conferències tècniques i col·laborà així mateix en el seu prestigiós butlletí. Era autor de l'excel·lent monografia d'hidrologia fluvial dedicada a la vall del riu Besòs, i d'altres treballs de demografia, cartografia, toponímica i geografia en general.

Intervingué en la sorgència de l'Editorial Alpina, i fundà, pel seu exclusiu compte, l'Editorial Montblanc. Més tard, adquirí l'antiga Editorial Martín, la qual fusionà amb l'anterior. Defugí en aquestes editorials els llibres de literatura i, sense afany de lucre, cercà els d'estudi i informació sobre les ciències naturals, obres tanmateix poc comercials, ja que sols interessaven a una minoria. Ho féu ben conscientment, en un sentit (sovint) de mecenatge. Per damunt de tot es sentia geògraf i excursionista, i per això editava preferentment obres sobre aquestes dues matèries que s'agermanen, puix si, evidentment, es pot ésser excursionista sense ésser geògraf, no es pot ésser un autèntic geògraf, a la manera que ho era Puchades, sense sentir-se a la vegada excursionista. Puchades era un enamorat de la nostra terra, i la seva dedicació professional a la cartografia i la planificació va accentuar-li el coneixement i la devoció al país.

Josep M.ª Puchades i Benito
(foto: FORESA).

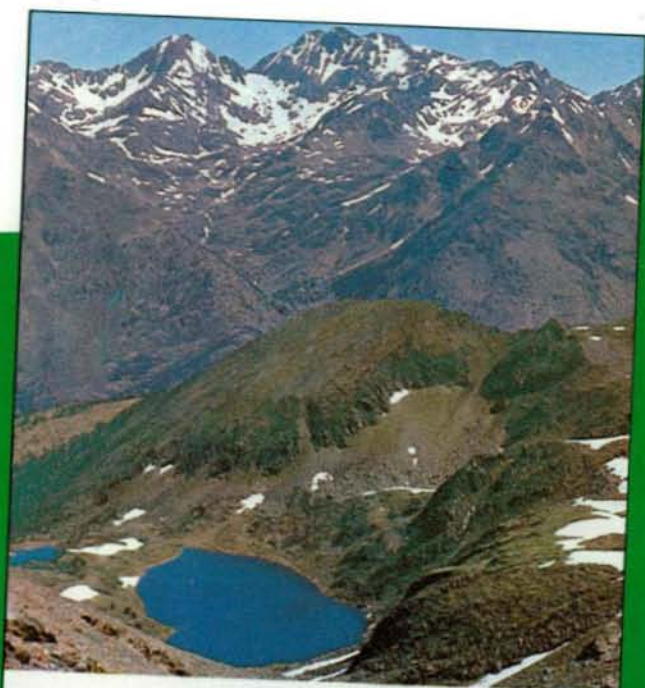

L'any 1968 va entrar en col·laboració editorial amb el Centre Excursionista de Catalunya. Aquest no podia trobar un editor més idoni, entusiasta i generós. La compenetració entre ell i la nostra entitat ha estat absoluta per les dues bandes. El nostre Centre ha pogut comptar amb ell en totes les avinenteses, i ell no ha desdit mai. L'acord ha estat mantingut sense la més mínima discrepància, amb completa cordialitat i compenetració, puix els ideals de la nostra associació i els del nostre company coincidien. Així han aparegut en coedició la gran majoria de les obres que, contemporàniament, ha publicat la nostra entitat amb presentació pulcre i correcció lloable. La sèrie de guies pirenenques dels matrimonis Jolis-Simó i Aloy-Lleonard, la d'Armengual-Jolis, la d'Ollivier, la de Veron, els volums de botànica de Masclans i de Vigo, la monografia d'Escudier sobre l'Aneto, etc., han estat dignament publicades com a fruit d'aquesta sortosa i eficaç col·laboració.

Puchades fou un entusiasta de les tasques de recollida i catalogació dels topònims catalans, i tenia instituit un premi anual per a impulsar treballs en aquest sentit. Redactà i publicà unes «Normes per a la recollida de topònims», a fi de facilitar la tasca dels recolectors locals. Sentia una indignació profunda pel gran nombre d'urbanitzacions incontrolades que hi ha escampades per les nostres muntanyes, moltes de les quals, a més de desfigurar el paisatge natural, apareixen batejades amb noms estrafalaris, completament renyits amb la llengua i la geografia del país. Publicà, a la «Revista Catalana de Geografia», un important treball sobre «Toponímia del plantejament territorial de Catalunya», on estudia amb gran clarividència els punts de vista sobre nomenclatura en els municipis, els plantejaments urbanístics i la vialitat urbana. Per semblant, li plaïa d'impulsar els treballs monogràfics locals, i redactà i féu imprimir un «Resum dels materials necessaris per a l'estudi de la monografia geogràfica d'un municipi de Catalunya», associant el nom del Centre Excursionista de Catalunya a la publicació.

Un dels seus postulats predilectes era de propugnar que no es menystingués la cooperació de geògrafs en les planificacions territorials i les urbanitzacions, a fi que fossin respectades totes les característiques naturals dels espais a intervenir. El manteniment de l'harmonia entre l'home i la terra, amb la preservació de la natura contra tots els atentats provocats per la voracitat urbanística, era per a ell un principi essencial.

Complementant les edicions de mapes a petita escala de regions muntanyenques per a utilitat excursionista, havia iniciat la publicació de reproduccions, a la mateixa grandària que les originals, de cartes de

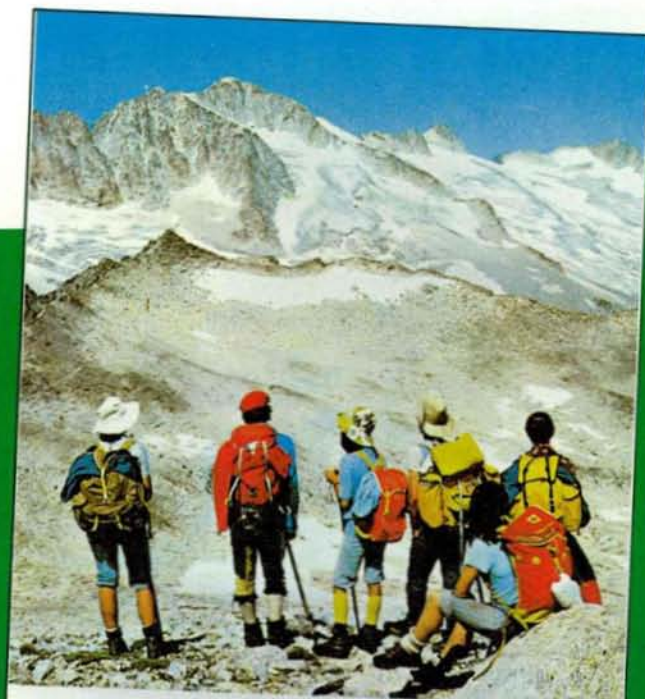
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
CLUB ALPÍ CATALÀ

PALLARS-ALT URGELL

De la Noguera Pallaresa al Segre

PICA D'ESTATS-SOTLLO-MONT ROIG-MONTEIXO-SALÒRIA
ORRI-SANTA MAGDALENA-SANT JOAN DE L'ERM

Agustí Jolis i M. Antònia Simó de Jolis

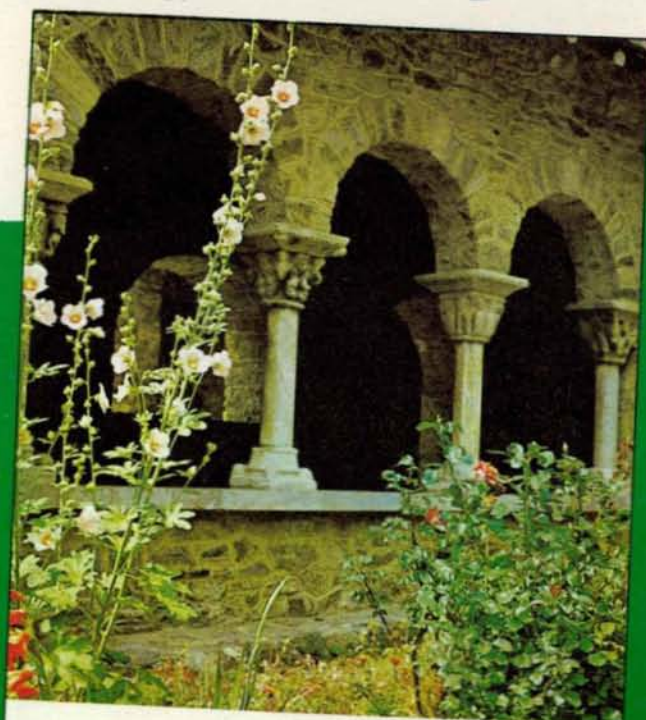

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
CLUB ALPÍ CATALÀ

TRAVESSIA DEL PIRINEU

DEL CANTABRIC A LA MEDITERRÀNIA

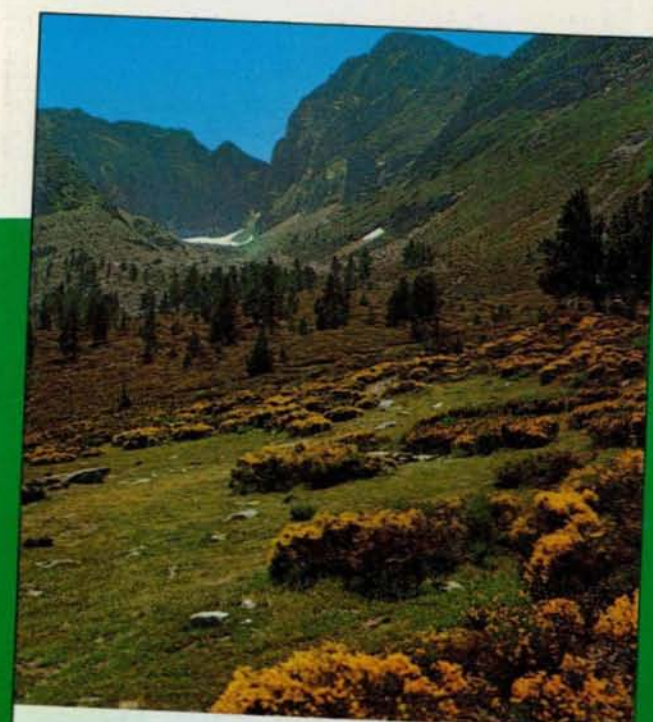
GEORGES VÉRON

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
CLUB ALPÍ CATALÀ

PIRINEU ORIENTAL

David M. Aloy i Maria Mercè Lleonart

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
CLUB ALPÍ CATALÀ

PIRINEU ORIENTAL

David M. Aloy i Maria Mercè Lleonart

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

L'ANETO I ELS SEUS HOMES

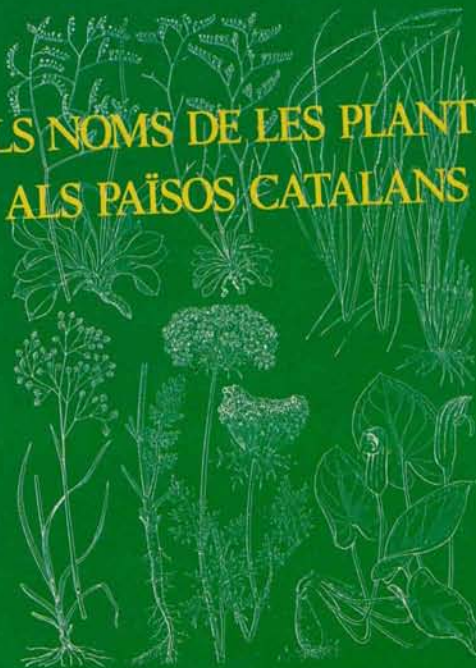
LA MALADETA

JEAN ESCUDIER

FRANCESC MASCLANS
de la Institució Catalana d'Història Natural

ELS NOMS DE LES PLANTES ALS PAÏSOS CATALANS

EDITORIAL MONTBLANC-MARTIN
GRANOLLERS BARCELONA

L'ALTA MUNTANYA CATALANA FLORA i VEGETACIÓ

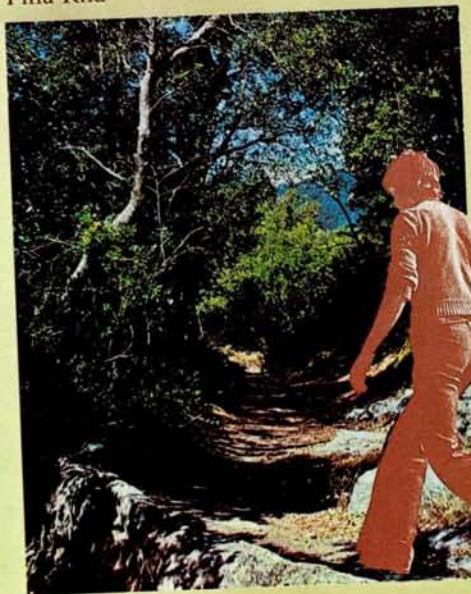

JOSEP VIGO i BONADA

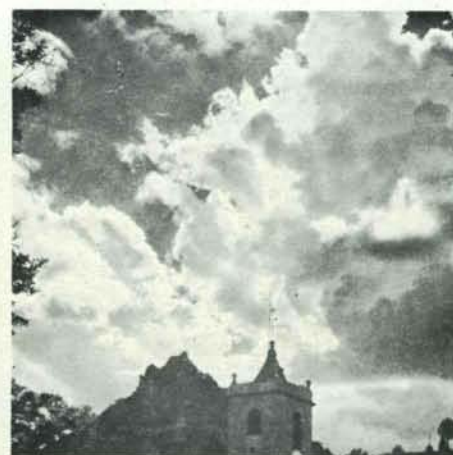
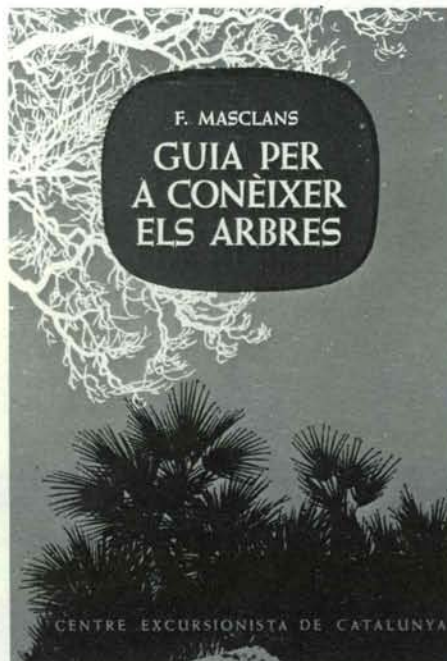
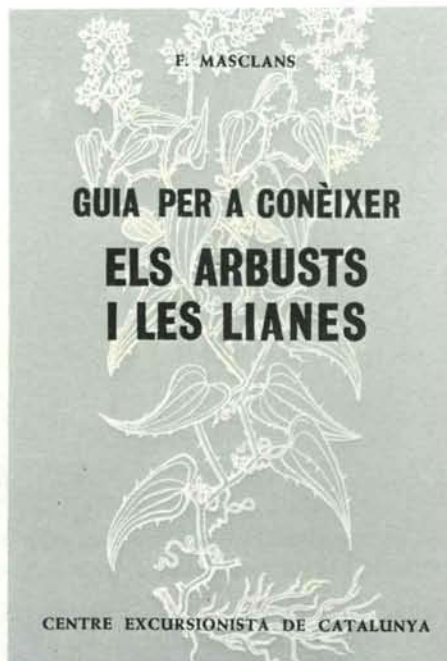
CAMINA QUE CAMINARÀS

Fina Rifà

Josep M. Cormand

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

eduard fontserè

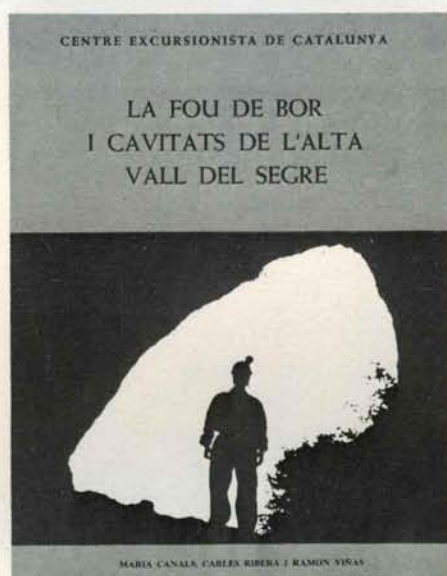
meteorologia de l'excursionista

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Catalunya dels segles XVII i XVIII, al servei dels erudits.

Havia sentit sempre una gran veneració per Pau Vila, el qual, des que el gran geògraf esdevingué vidu, asseia cada diumenge i altres festes a la seva taula. Pau Vila havia deixat el cos principal de la seva important biblioteca a l'amic Puchades, i aquest l'havia instal·lat en el seu domicili, junt a la seva biblioteca particular. El fet de tenir a mà els llibres col·leccionats per Pau Vila l'engrescà a realitzar una bibliografia geogràfica de Catalunya, i omplí milers i milers de fitxes que han de constituir un element de treball d'excepcional vàlua i ajuda per als estudiosos de l'especialitat. Amb la seva biblioteca, Pau Vila deixà a mans de Puchades les seves llibretes d'excursió i altres papers amb anotacions erudites, així com un àlbum que contenia, ben col·leccionats, tots els seus escrits. Per l'estima que per si mateix mereixen i per respecte al mestre Vila, tots aquests materials convindria que fossin degudament custodiats en una institució pública.

Altrament, feia pel cap baix una trentena d'anys que Puchades aplegava dades per a compondre una gran geografia local de Catalunya, per l'estil —per bé que modernitzada— de la que va publicar Francesc Carreras i Candi a principis del present segle. Aquesta era una constant il·lusió que li feia retallar articles i notes i més notes referents a localitats catalanes, aparegudes en diaris i en tota mena de revistes, així com aplegar cites i més cites de llibres i tota mena de papers escrits. Ho classificava per poblacions i comarques, i ho arxivava en carpetes. Tenia també un nomenclàtor enllestit dels Ajuntaments i els seus agregats, posat completament al dia, amb totes les dades normals en aquests tipus de publicacions.

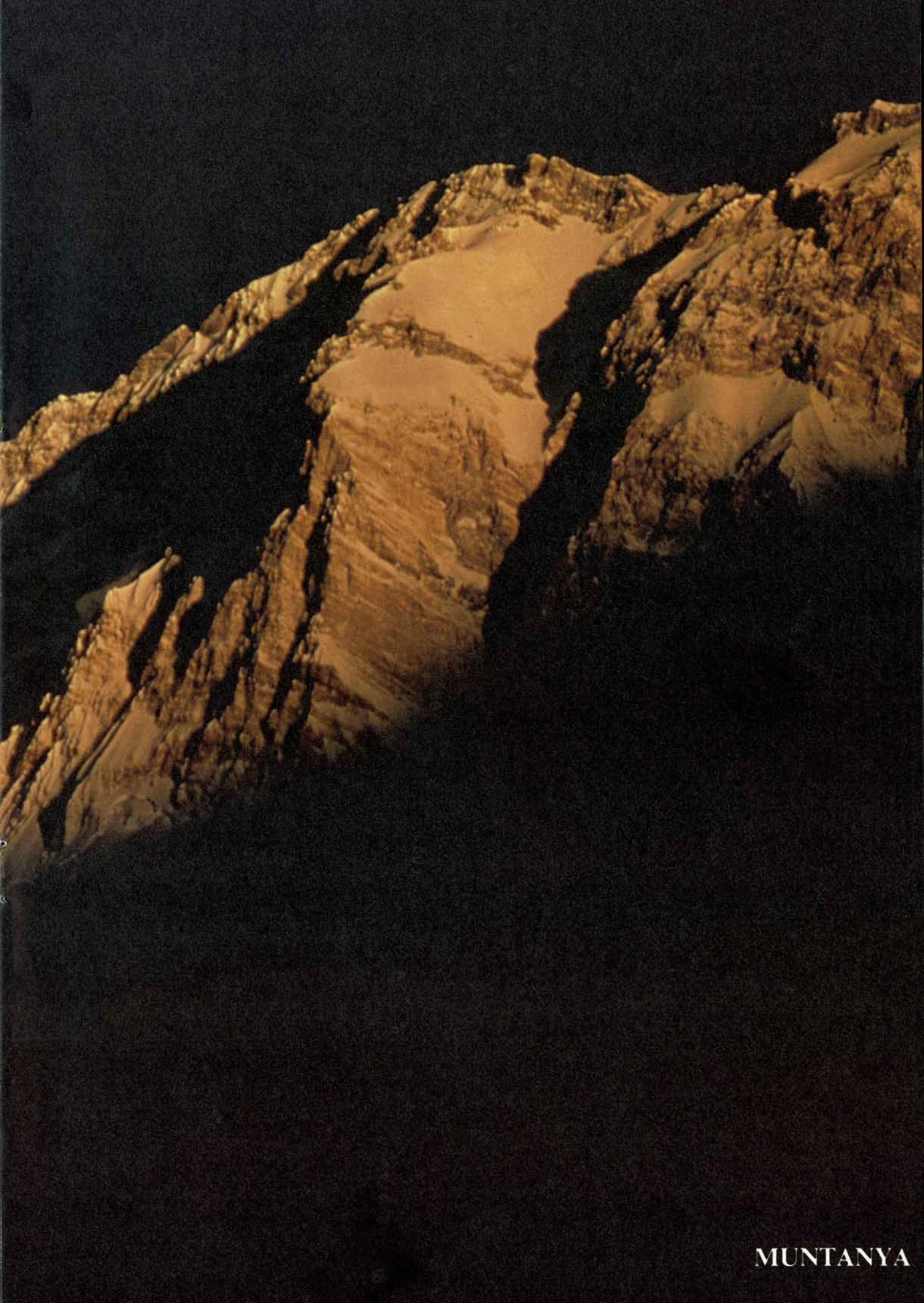

Alguna vegada ens hem preguntat si hi havia dos Puchades o si l'amic es desdoblava. Si per un costat hi havia el tècnic enginyer, planificador i cartògraf, i per l'altre, l'editor. Allò que passava és que ambdós es complementaven dins una personalitat il·luminada per múltiples il·lusions i propòsits, a la qual la vida faria la traïdoria de no deixar-los-hi realitzar. Puchades collí molts desenganys, però es sentia feliç, sobretot fent d'editor en llengua catalana. Això era la seva evasió. Les edicions li eren una mena de refrigeri espiritual per a afuixar els lligams que el mantenien aferrat a la professió tècnica. De vegades semblava que es donés una mica de vergonya dels legítims guanys que li proporcionava la seva professió de cartògraf i planejador territorial, i es disposés a perdonar-se'ls ell mateix, i a fer-se'ls perdonar pels altres, dedicant aquells guanys a la publicació d'obres de servei cultural, que sabia que eren d'escassa venda.

Perquè, a part l'edició dels volums que acollia en col·laboració amb el Centre Excursionista de Catalunya, en la resta dels que editava ens ben sembla que hi perdria, materialment parlant, més que no hi guanyava; o, almenys, es veia obligat a guardar llarg temps en els seus magatzems les restes immovilitzades de l'edició. Però, lluny de sentir-se'n defraudat, ell seguia amb la publicació de monografies comarcals i locals, i la d'altres llibres que, potser, també a causa de la seva desatenció envers la propaganda, resultaven de venda lenta i limitada. Estem ben segurs que, més que com a un negoci, prenia les edicions com a un servei que feia a la nostra cultura: un servei patriòtic i social. Una de les seves darreres il·lusions fou, en aquest aspecte, la Revista Catalana de Geografia, la qual finançava totalment, encara que la fes sortir com a portaveu de la Societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

Una gran abundància d'anells i projectes es mantenien vius en la voluntat de Josep M.ª Puchades; la majoria, sense arribar a la plena realització. Aplegava dades per a realitzar-los, omplia fitxers i carpetes de retalls i anotacions de llibres i documents, però no es decidia a redactar l'obra somniada. Se n'excusava ell mateix, dient-se que li faltava el lleure per a dedicar-s'hi amb la plenitud necessària, que encara no tenia prou documentació i calia esperar a complementar-la, que les coses i la manera de veure-les canviaven. Així arrossegava any darrera any, i dècada darrera dècada, la il·lusió o el somni del projecte. Hi donava voltes i més voltes, sense decidir-se a emprendre'n la realització. I la mort l'ha sorprès en el moment menys pensat, deixant la major part dels seus anells enlaire. Heus aquí escapçada una vida, quan es disposava a donar els millors fruits intel·lectuals.

MUNTANYA

SUPERCOULOIR BOIVIN- GABARROU

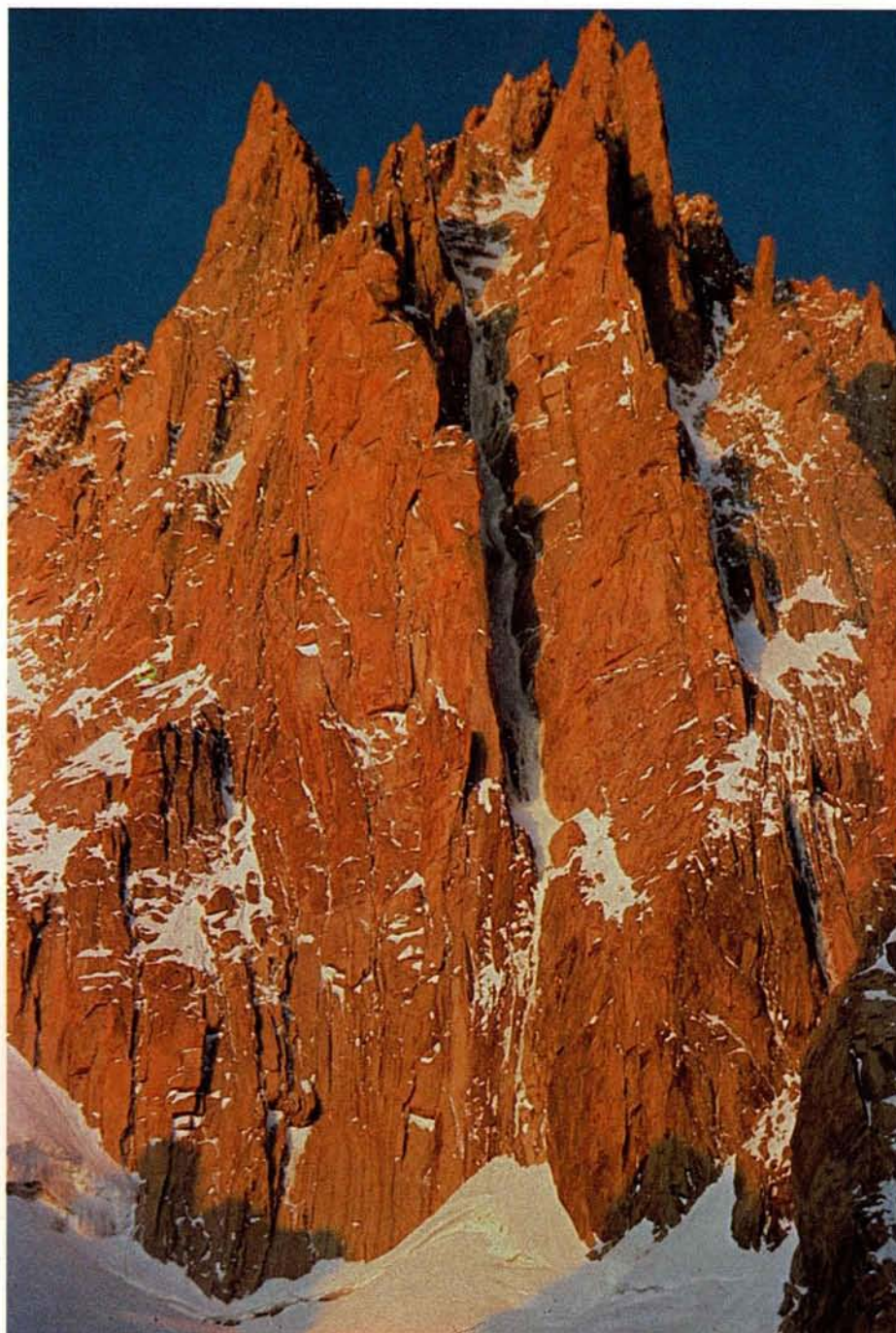
Joan Quintana i Paredes

Jocs de llum i colors il·luminen l'Agulla Negra de Peutère. El Gran Paradiso, senyor de la vall d'Aosta, sobresurt entre els núvols que tapen les verdes contrades Italianes. Neu recent, potser més de mig metre, i nosaltres sense esquís. De fet, cada cop que venim a escalar als Alps aprenem coses noves. Si expliqués que, al mes de novembre, al *plateau* del Gegant hi ha més neu que a la vall d'Aran per Nadal, molts em tractarien d'exagerat. És així. La neu nova tapa les esquerdes de la glàçera. Tot resta perillós.

Somnis d'estiu mai no realitzats. El glaç difícil sembla que està en condicions; ja era hora! És el setè viatge que faig aquest any als Alps. Al refugi Torino retrobem les guardianes de l'hivern passat; ens miren amb una cara estranya, i ens pregunten per quants dies venim. «Demà volem escalar, i l'altre, tornarem a Barcelona», explica Leo, amb el seu perfecte italià. La previsió de la *meteo* no pot ser millor: *Grand Beau Fixe*. Consultem condicions; les nostres condicions son bones: això és el més important. A la terrassa del refugi, el termòmetre marca deu graus sota zero: bona senyal!

Les quatre del matí. Refiats per la coneixença de l'itinerari, sortim tard del refugi. A la glàçera, ens adonem del nostre error: la neu, fonda, costa molt d'obrir; sort del Toni que, gràcies al seu gran entrenament, obre tot el camí fins al peu del *coulouir*.

De sobte, en entrar a l'alta coma del Tacul, a la capçalera de la glàçera del Gegant, veiem el nostre objectiu: el Supercouloir; un difícil i encastat corredor entre els Pilars de les Tres Puntes i el Gervasutti. Sembla com si el desafiament que vam llençar anys enrera, en ocasió

Vista del Supercouloir al Mont Blanc de Tacul. (Foto: Leo Vegué.)

també d'una estada d'hivern en aquesta regió, ara l'hagués d'acceptar. De fet, venim per això: cal acceptar-ho i pujar, o abandonar l'intent ara; després ja serà tard.

Avui, en contra dels nostres principis alpinístics, pensem realitzar un atac ràpid i modern. Això vol dir recórrer aquest tros fins al lloc on les dificultats decreixen notablement i s'ajunta amb altres vies d'aquesta muntanya, també recorregudes per nosaltres anteriorment; així, aconseguirem de fer tota l'escalada amb les poques hores de llum que tenim, i després davallarem pel mateix itinerari, amb llargs rappels de 60 metres instal·lats per a aquesta finalitat.

A la calor del sol, preparem el material per l'escalada. Cal anar de presa. Rimaia,

sense problemes. Primer llarg del pilar Gervasutti, «atac original»; més d'una hora costa a en Toni superar aquesta tirada de roca a l'època estival, i ara completament verglaçada, que l'obliga a progressar amb tècnica d'artificial. Per estalviar temps, els dos darrers remuntem amb jumars. Amb més temps del previst, arribem a les vires que ens conduiran al peu del primer mur del Supercouloir. Amb atenció, a causa de la dolenta qualitat de la neu, instal·lem una sòlida reunió al capdamunt d'aquestes vires i al principi de les dificultats.

Segons la guia d'itineraris del Massís del Mont Blanc, l'escalada del Mont de Tacul pel Supercouloir, via oberta per J.M. Boivin i P. Gabarrou, és un itinerari glacial d'alta dificultat (E. D.) molt sever i de gran

←
Pòster: Annapurna 8.078 m.

Segon mur de glaç del Supercouloir. (Foto: Joan Quintana.)

caràcter. Les principals dificultats es concentren als primers cent metres, després de les vires, on les *goulottes* i els murs de glaç poden arribar a la verticalitat absoluta. Realment, nosaltres esperàvem trobar un itinerari molt difícil, apte només per alpinistes molt especialitzats en escalada glacial.

Res d'això no vam trobar! Realment, aquesta via és un itinerari difícil i de gran interès, apte per a moltes cordades de bon nivell, semblant però molt més llarg que la veïna *goulotte* Chère, també un itinerari glacial interessant. L'assegurança d'aquest couloir es realitzà als marges rocallosos del mateix, on a cada 60 metres hi ha muntada una bona reunió. També vam observar que, a l'època estival, quan el volum del glaç és escàs, es formen dintre el mateix corredor diferents *goulottes* als seus murs centrals, i aquestes queden protegides per pitons plantats a les roques que surten de sota el glaç.

La progressió per aquests murs no ens va donar tot el goig que hi hauríem volgut trobar, ja que les condicions del glaç no eren tan bones com esperàvem. Malgrat això, per les ganes que teníem d'escalar en gel, vam quedar contents de l'escalada que estàvem realitzant.

Per fi, després de superar els passos més difícils d'aquest *couloir*, veiem a prop de nosaltres la sortida del pilar *Gervasutti*, lloc on acaba aquest itinerari.

Amb set rappels de 60 metres arribàrem amb les darreres clarors de la tarda al peu de la via. La devallada de l'últim terç l'hem efectuada per l'atac directe, repetit

Pas clau al primer mur de glaç del Supercouloir. (Foto: Leo Vegué.)

en poques ocasions a causa de la perillositat i exposició.

En aquest lloc fa molt de fred, i el camí per tornar al refugi Torino és llarg. El Toni s'allunya per la glàcera amb ritme viu. Nosaltres, caminem a poc a poc. Estem cansats, però satisfets.

Parlem de moltes coses. Intuïm la *Supergoulotte*. Caldrà anar-hi!

És molt difícil i caldrà tornar, caldrà arribar...

Resum Tècnic

Mont Blac de Tacul 4248 metres

Supercouloir Boivin-Gabarrou

Dificultat.— E. D. Itinerari glacial d'alta dificultat i gran bellesa; comporta passos en *goulotte* extremadament verticals; ambient sever.

Horari.— Si es vol anar fins al cim, caldrà comptar de 10 a 12 hores. Si només es vol fer la part del Supercouloir, 6 a 8 hores.

Material.— Piolets, grampons, cargols de glaç, cordes llargues de «60 metres», equips d'alçada.

Desnivell.— Fins al cim, 700 metres. Supercouloir, 500 metres.

Punt de Partida.— Refugi Torino, est. sup. Pta. Helbronner, Itàlia. Refugi Cosmics, est. sup. Alg. de Midi, France.

Itinerari.— Caldrà, travessar la glacera del Gegant, en direcció de l'atac dels pilars Gervasutti i Bocalatte: 2 a 3 hores.

Descens.— Si es puja al cim, via normal M. B. Tacul: 2 hores, R. Cosmics. Si només es fa el Supercouloir 5 a 7 rappels de 60 metres, instal·lats als marges del *couloir*.

1.ª ascensió: Jena Marc Boivin i Patrik Gabarrou 18-20 maig 1975.

1.ª ascensió Nacional: F. J. Alonso i C. Tamayo (C. A. Maliciosa Madrid) estiu 1980.

Ascensió realitzada per: Antoni Torà, Leo Vegué i Joan Quintana (C.A.D.E. Club Alpi Català) 1 de novembre 1982.

Bibliografia

Guia Vallot — Volum Mont Blanc.
Carta 1: 25.000 — Mont Blanc.
Institut Geogràfic Nacional.

UNA TRAVESSIA PEL MASSÍS DEL COTIELLA

Joan Tort i Donada

(A l'amic Feliu, company
—mai millor dit— de fatigues.)

Són ja les tres de la tarda. El sol d'agost cau despietat damunt nostre, però un suau oreig fa l'estada al cim força agradable. Tombats d'esquena sobre les pedres, ran de la creu metàl·lica, i lleugerament inclinats per gaudir millor de la panoràmica, un vast retaule de Pirineu —del Pallars a l'alt Aragó— se'ns ofereix al davant.

Tot contemplant les sinuositats del circ d'Armeña, el pensament se'n va dos anys enrera, quan, des del mateix lloc, una espessa boira ens privava gairebé de tota perspectiva. Per sort, el Cotiella és un d'aquests cims que, com els vells amics, et reserva particulars satisfaccions: en el

present cas, la inscripció d'aleshores en el llibre-registre. Breu crònica d'uns moments, d'unes vivències, entre pàgines rugoses i gastades. Sense adonar-te'n, et sents transportat en aquells instants en què ho escrivies.

Però cal tornar a la immediata realitat. I més, quan aquesta es presenta incerta: una davallada pel vessant de ponent, fins al primer planell amb aigua on poder acampar, contra sis hores escasses de llum. Això, almenys, és la nostra intenció. Amb recança deixem la carena cimera i pràcticament ens llancem, de pedra en pedra, tartera avall. Quan, un cop arribats

a la collada, fem l'últim glop de la cantimplora i carreguem de nou les motxilles, preparats a un llarg descens, l'amfiteatre rocallós que ens envolta comença a reflectir les primeres llums de la tarda.

Una vegada enfilat el trencall de Barbaruens, i mentre aneu guanyant alçària vers el poble, comenceu a desconfiar dels grossos núvols que, per la banda de tramuntana, van cobrint les serres que enclouen aquesta petita vall. Sabeu que no us convé d'iniciar una travessia que exigeix, justament, els tres únics dies de què disposeu, sense unes garanties mínimes de bon temps. Però encara els darrers quilòmetres us permeten d'analitzar la situació i acordeu que, a desgrat d'un possible mal temps, valdrà la pena d'intentar arribar, almenys, fins els plans de Riancés, on podreu plantar la tenda a l'expectativa del bo que faci l'endemà, dia clau del recorregut.

Encara amb aquestes cabòries, us trobeu a l'entrada de Barbaruens, posant-vos les botes al costat del cotxe. Us ha sobtat veure els carrers del poble atapeïts de vehicles, i les feixes dels voltants ocupades, així mateix, per una multitud de tendes de campanya. Heu conegut la dimensió turística del lloc, que potser no esperàveu.

Un cop tot a punt, empreneu la marxa, doblegats pel pes de les feixugues motxilles i amb el pas encara vacil·lant per la manca de costum. Si tot va bé, aquí no us caldrà tornar-hi a peu, ja que la intenció és fer la travessia de la vall de l'Éssera a la vall del Cinca, passant pel cim del Cotiella, i tornar a recuperar el cotxe de la manera que pugueu.

De moment, al davant teniu una primera fita: el circ d'Armeña. Quan, posats en ruta, aneu deixant a la vostra esquena, cada vegada més minúscul, el poble de Barbaruens, unes grosses gotes de pluja comencen a caure, cada vegada més insistents.

La primera part del descens no deixa de ser convencional; és a dir, no ofereix cap particularitat remarcable en relació a altres regions calcàries: parets i crestes que s'ensorren, immenses tarteres en els repeus, alguna escadussera congesta ací i allà.

Però, on el sector occidental del Cotiella revela una ferma personalitat és en l'enomenada *Era de las Brujas*, una vasta depressió oberta a ponent i a gran altura —entre els dos mil i els dos mil quatre-cents metres—, d'un desnivell gairebé imperceptible i formant unes ondulacions rocalloses semblants a les dunes del desert. Un indret que es fa mereixedor del nom, evocador i sinistre alhora.

Atravessem aquestes solituds sense mirar enrera, tractant de trobar un camí inexistent. Davant nostre, una àmplia ratlla de Pirineu, presidida pel Mont Perdut,

El Barranco de Irués, una profunda incisió oberta en el sector occidental del massís del Cotiella.

sobresurt de les darreres cornises pedregoses, talment un miratge. Malgrat el temps, sovint tenim l'angoixant sensació de no avançar, de romandre encallats en un escenari invariable. Una allau de pedres, en algun punt de les muralles que ens tanquen pel sud, ha trencat, momentàniament, l'obsessiva monotonia. Després, tot segueix igual, silenci sobre silenci.

En un punt indeterminat del trajecte, una nota inesperada ens sorprèn agradablement: una breu extensió de prats, amb alguns cavalls pasturant-hi. Allò que és normal a molts paratges muntanyencs, esdevé aquí una excepció, enmig d'un veritable reialme d'aridesa i esterilitat.

Des d'aquest punt, unes irregulars traces de camí ens condueixen a una mena de relleix-balcó que ve a significar el límit de l'altiplà. Aquí s'inicia, certament, el barranc de l'Irués; més o menys pel seu curs tenim previst d'arribar a La Fortunada, arran del Cinca. Però l'asprivesa del terreny i el seu pronunciat pendent ens fan dubtar de trobar aviat un replà per a dormir, o bé, com a mínim, una font en poder saciar-nos de la set ja insistent. Sense camí, sense aigua, sense possibilitat de moltes hores de llum, iniciem la ruta per un barranc que és, en ell mateix, una incògnita.

Quan deixeu la pista i us comenceu a enfilat pel dreturer corriol, el primer que us sorprèn són les anades i vingudes d'un helicòpter que, decidit, s'endinsa en els replecs d'Armeña per a sortir-ne seguidament amb rumb indefinible: més tard esbrinareu que són els primers tràfecs del futur refugi. Tràfecs que no perdonen ni les diades assenyalades, com avui, festa de la Mare de Déu.

Entre ruixat i ruixat, alguna clariana us deixa entreveure els capritxosos relleus de la Picollosa. Restes de bosc arrasat, vestigis d'una tala inversemblant, mentre voregeu el barranc de Bilse. Vaivé compassat del soroll de motor, que es fa estrany en un paisatge que invita al recolliment. Potser, sense adonar-vos-en, aneu pujant.

Prop de l'ibón de Armeña, la pluja es fa més intensa. Haureu de passar pel costat de les seves estancades aigües, sense poder gaudir de l'indret. Ja a la sortida del bosc, albirareu els plans de Riancés i el parament del proper refugi. En les tendes del campament dels constructors trobareu l'empara adequada per a poder esperar una millora del temps.

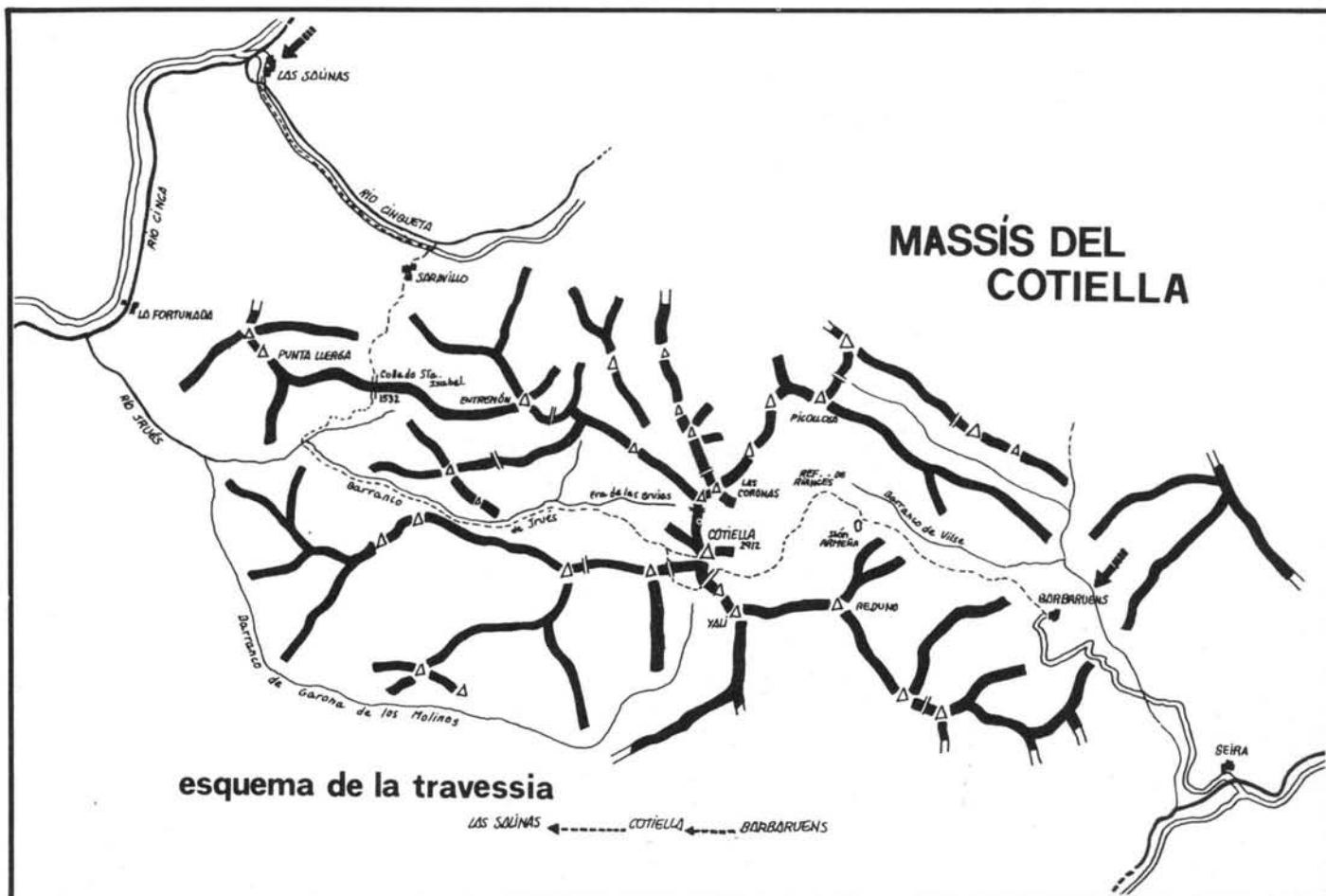
Tarterers penjats. Troncs entravessats, de grossos pins aterrats pel llamp. Parets i cingles, amb estretes faixes de bosc, que es desplomen arreu. Aspecte de natura verge, de creació primigènia que, a desgrat nostre, no podem abastar perquè les limitacions del moment són massa urgents per poder lliurar-nos a la contemplació. No hi ha el més mínim indici del pas de l'home; es fàcil imaginar aquest lloc com a escenari habitual de l'era de les cavernes.

Però encara hi ha un fet que, en pensar-hi, fa esborronar. És la incertesa d'arribar a sortir del barranc. A cada raconada, a cada revolt sobtat, hi ha l'angoixa latent de saber-se en un cul-de-sac. Una ensulsiada de rocs, un tall sobtat de la torrentera o la seva excessiva estreta, apareixen com a possibilitats imminents. La necessitat irremediable de recular és quelcom que preferim evitar de pensar.

El sol ja ha anat a la posta, Pirineu enllà. Per l'estreta esclatxa que dibuixa el perfil del torrent, les primeres clarors del crepuscle: les hores no perdonen. Com agraïm, malgrat tot, la bonança del temps! Un temporal com el d'ahir seria, sens dubte, esgarriós.

Arribar en un punt identificable és, en situacions així, ben gratificador. Després de gairebé dos mil metres de descens, el terreny es fa més pla, més net: som a la confluència del barranc de l'Irués amb el barranc de Santa Isabel. Però aviat serà fosc del tot; no tenim gota d'aigua i la guia ens marca encara tres hores i mitja fins a La Fortunada. Tractem de trobar algun pas o traça de camí que ens permeti continuar un tros més avall, ja que intuïm que, no lluny d'aquí, ha de néixer un rierol. Tot és debades. Una espessa vegetació fa inútil intentar d'orientar-se en aquestes hores.

De nou en l'encreuament, prenem una decisió a la desesperada. Una decisió d'aquelles que no t'atures a sospesar perquè els nervis, a flor de pell, t'ho impideixen. Decidim remuntar el barranc de Santa Isabel, perpendicular al que hem seguit fins ara, i de trets semblants, però

no tant encaixonat. La clau seria guanyar els cinc-cents metres llargs de desnivell fins al Collado de Santa Isabel. Des d'aquest, seria fàcil de trobar, mal que fos a les palpentes, el camí de Saravillo.

Aviat sentim que aquests cinc-cents metres poden ser un infern. Les pesants motxilles se'ns claven a l'esquena; el cansament de la jornada es fa notar. Amb la gola completament seca, l'espectre de la set comença a fer-se obsessiu. Poca estona després d'haver reprès la marxa, el barranc es redreça. Anem pujant amb passa insegura, per terreny argilós. La llanterna no il·lumina altra cosa que el turmentat pendent i les precàries mates on ens agafem. Més enllà, la foscor plana arreu.

Passats els angoixosos moments d'una breu relliscada, comprovem que no tenim cap altra alternativa: haurem de fet nit aquí mateix. Ens cal acceptar que la recerca d'un millor jaç, més amunt o més avall, és una temeritat.

En la calma que esdevé després dels moments de tensió, descarregats ja de tot el pes i apuntalats d'alguna manera per tal de poder passar la nit, descobrirem —llum apagat— que estem ben sols. Absolutament sols: com mai!

Un cop plantada la tenda, us ha calgut, tot seguit, buscar-hi refugi: el temps segueix inestable, i condiona per tant la jornada de demà. Confortablement instal·lats a recer de la pluja, consulteu

una vegada i altra els mapes i la guia, i constateu que, malgrat la distància, la travesia és possible. L'important seria trobar algun punt, en el barranc anomenat d'Irués, en poder-hi acampar. Comptant que serà de baixada, la cosa no us sembla improbable. D'altra banda, les suggerents descripcions de la guia us empenyen a triar aquest itinerari: «...el interès del barranco del río Irués y la garganta de su curso

superior, (...) la ubérrima vegetación, (...) el extraordinario caudal, (...) el ambiente dolomítico de su curso superior, con el conjunto de paredes, gargantas y abismos de más de mil metros (...)»⁽¹⁾.

Ja abans de posar-vos a dormir, el cel sembla aclarir-se. Per si de cas, ho deixeu tot a punt de marxa. Si demà s'insinua un bon dia, sabeu que us espera una jornada llarga i fatigosa, tribut obligat per a les

Saravillo, un poble muntanyenc assentat en un dels eixamplaments de la vall del riu Cinqueta. (Foto: Joan Tort.)

Un marc gairebé irreal, on l'home es veu sovint reduït a la seva mínima expressió... (Foto: Joan Tort.)

satisfaccions que aneu a buscar. Ara, la nit, la callada i profunda nit d'Armeña, cau sobre vosaltres.

Una vegada hem assumit la nostra situació, només es tracta —només!— que les hores passin el més aviat possible. El sac s'escorre pel pendent: pretendre una posició estable és gairebé inútil. Una set febrosa ens angunieja. Centrem tots els esforços a procurar no pensar-hi; dormir, després de tot, no deixa de ser una utopia.

Una mitja lluna tímida, indecisa, apunta per la llenca del cel negre que el torrent deixa al descobert. Sota la seva llum, la nostra situació fora de context, seria perfectament grotesca.

Nit foscant en un barranc del Pirineu. Una nit més enllà del temps, perquè aquí totes les nits han estat iguals, al llarg dels segles. L'home és l'estrany, en aquesta tenebra que només coneix l'ocell fugisser, el xiular del vent entre els arbres, el ressò eixordador de la tempesta i els mateixos perfils de la muntanya en les nits de lluna plena. A nosaltres, ens pot semblar que la nit d'avui se'ns fa una eternitat; però el cert és que l'ambient, el paisatge, la vida d'aquí són la mateixa eternitat.

De cop i volta, ens sembla que ja ha de faltar poc per a la sortida del sol. Encenem el llum, esperançats, però la resposta del rellotge és contundent: tres quarts de dotze! Impacientats, preferim sortir del sac

per evitar la sensació d'empresonament. El cos, castigat amb excés des de fa un bon grapat d'hores, es nega a donar-nos la pau que necessitem, encara, unes hores més.

Passat un temps se'ns apareixen mentalment —potser per insomni, potser per pura inèrcia— determinades consignes: coca-cola, pepsí, sprite, fanta. La nostra resistència, ja prou migrada, ha de treure les darreres forces per tal d'evitar l'al·lucinació.

De tant esperar el moment, gairebé no fem cabal que el sol il·lumini amb un groc intens les crestes de la Punta Llerga. Costa més del previsible apaiar-ho tot novament: els moviments inconnexos i l'aire desesmat semblen expressar molts dies de lluita. Seguim barranc amunt, sense que la claror del nou dia ens confirmi la possibilitat d'assolir factiblement el *Collado de Santa Isabel*. Anem sortint del pas, superant els successius entrebancs, hom diria que per intuïció. I amb una obligada lentitud, que en altres moments seria exasperant.

El dringar d'unes esquel·les llunyanes és el senyal decisiu, inequívoc. No tarda gaire a aclarir-se el bosc i aparèixer, d'immediat, l'ondulat horitzó de la collada. No hem arribat a veure el ramat, però estem ben convençuts que el paisatge, el netíssim paisatge que se'ns obre al davant, no és pas cap quimera.

Per primera vegada teniu l'ocasió de contemplar, sota un cel transparent, la fantàsica arquitectura del circ d'Armeña. Encara els plans de Riançés estan sumits en l'ombra quan vosaltres, motxilla a l'esquena i els ànims a vessar, passeu pel costat de l'adormit campament dels constructors: la nit de gresca encara pesa, sens dubte, en la son dels més escandalosos.

Aneu fent via per la plataforma del circ mentre, davant vostre, el retaule major —del Reduno al pic de Las Coronas— us sorprèn amb l'alternança dels seus tons ocres i vermellorsos, vagament atenuats al compàs del sol ixent. Encara el blanc d'alguna congesta dona el contrapunt, mentre que el verd —el verd diàfan de Riançés, el verd obscur dels boscos del fonda— ja tan sols és en el record. El regne de la pedra imposa, incondicional, el seu domini.

Coneixedors del terreny, havíeu previst la manca d'aigua. Però abans d'arribar al coll del Cotiella no us estranyareu d'haver-ne begut una bona part: l'implacable sol d'agost, l'ambient sec, rocallós i desolat que us envolta, la considerable càrrega que arrossegueu en tenen bona culpa.

Gairebé no us heu adonat de les perspectives que heu anat guanyant fins que, una vegada en el coll, us heu

Des de Fuente de Riançés, el cim del Cotiella s'erigeix per damunt dels contraforts del circ d'Armeña. (Foto: Joan Tort.)

descarregat i us heu acomodat de la millor manera possible. És un bon moment per copsar, per damunt de l'horitzó, la proximitat dels vells coneguts: Perdiguero, Maladeta... Mirant cap al fons de la vall, no podreu arribar a distingir el punt d'on veniu: malgrat que no ho sembli, heu recorregut una bona distància.

No us decidíu a atacar el cim directament per la cresta. Sabeu prou que no és convenient, amb l'embalum que porteu a l'esquena. Per això, seguiu cap a l'oest, procurant de no perdre altura, i no trigueu a arribar als pendents del darrera, que us permetran de salvar fàcilment el desnivell final.

Tot i que no encertem a veure el poble de Saravillo, la pista que des del coll baixa fent giragonses és probable que sigui la fórmula més segura per arribar-hi. No fa

gaire que caminem quan intuïm que estem a la vora d'un torrent. Com de costum, sec. Però no hi fa res: sabem que el premi és més o menys imminent; i, després del que hem passat, gairebé gaudim amb aquesta incertitud. Nou revolt i nou torrent, i aquesta vegada sembla que el soroll no enganya. Així és. La tan enyorada aigua, la obsessió de la llarga, inacabable nit, brolla innocent uns metres a sota el camí.

A l'entrada del poble, uns prats acollidors, el descans merescut i el recobriment de forces. Entre mos i mos —millor entre glop i glop— veiem un pastor prop de nosaltres.

—Pues lástima que no siguieran hasta La Fortunada, porque en menos de diez minutos habrían encontrado las Fuentes.

—Imaginense si baja agua por ese barranco qué, hace dos veranos, tuvo que subir por aquí la Guardia Civil y la Cruz

Roja, porque unos como ustedes quedaron atrapados allí. Y suerte que uno pudo salir y dar el aviso, que si no, me parece que aún estarían...»

Preferim no demanar detalls i desviar la conversa cap a temes més atractius: parlem dels ramats, de la vida al poble, de la festa major que va començar ahir.

—«Lástima que ayer por la noche no estuvieran aquí. ¡Pues lo habrían pasado bien, se lo digo yo! La juventud de este pueblo es muy animada, ¿saben ustedes?».

La realitat del barranc, tot i ser prou recent, comença a quedar lluny de nosaltres.

Carrers engalanats, ampolles per terra, papers i confetti. I un silenci de matí-de-diumenge. De sobte, ja cap a la part baixa del poble, un xivarri desacostumat. Un grup de joves, entre alegres i exaltats, fan pinya al carrer i ens barren el pas. Fem el gest de voler passar, però dos d'ells, brandant uns bastons força gruixuts, ens fan anar enrera sense massa contemplacions: «¡A casa Barana!, ¡A casa Barana!», sentim que criden, mentre es forma un aldarull al nostre entorn.

Tot ha acabat quan s'ha deixat sentir la veu d'un dels xicots, probablement el capítost. I al capdavant, encara ens han ofert —tant sí com no—, quatre galetes i un tragueta de vi. Ja marxem del poble, aconseguit el salconduit, quan aquest mateix jove se'ns acosta, respectuós: «Perdonad, pero es tradición con los forasteros...»

Camí de Las Salinas, amb el riu Cinqueta per company i sota un sol irremissible, ens adonem que estem acabant la travessia. Allà al fons, una serra grisa, pètria, tanca transversalment la vall, mentre uns oms atapeïts pregonen el pas triomfant del Cinca.

La resta són més aviat records anecdòtics. El retorn a Barbaruens amb un taxista d'Aínsa, amb una xerrera inesgotable. El retorn a casa... Situacions que, pel que tenen de previsibles, perden el regust de l'aventura a què ens lliurem quan, amb la motxilla a l'esquena, tenim tots els camins del món al davant.

Al peu del repetit final ha quedat la càrrega; i, a mesura que aneu pujant, veieu com es va fent més petita; aquest últim pendent és feixuc, però té una gran uniformitat i s'acaba de cop: just quan sou a dalt del cim. Un cim allargassat, força espiós. I, normalment, solitari. Com és el cas d'avui.

Sense presses, us disposeu a gaudir del panorama. Ha costat; però, certament, ha valgut la pena. És indubtable —penseu— que heu superat el tram més dur de l'itinerari. La resta, si més no, transcorre sempre de baixada. Amb una mica de sort, la travessia serà un fet.

(1) Agustí Jolis-André Armengaud, «POSETS-MALADETA», Barne - C.E.C., 1968. Pàg. 62.

PELS ATLAS AMB ESQUÍ

Jaume Codina i Roig

Fa trenta-quatre hores i 1.991 quilòmetres que hem sortit de Barcelona quan el motor del nostre «127» altera suaument el silenci de la plaça d'Imlil, al mateix cor dels *Hautes Atlas*. Sense fer massa soroll, despertem el guarda dels automòbils que els alpinistes deixem a la placeta. El guarda, al seu torn, va a despertar l'encarregat del refugi que el CAF té al mateix poble. I, tots desperts ja, dipositem el nostre equipatge a l'interior del refugi. Pensem que aconseguim, també, no despertar els qui hi dormen. Poca estona després, també dormim nosaltres.

Volem fer esquí de muntanya als *Atlas*. No pot pas dir-se que en tinguem una informació massa exacta. Només les referències d'uns quants companys que ja hi han vingut. Per no tenir, ni tan sols no tenim mapa. I això, un mapa, és la primera cosa que comprem l'endemà, tot just en havent esmorzat. Paguem el refugi. Avancem una part dels honoraris del guarda que ens vigilarà el cotxe. Parlem amb el cap dels *muletiers* i ens disposem a

iniciar les sis hores de camí fins el refugi «Jacques de Lèpiney», a 3050 metres d'alçada.

Sovint, la gent va directament al refugi «Louis Neltner», base per a pujar el *Toubkal*. Nosaltres ens estimem més fer-ho un xic diferent. D'aquesta manera, podrem conèixer una regió ben desconeguda pels catalans. Cal dir que tots dos refugis pertanyen a la secció de Casablanca del CAF.

Mentre pugem al refugi, un missatger avisa el guarda perquè vingui a obrir-nos. El refugi «Neltner» és sempre obert, cosa

Solitud i aspror a les muntanyes de l'Atlas, tot pujant cap al Tizi'n Melloul. (Foto: P. Rodés.)

La neu no és bona i el pendent del couloir de Tiskin és pronunciada. Cal mirar-s'ho. (Foto: M. Fabró.)

El refugi «Lèpiney», davant mateix del massís del Tazargart, força menys freqüentat que el «Neltner». (Foto: J. Codina.)

que no succeeix amb el «Lèpiney», força menys sovintejat. Qui vulgui venir per aquests indrets, cal que ho tingui en compte. El guarda viu en un altre poble, i arriba gairebé al mateix temps que nosaltres. Es diu Mohamed, un dels tants que coneixerem.

Encara no clareja quan sortim del «Lèpiney». Cinc o sis *couloirs* solquen la paret que tenim al davant, tot baixant d'un ample *plateau* a 3800 metres d'alçada. Totes les comparacions són odioses, però

es tracta d'una mena de Cadí, de més elevació però amb menys amplada. La neu és dura, i els esquís s'agafen amb una certa dificultat. Lentament, la pujada es fa costeruda i cal descalçar-nos dels esquís en un tros força glaçat, abans d'arribar al *Tizi'n Melloul*, ja fregant els 3800. Passat el coll, el sol ja ens il·lumina amb força; entrem al *plateau* i remuntem els metres que ens separen del cim del *Tazargart*, de 3980 metres, punt culminant d'aquest petit massís. Lluny encara, veiem el cim del

Toubkal, el més elevat dels *Atlas*, que ben aviat serà el nostre objectiu. El guarda del refugi ens havia assenyalat una canal pel descens. La busquem i la trobem. La neu és dolenta: s'esllavissa sota les fustes. Precaució! Uns quants girs i unes quantes «voltes maria». A la sortida de la canal, la neu esdevé de millor qualitat i el descens ens omple de goig. Anem a parar davant mateix del refugi. En Mohamed ens diu que allò que hem baixat és el *Couloir de Tiskin*. Fa més de vuit hores que hem sortit del «Lèpiney».

El refugi és petit i acollidor. Fullejant el llibre de signatures, veiem que no és un lloc de pas habitual i que no és gaire conegut pels catalans. A l'hora de sopar veiem, amb una certa sorpresa, com el nostre guarda, malgrat ésser mahometà, es cruspeix la carn de porc sense massa prevencions. Anem a dormir ben aviat, car imaginem que la jornada de demà serà dura pel pes que haurem de tragar. (Ho encertàrem!)

Ja hi ha sol quan remuntem les pales que ens han de portar al peu de la canal de *Tadat*. Cal posar-se les serretes. La traça cada vegada és més dreta i, l'una darrera l'altre, anem carregant els esquís. En Pere arriba gairebé a mig *couloir* amb les fustes als peus. Quan mirem enrera, veiem joiosos les traces que ahir deixàrem en el descens pel *Couloir de Tiskin*. El pes de les motxilles carregades es fa sentir quan arribem a l'única dificultat que la canal presenta: una mena de bloc rocallós que cal passar per l'esquerra. Prenem precaucions i ens assegurem. Més amunt,

El refugi «Neltner» no és gaire còmode, però està molt ben situat. (Foto: J. Codina.)

El sol fa que el fals plateau que mena al coll de Tadat sigui d'aquells que mai no s'acaben. (Foto: J. Codina.)

la cosa és més suau. El sol cau a plom i, lentament, anem guanyant alçada vers la fi del couloir, que ja albirem. Però, quan hi arribem, ens enduem una desagradable sorpresa. No som encara al coll de Tadat. Sota un sol abrasador, ens veiem obligats a creuar una mena de fals pla, amb neu fonda. Ens enfonsem fins als genolls. Es esgotador i, a més, la immobilitat de l'aire... Tenim la sensació que hi ha perill d'allaus. Sembla que no s'acabi mai. Finalment, cinquanta metres més de desnivell i arribem al Tizi'n Tadat. El cèlebre Dît de Tadat és a tocar i, només a 200 metres més amunt, tenim el cim del Binguinousseme. No tenim esma de pujar-hi.

Mengem una mica i ens calcem els esquís. El coll de Tadat és a 3790 metres, i ens cal una davallada de 600 metres fins el refugi «Neltner». Abans, una darrera mirada al Toubkal, que s'alça justament al nostre davant. És tard i la neu es troba en molt males condicions. En ocasions, el couloir és una mica ample, però sovint es fa estret. Tota la baixada la fem a base de «voltes maries». Només molt avall és possible girar unes quantes vegades. Cansats, arribem al refugi. Es ple de gom a gom... Hi ha fum, soroll, brogit... Una bona diferència amb el «Lèpiney», on estàvem ben sols. Trobem uns mallorquins del Grup Excursionista de Mallorca. També hi ha dues colles nodrides que viatgen amb guia: uns són francesos, i, els altres, suïssos.

Hem passat calor tota la nit. Qui això escriu prefereix reposar, fatigat de l'esforç d'ahir. En Pere i en Miquel surten ben d'hora. La neu és bona i, només una mica després d'arribar al coll d'Ougane, els cal treure's els esquís. Arribats al Tizi'n Ougane, el camí es presenta evident cap el Rass Ouadnoukrim, de 4083 metres.

Invisible, a baix a la dreta, el refugi «Neltner». Aquesta és tota la valleta que condueix al Toubkal, que és el cim de l'esquerra. Foto presa des del coll de Tadat. (Foto: P. Rodés.)

Després, una ampla pala mena al Timesguida, de 4088 metres. El descens s'inicia per una curta canal. Després, amples i vertiginosos girs fins al refugi. En Pere i en Miquel arriben satisfets i contents. Com sol passar en aquests casos, jo em lamento de no haver intentat l'esforç.

Passem la tarda reposant, jugant a cartes, xerrant i repassant els llibres del refugi. Notem, darrerament, una veritable allau de bascos. Els catalans, o no venim gaire a aquesta zona o no som massa aficionats a escriure. Els francesos han marxat, i pensem que estarem més amples. Es només una il·lusió. El guia dels suïssos convenç el guarda, i són ells els qui poden dormir ben amples.

Fins ara, el temps ha estat bo. Aquest matí, però, en sortir del refugi, l'altímetre

ens diu que la pressió està baixant ràpidament. L'ascensió al Toubkal no té pèrdua. Davant mateix del «Neltner», cal anar remuntant una valleta, força còmoda, tret del tros inicial. Arribem al coll entre el Toubkal i el Toubkal Oest. Ens traiem els esquís, atès que la cúpula cimera és tota sense neu i plena de pedres. Fa estona que els núvols ens acompanyen i que es veu venir la rufaga. Comença a nevar quan ja gairebé arribem al cim. Som a 4167 metres, el punt més alt dels Atlas. Del coll al refugi, amb prou feines vint minuts. La boira i la neu ens acompanyen en tot el descens.

Aquesta nit, sopem a base de bé. Els mallorquins ens acompanyen. Demà, a les nou, el muletier vindrà a buscar-nos. Unes tres hores de baixada cap a Imlil. Després, 1.991 quilòmetres fins a Barcelona, amb una aturada a Marrakech per a comprar alguns records al zoco.

Fitxa tècnica

Excursió realitzada del 16 al 26 d'abril de 1982 per Pere Rodés, del Club Excursionista de Gràcia, i Miquel Fabré i Jaume Codina, del Centre Excursionista de Catalunya.

Pressupost total: 63.000 pessetes, que corresponen a aquestes despeses:

- 23.000, gasolina i peatges,
- 10.000, revisió cotxe,
- 10.000, dues travessies estret de Gibraltar,
- 10.000, menjar (quasi tot comprat a Barcelona),
- 5.000, refugis i portejadors,
- 5.000, despeses diverses.

Un consell: mireu de fer el canvi de pessetes a dirhams a Barcelona. Us sortirà molt millor que a Algecires o Ceuta i, no cal dir-ho, que al Marroc.

EL PENÚLTIM BIVAC DE L'ENRIC FONT

Josep M.ª Mérida i Turell

«No és més el qui més alt arriba, sinó aquell que, influït per la bellesa que l'envolta, més intensament sent».

Maurici Herzog

(Capçalera de l'article escrit per l'Enric sobre l'èxit obtingut al Gasherbrum II, publicat a MUNTANYA núm. 711. Aquest pensament resumeix la profunda estimació que ell sentia per la muntanya.)

Era a mitjan febrer del 1982 —quatre dies abans d'emprendre l'expedició al Manāslu, la muntanya que se l'ha quedat per sempre, juntament amb Pere Aymerich— quan, a les set de la tarda, deixàvem l'estatge social del CAF de Niça, a ple Carnaval, proveïts de totes les claus dels refugis per a l'alta ruta amb esquís dels Alps Meridionals, dits també Marítims. L'Enric ho portava tot mil·limetrat, controlat, per començar per la Vall de les Meravelles i acabar a Isola 2000.

Emprenem l'excursió amb cotxe, i dormim a Sant Delmas de Tende. L'endemà continuem la ruta, amb un temps que no acompanya gaire: fa una pluja-neu. A migdia s'aclareix una mica. Avancem amb cotxe per la Vall de les Meravelles fins que la neu ens priva de continuar. Ens posem els esquís, prenem la motxilla amb tot l'equip per quatre o cinc dies, i l'Enric, a més, com sempre, amb totes les seves màquines de filmar, fotografiar, etc., i, sobretot, amb el seu coratge, la seva empena prodigiosa i una alegria esclatant que no deixava mai de tenir.

La neu es presenta dolenta; ha nevat molt. Avancem, solitaris, quan de sobte apareixen dos esquiadors que baixen del Refugi de les Meravelles, i ens diuen que

s'hi han trobat bloquejats a causa de la intensa nevada. Seguim, llavors, les seves traces; i això ens anima, ja que fem ruta segura. Anem avançant amb molta dificultat; la neu és dolentíssima i en gran quantitat, i tan mullada que s'enganxa a les pells i destorba l'avanç, fins al punt que m'haig de posar cera directa a les pells. Les hores van passant i no avancem com voldríem. Dic a l'Enric que això s'acabarà amb un bivac. Les traces d'esquí s'acaben, i continuen unes petjades. El pendent es fa sobtadament molt dret; la neu és molt profunda, perillosa; hi ha el risc de posar-nos una pala per barret. Ell, sense motxilla, indaga si és possible de progressar: però és impossible. I decidim bivaquejar. Una roca abalmada, sotacabada per un terraplè de neu, de tipus cornisa, ens ofereix el lloc més adequat. Ens traiem els esquís i fem un jaç que, ajudats per l'habilitat de l'experiència, queda força confortable per a dues persones. L'Enric, amb el seu humor característic, exclama: «Mira, sembla que hi hagin passat els d'Obres Públiques». Val a dir, però, que anàvem ben preparats i no ens faltava res.

Llavors, la sopa calenta i una bona ganyipada. És un vespre de conversa llarga, molt llarga... La travessa de Còrsega amb els amics Gregori i Jou, una marxa inoblidable; fitxes d'esquí amb Josep M.ª Sala i Xavi; el Gasherbrum II, un vuit-mil. Tot un enfilall d'anècdotes, d'èxits i també d'il·lusions —falten quatre dies per al Manāslu.

Enric, com et brillaven els ulls d'alegria quan recordaves aquella sortida al Pelvoux i el descens pel *glacier* de les Violetes, i em deies: «Jo i l'Anna Maria, tot sols, quin descens!»

Era ja de nit i la nostra conversa s'anava descabdellant sense fi, sota un cel mig nuvolós, mig estrellat, si fa no fa com les nostres vides: fracassos, incomprensions, esperances... Tu tenies el problema de la feina —llavors de l'expedició al Gasherbrum, que el teu cap de personal t'ho va arreglar de la pitjor manera que podia fer-ho—, i me'n parlaves amb serenitat, sense odi, i deies: «Ara ja no té el càrrec»... Jo també t'explicava els meus problemes i tots dos ens compreníem. Però els teus ulls s'engrescaven parlant de la muntanya; s'enliraven vers el cim, deixant enrera les misèries humanes.

I tornem la mirada cap al cel: aquests estels que s'hi veuen ens animen a pensar que l'endemà pot ser un bon dia. I la conversa continua; els temes no s'acaben. «Ara sembla que nevi», jo que li dic; però ell diu que no, que és el vent que la duu dels arbres. I com més va, més fort ventreja i més neu ens puja el torb, i ens cal tapar-nos fins al nas. A poc a poc, la son ens va vençant...

Qui ho havia de pensar, que aquest fóra el teu penúltim bivac!

El darrer bivac t'ha soterrat per sempre dins la immensa solitud de les neus eternes!

Enric, bon company Enric, ens has deixat per sempre, per viure en el record que es fa present dia rera dia!

ELS «CATALANES» DE L'URUGUAI

Albert Oliveras i Folch

Potser produeixi sorpresa donar a conèixer que, en un lloc de l'Amèrica del sud, hi ha un territori anomenat, en geografia, «*Cuchilla del Catalán*», que es pot traduir per «serra del català». També, com una derivació geològica, hi ha la «*época catalaniense*», i hi ha noms de cursos fluvials de relativa importància, anomenats simplement «*Arroyo Catalán Grande*», «*Catalán Chico*», «*Catalán Seco*», i «*Catalancito*». Tot això, en el departament d'Artigas, situat al nord de l'Uruguai, tirant al Brasil. El terreny, lleugerament ondulat, és una antiga formació volcànica de basalt roig, que ha format una capa de lava inclinada cap a ponent, del sistema orogràfic de la «*Cuchilla de Haedo*» que culmina en poc més dels 300 mts. d'altitud, i porta les aigües al riu Uruguai, cap a ponent, que corre a un nivell de 30 a 35 metres sobre el mar, i circula uns 400 quilòmetres abans de formar el Río de la Plata, nom amb què les aigües arriben a l'oceà Atlàntic.

Hi ha poc gruix de terra pel damunt de la roca compacta volcànica. Així, la pastura que cobreix en la seva totalitat aquesta part del país produeix una vegetació mitjana i xica, segons la proximitat als cursos d'aigua que porten els noms de «*Catalán*». Les aigües de les pluges es desplacen lentament, per l'escassa inclinació general de les terres, i tot depèn de les precipitacions atmosfèriques per a proporcionar bona o mala vida als ramats de vaques i d'ovelles que poblen el país.

El departament o província d'Artigas té

Arroyo Catalán Grande. (Foto: Albert Oliveras.)

49.295 Km² i 311.000 habitants. Solament 72.100 habitants fan una vida rural, que consisteix a vigilar els ramats de 2.700.000 vaques i 5.031.000 ovelles, perquè el cultiu no sobrepassa el 2 % de la superfície total.

Les vaques recorren els pasturatges baixos de la meitat inferior del terreny, més humit i de vegetació de major densitat, més suculenta, mentre les ovelles ocupen les parts més altes, d'escassa elevació, amb terreny més sec, de pastura curta, neta, sense llavors que s'enganxin a la llana. Les ovelles són de raça merina, amb llana de fibra suau i vellò espès, com una closca continua, sense esquerdes, i amb uns racons a la cara on apareixen els ulls. La cua és gruixuda, per la llana enfeltrada que recobreix un nucli molt flexible, com si no formés part de la mateixa ovella.

La majoria de les vaques són de color ros, tirant a canyella, amb taques blanques en el cap i el ventre. Tenen ulls clars, llagimejants, dolços. Sense banyes, de raça *Hereford*, amb el pèl cargolat. Són manses, robustes, amb tendència a semblar quadrades. Necessiten passar un parell d'anys d'alimentació, proporcionada per la botànica d'una hectàrea per animal, per tal d'arribar al pes de 400-500 Kg en

brut, de l'animal ja fet, a punt de ser menjat. Viuen en societat: en societat coral.

Gairebé tots els bovins són vaques. Quan són joves, també hi ha vedells, però ben aviat els envien a l'escorxador, on són morts amb un cop de massa al cap. Les ovelles creixen fins a convertir-se en mares de família, de característiques molt raonables, que són la base de l'economia nacional.

Tenen cura dels ramats, tan sols en certs moments, uns pastors que van a cavall, els *gauchos*, amb el gos entre les potes. Un ramat pot tenir cent, cinc-centes, mil, dues mil cinc-centes vaques. Llavors, cobreixen una extensió de terreny proporcional als animals que s'hi mengen l'herba natural, tant les vaques com les ovelles. Dormen a l'aire lliure. A migdia, descansen de menjar, i rumien l'herba engolida, sota els arbres que els proporcionen ombra a l'estiu, com són els eucaliptus principalment, o uns pins de creixement ràpid. Els arbres naturals del país, els autòctons, són d'escassa ombra, baixos i espinosos, i s'utilitzen només quan no n'hi ha d'altres de millors. Generalment acaben servint per llenya. A l'ombra es reuneixen els animals, indolents, ajeguts a terra, sense guardar l'ordre que observen

quan pasturen, tots en la mateixa direcció; i, quan canvien de lloc, avancen tots de cara al vent. Aquests moviments es produeixen cada dia a la mateixa hora: quan el sol s'aixeca i quan es pon.

De tant en tant plou. La pluja és necessària; però, si és excessiva, alguns animals moren ofegats. Si els falla l'aigua, els animals decauen, perden vigoria i la gana: s'aprimen, es posen malalts, i fins i tot es moren, o els maten abans. Aleshores la carn que haurien de produir es perd. Cal canviar-los de lloc. Viatgen. Els porten cap a les terres properes al riu, a les basses d'aigua o als estanyols, amb l'objecte de trobar la humitat necessària. La rosada del matí mulla intensament el camp i, en menjar l'herba, troben l'aigua que els cal, i fresca. Llavors, les vaques comencen a pasturar amb cara alegre.

Quan plou, després d'un primer temps en què la terra accepta l'aigua benvinguda, es produeixen els escurriments d'aigua cap a les parts més baixes del terreny, amb inundacions que poden ser molt

perjudicials. És allí on trobem, sense motiu actual que ho justifiqui, el nom que ens crida l'atenció. Aquests petits torrents mansos, agradables, amb pintoresca vegetació arbòria a les vores i que s'oviren de lluny, són «los Catalanes». Així de senzill: els catalans.

Pràcticament, no hi ha cap altre curs d'aigua per batejar. En la capçalera de la regió, poc extensa, d'uns cent quilòmetres, es troba la petita població de Masoller, que té un nom de sonoritat catalana sense confusió. I a la capital del departament d'Artigas (que té també el nom d'Artigas) hi ha el carrer *Carlos Catalan*, que no sembla tenir cap connexió, amb la hidrografia que comentem. Les vaques, les persones, els cavalls, entren en l'aigua d'aquests «*Arroyos Catalanes*» i s'hi troben molt a pler. És per aquest record, pel que ara obro al coneixement del catalans l'existència d'aquesta duplictat de noms, de la que no en sabia explicar l'origen, per més que ho hagi preguntat.

En aquestes terres hi ha jaciments

arqueològics d'èpoques molt anteriors, que s'han anomenat «*industria lítica catalana*», o «*preceràmica catalanense*», on apareixen moltes peces que provenen dels primitius recolectors o caçaires de la conca del «*Catalán*» en èpoques pretèrites, difícils de precisar per l'absència de restes de carboni, amb què podrien ser identificades científicament en la seva antiguitat. Sembla que aquests antics habitants desconeixien la fletxa, que hi apareix en èpoques més properes. Únicament s'hi han trobat pedres treballades barroerament, utilitzables com a puntes de llança o de javalina.

És, també, la regió on es troben les millors geodes, de procedència volcànica, que tenen l'interior ple de cristalls: blancs, grocs o violacis. Són pedres semiprecioses, que són treballades en tallers especials.

Tot el terreny és entre els 50 i els 200 m d'altitud. La densitat de població del departament, és de 6 habitants per Km² i unes 30 vaques per habitant.

(Foto: Anna Roig.)

L'HOME I EL MAR

Joan Panisello

(Reproduïm a continuació una de les redaccions presentades a la passada Quinzena del Medi Ambient, celebrada amb motiu de la Conferència Internacional contra la Pol·lució de la Mediterrània. Aquesta redacció forma part de tot un grup que van ser escrites per noies i nois de Catalunya, de 10 a 15 anys, essent el tema bàsic «L'home i el mar».)

Joan Panisello té 14 anys i estudia 1.º de BUP a l'Escola Thau, de la Institució Cultural del CIC de Barcelona.)

El mar! ha estat una paraula quasi màgica per a l'home; alguns d'ells hi deuen fama i glòria; per a d'altres, poetes i escriptors, ha estat font d'inspiració; n'hi ha que han vist en la immensitat un cabal de riquesa inesgotable.

Però anem per parts. Des d'un principi, el mar ha meravellat l'home i ha excitat la seva imaginació en les formes més desiguals.

Hi ha quelcom més constant que el mar? No, per a mi no, només el cel admet la comparació. Ja els grecs, als quals devem una gran part de la cultura occidental, el van incloure en la seva cultura, en les seves llegendes mítiques, com en el cas dels Argonautes. Al mateix temps, usaren el mar com a mitjà d'expansió econòmica i cultural: l'exemple de Roses i Empúries.

D'altres pobles, per ell es van barallar, com és el cas dels romans i cartaginesos, fins a arribar, passant els segles, a inspirar aventures i noves ànsies per a saber on acabava, o quina era la seva extensió, és a dir, conèixer-lo.

Així les coses, arribem a trobar-nos amb un conegut navegant: Cristòfol Colom, l'home que va poder fer-se a la mar i descobrir-la de manera diferent. Hi passà molts i molts dies, mesos, per poder-li parlar i, fins i tot, arrencar-li una resposta: Amèrica.

Tot i amb un fons de veritat, el mar va tenir l'època dels intrèpids aventurers, del pirata Morgan, amb qui mar, vaixell i pirata s'identifiquen com una sola cosa, com si fos un «film modern».

L'entusiasme que despertà en un home, Juli Verne, va fer possible d'imaginar la vida sota el mar, en una època en què no era realitzable, i ensenyar-nos com en *Nemo* vivia de manera quasi real, en un país submarí.

I què hem de dir de les guerres! Fins i tot les modernes que ha presenciat aquest mateix mar que s'ha vist ensagnat i maltractat pels mateixos homes que se'n gaudeixen i se'n refien per l'endemà.

Quants misteris, quantes riqueses no guarda! Però no riqueses en el sentit material o econòmic, que és el més desitjat, sinó riqueses culturals, la recuperació de les quals fa ser feliços a milers d'homes de pau. Aquest és el cas modern dels «Bronces de Riace» (1972), petita localitat la costa calabresa, on un jove italià, afeccionat a la pesca submarina, perseguint un nero, distingí casualment en aquelles netes aigües una cosa que va semblar-li fosca. En apropar-se li semblà veure un braç, que identificà de primer, com d'un home ofegat. Mariottini, nom de l'esmentat descobridor, amb excitació avisà els seus companys de pesca; entre els tres i amb gran esforç aconseguiren alliberar l'objecte trobat de la sorra que l'envoltava. No era un ofegat; era una meravellosa estàtua de figura humana, de dos metres, que durant segles havia estat enterrada en el fons del mar. La història no acaba aquí. La curiositat el va dur a buscar pels voltants. I si trobava algun tresor? El trobà. Més enllà, aparegué una segona estàtua, tan immensa com la primera. Dos dies després, les tragueren d'aquest mar tan nostre i que tantes sorpreses ens dóna. Eren dos gegants de bronze que la mar ens guardà gelosament durant milers d'anys.

Doncs, per què destruir aquest mar que ens dóna cultura, aventura, bellesa i aliment? Per què matar els éssers que des d'abans de la nostra aparició ja hi vivien i dels que en traïem profit? No té lògica, ni objecte, ni raó. Llavors, per què no ens hi pensem dos cops a fer tot allò que perjudica i destrueix el mar i el que conté?

Vivim en un món a flor d'aigua; conservem-lo!

ALPINISME

ALPS Francesos

Chamonix

Mont Blanc: Integral de Peutèreu, per J. J. San Sebastian i Carlos Tamayo, del País Basc.

Les Courtes: Ascensió en solitari a la directa dels Suïssos, per Gaspar Muñoz, el 30 d'agost de 1982.

ALPS Italians

Valle di Melo (Yosemite italià)

Nova via acotada E.D. sup., amb passos de VII a la part de «*Degli Dieci Saggi*», per Cristian Marín i Carlos Quero, de Madrid.

DOLOMITES

Grup de Lavaredo

Cima Grande di Lavaredo: Via «*Hasse Brandler*», per Jaume Grau i Francesc Magrinyà, de Tarragona.

Grup de Civetta

Civetta: Paret NW – Díedre Philipp Flamm, per Jaume Grau i Francesc Magrinyà, de Tarragona.

PIRINEU – Hivern de 1983

(Per les excel·lents

Berguedà – Cascada de glaç Freon 12. (Foto: Joan Quintana.)

Gavarnie – Passatge a la cascada Banana Split. (Foto: Joan Quintana.)

condicions climatològiques, aquest hivern es pot considerar com un dels més rellevants quan a l'apartat d'escalades hivernals.)

Midi d'Ossau

Petit Pic; Cara N. Via «*Rovier*» – Amb tres bivacs a l'esperó, un bivac al peu i un altre al cim. Sens dubte, l'escalada hivernal de major importància portada a terme per pirineïstes catalans; per

Leo Vegué, Carles Vallès, Manel i Joan de la Matta, del CADE-Club Alpí Català; efectuada el desembre de 1982. Enhorabona.

Vinhamala

Pique Longue-Couloir de Gaube, sortida directa, per J.L. Moreno, Manel de la Matta i J. Tomàs, del CADE-Club Alpí Català. Gener de 1983.

Piton Carré: Cara N. – Via «*Raviera*». Amb un bivac, per

Carles Vallès, del CADE-Club Alpí Català, i J. Granizo i D. Bertran, de l'Alt Aran. Gener de 1983.

Remunyé

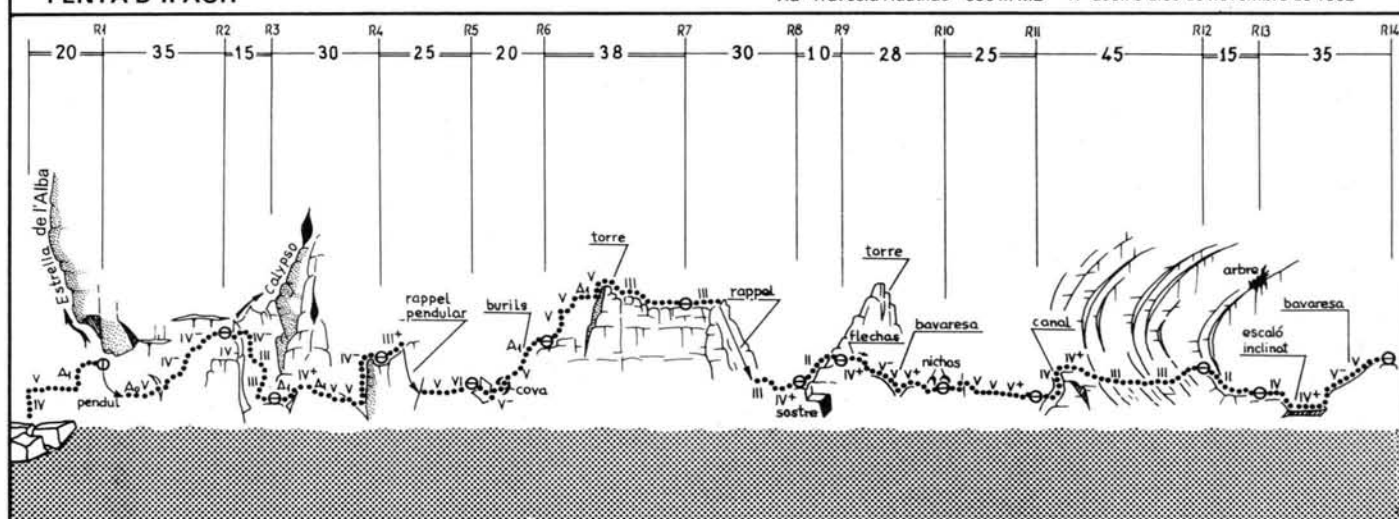
Maupas: Paret Sud. Via «*Directa Arlaud*», per J.L. Moreno, Manel de la Matta i J. Tomàs, del CADE-Club Alpí Català. Gener de 1983.

Cregüenya

Maladeta, Paret Sud: Via

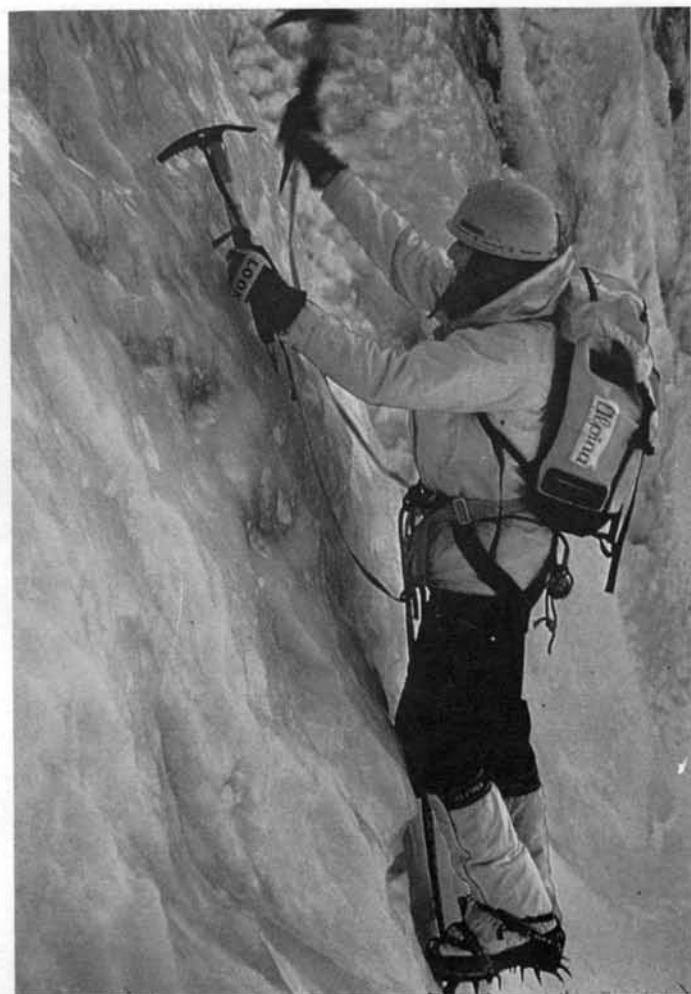
PENYA D'IFACH

Via «*Travesia Nautilus*» 650 m MD 1.ª asc.: 5 dies de novembre de 1982

Sortint del bivac, a la paret nord del Piton Carré. Gener 1983. (Foto: F.C. Vallès.)

Gavarnie. Passos verticals a la cascada Frezzante. (Foto: Leo Vegué.)

«del Díedre»; 1.ª ascensió hivernal, per Alfons Valls i E. Hernández, del CADE-Club Alpí Català.

Maladeta, Paret Sud: Via «Catalunya»; 1.ª ascensió hivernal, per J. Panyella i J. Olmo, de Badalona, i E. Torà, del CADE-Club Alpí Català.

CASCADES DE GLAÇ

Dintre d'aquesta modalitat de l'alpinisme, a l'hivern d'enguany s'ha tingut l'oportunitat d'inaugurar alguns itineraris d'escola, prop del poble de Saldes, en plena comarca del Berguedà. Per anar-hi, cal prendre la pista que surt de l'«Hostal Pedraforca», en la ruta a Saldes.

Cinglera de Costa Freda: (1600 m)

- Via «Somni d'Estiu»: 20 m D 65°.
- Via «Freon 12»: 15 m MD 75-80°.
- Via «Aigua Encantada»: 15 m MD 75-80°.
- Via «Iriqui»: 25 m D 65°.

Aquestes cascades de glaç han estat recorregudes per Manel i Joan de la Matta, i Joan Quintana, del CADE-Club Alpí Català. Gener de 1983.

Gavarnie

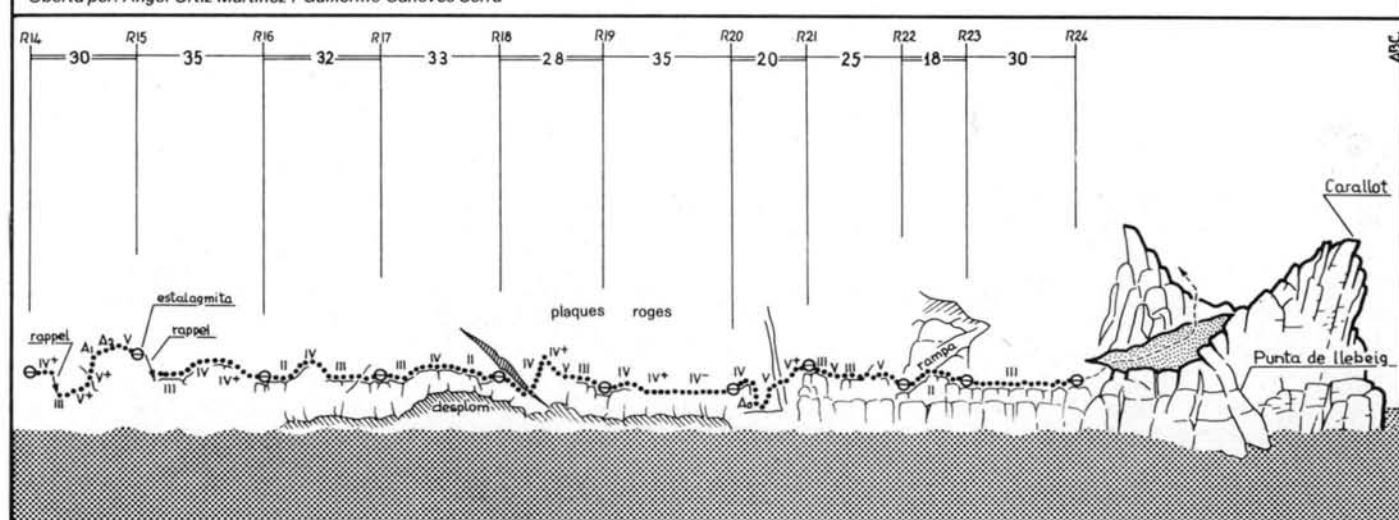
Potser un dels màxims exponents en escalades de cascades de glaç a Europa, situat en aquesta regió del Pirineu francès. Joan Quintana del CADE-Club Alpí Català, en diverses visites (desembre de

1982 i gener de 1983) aconseguí escalar els següents itineraris del «Mur de la Cascada»:

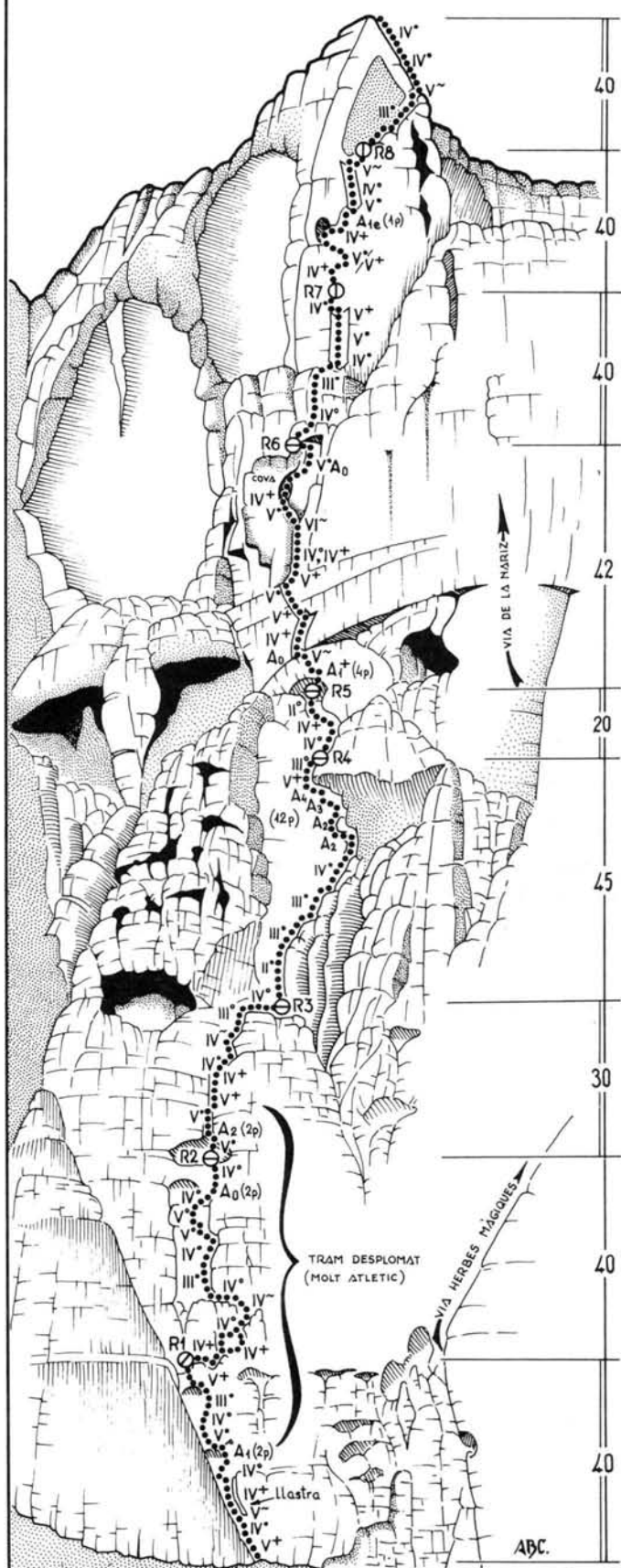
- Via «Dels místics»: 200 m MD inf.
- Via «Banna Split»: 200 m MD)
- Via «La Frezantee»: 200 m MD

- Via «Panneau Central»: 200 m D sup.
- «L'eau! L'eau! De l'eau, là!»: 200 m MD (Totes en solitari; les quatre primeres, fins a la vira del mur.)
- Via «Adrenalina»: 200 m MD fins 90°, junt amb J.C. Izerho (França).

Oberta per: Àngel Ortiz Martínez i Guillermo Cánoves Serra

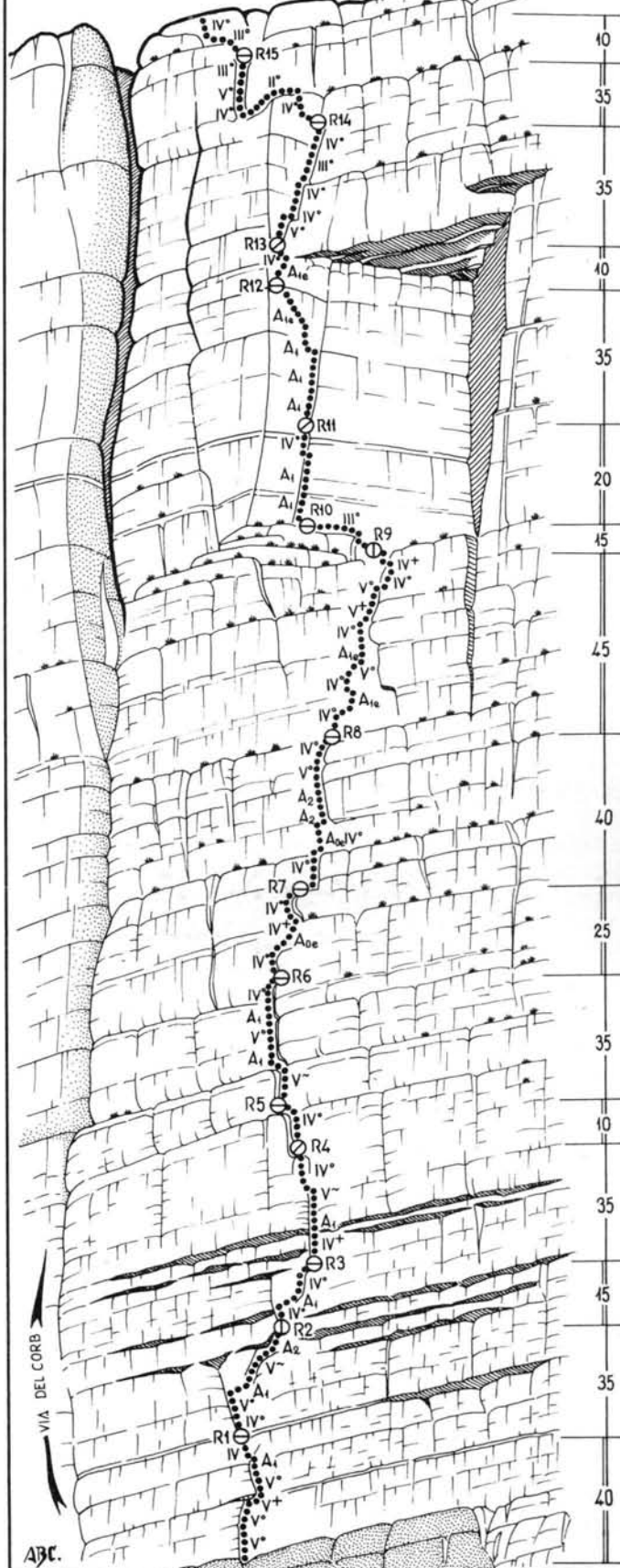
PENYAL D'IFACH

Via «Directa Rusa»
300 m. ED

1.ª asc.: 8-1-83
Oberta per: Armand Ballart, Ernesto
López i Toni García.

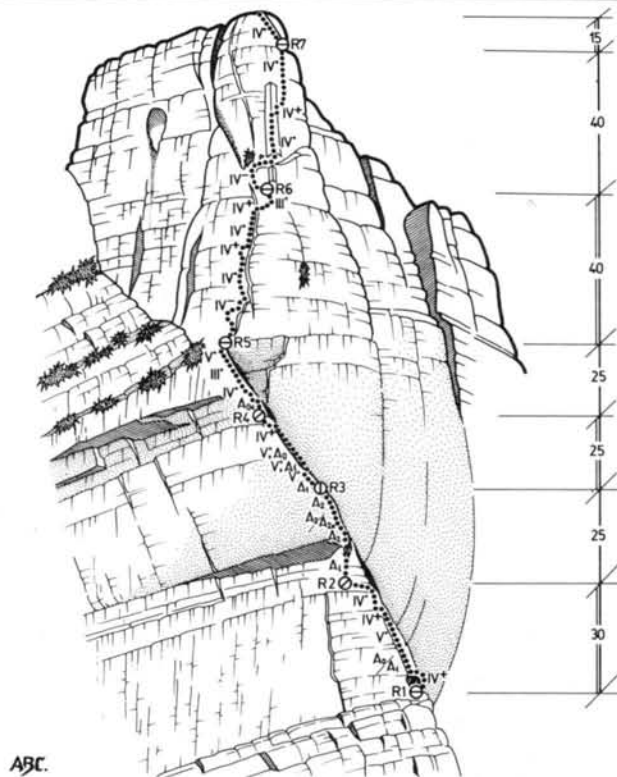
MONT-REBEI-PARET DE CATALUNYA

Via «Antonio García Picazo»
450 m MD, A2

1.ª asc.: 30-10-82
Oberta per: Antoni García Picazo,
en solitari

VILANOVA DE MEIÀ-PILAR DEL SEGRE

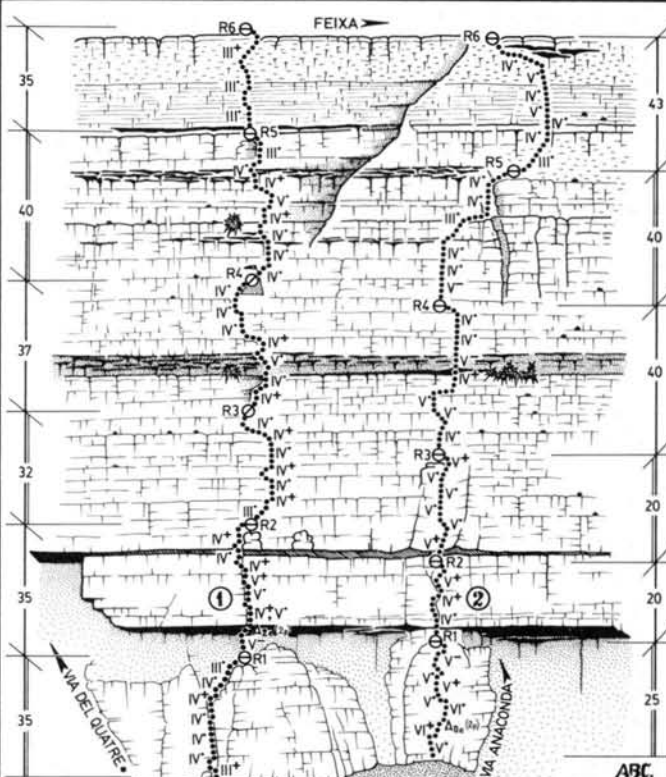

ABC.

Via «Mi Primer Amor»
180 m MD. A2

1.ª asc.: 4-12-82
Oberta per: Armand Ballart, Ernesto López,
Toni García i Joaquín Olmo

VILANOVA DE MEIÀ

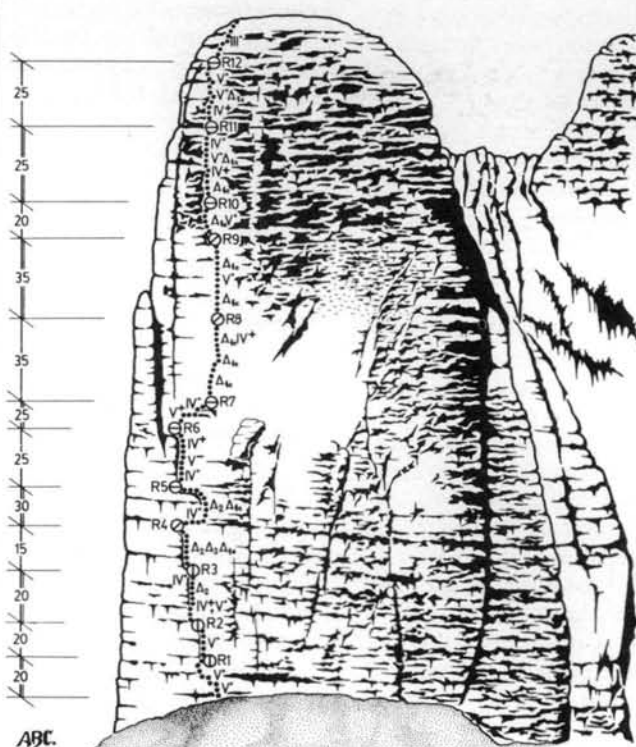
ABC.

Via «Musical Express»
200 m MD^S
1.ª asc.: 18-12-82

Oberta per: Armand Ballart, Albert Marino, Joaquín Olmo, Ernest López, N. Bohigas i Toni García

Via «Cruel Pasión»
200 m MD
1.ª asc.: 1-11-82
Oberta per: T. Masana, J. Cabau
J. Wenceslao

RIGLOS-MALLO PISÓN

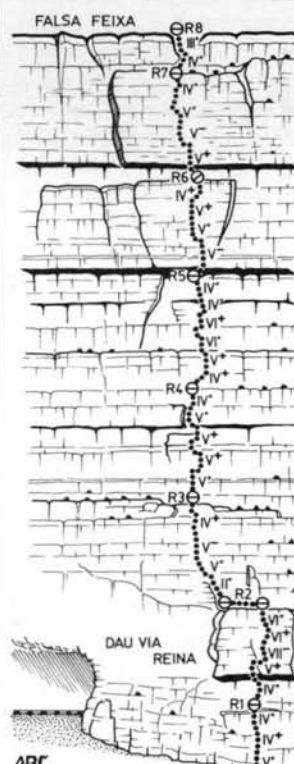

ABC.

Via «Micomicón»
290 m MD A2

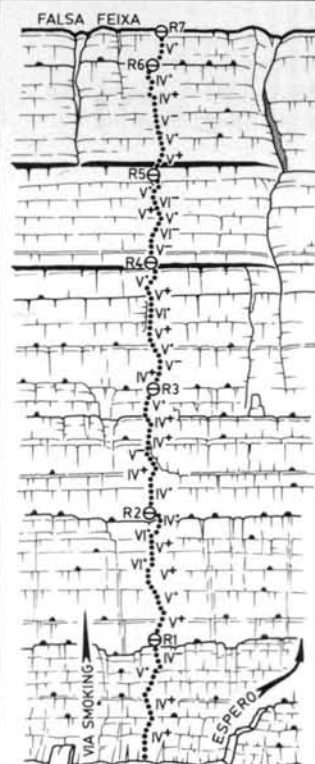
1.ª asc.: 23-4-82
Oberta per: Antoni Sánchez i
Javier Olivar

TERRADETS-PARET DE LES BAGASSES

ABC.

Esquerra Via «Acualum»
200 m ED⁺
1.ª asc.: 5-12-82
Oberta per: L. Baciero, S. Marzo i Freixas,
F. García, Dani Garin i Víctor Viciana.

Dreta: Via «Joan Freixenet»
200 m ED
1.ª asc.: 26-6-82
Oberta per: Josep Masana, Jaume Masana,
M. Navarro, L. Puertas i M.A. Casals

ESPELEOLOGIA

Itàlia

Del 4 al 6 de març del proper 1983, es celebrarà a Milà la «1.ª Mostra di Archeologia, Speleologia, Mineralogia e Paleontologia», amb el nom genèric de «Subter 83».

URSS

Després de baixar 150 m en el volcà Tolbatschik, a la península de Kamtschatka, els espeleòlegs russos han descobert vastes galeries amb parets de vidre volcànic particularment translúcid.

Estats Units de Nord-amèrica

Sembla ser que a Kentucky es situa la cova més llarga del món, amb una sola boca d'entrada. El seu recorregut és de 547 km.

Noruega

Una expedició anglesa, anomenada Glomdal-82, ha estat actuant en l'àrea de Svastisen, realitzant-hi diversos treballs científics. Entre les cavitats explorades destaquen: Fosshølet, Pikhagugrottene, Trudehullet, Kanalgrotta, Storbekkgrotta.

Àustria

Membres del Cambridge University Caving Club han visitat una altra vegada el massís de Totesgebirge, a uns 50 km de Salzburg, on han explorat, prop de Altausser, l'avenc Schnellzughöhle (-903 m, 4,0 km).

Mèxic

Un equip de la NSS Western Region dels Estats Units de Nord-amèrica ha explorat, a Xochitlan, el Sumidero Santa Elena, de 6,66 km de recorregut i 400 m de profunditat.

Estat Espanyol

● El 2 d'octubre del 1980, durant una expedició de 41 hores, el sifó terminal de l'avenc de Marboré va ser

superat per B. Avignon i F. Poggia, ajudats per S. Torunski; 1,10 km de noves galeries van ser explorats. El sifó terminal es troba a uns 2,6 km de l'entrada.

● El sistema Torca de los Caballos - Cueva del Valle (Rasines-Cantàbria), té una extensió de 32 km, dels que 30,45 km han estat topografiats.

● L'«Speleo Club de Chablis» ha desobstruït la font del Río Asón, que dona accés a un llaminador seguit d'una gran galeria rectilínia. Una via ascendent arriba a +88 m, i el desenvolupament total de la cavitat és de 900 m.

● S'ha realitzat la unió entre la Torca del Hoyo Grande i el Sumidero de Saco. La longitud total d'aquest és d'11 km de galeries topografiades i 435 m de profunditat. Si s'aconsegueix la unió amb la propera cova de la Haza, el desenvolupament total seria de 15 km.

● Entre 1975-1981, la Secció d'Espeleologia de l'«Esquí Club de Gijón» ha explorat i topografiat el sistema La Vieya-Los Quesos, cavitat laberíntica que compta amb vuit entrades diferents i un recorregut total de 7,5 km.

● En el massís de Andara (Montes Cantàbrics), els espeleòlegs del Lancaster University han arribat a la cota -792 m en la Sima Tere (sifó terminal). Aquests mateixos, amb col·laboració amb els membres de la «SEII», de Madrid, han arribat, en la Torca Flowerpot, al sifó situat a la cota 720 m.

● A la regió de Udias, membres de la «SESS» i del «GAES» (Bilbao) han topografiat 1,7 km de noves galeries en la Cueva del Río. L'actual recorregut total és de 13,2 km.

● Membres de la «Oxford University Cave Club» han estat explorant en els Picos de Cornión diverses cavitats, entre les que destaca el Pozo Jorcada Blanca (-520 m).

Papua - Nova Guineia

Una expedició dirigida per l'espeleòleg australià Neil Montgomery ha explorat una cavitat de 3,5 km de recorregut i 300 m de

desnivell, en una zona propera a Porgera (Euga Province). L'exploració és en curs.

PROTECCIÓ DE LA NATURA

Reproduïm a continuació la carta dirigida al senyor alcalde de Barcelona, per la Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural (DEPANA), amb data 23 de desembre de 1982.

Il.lm. Sr. Pascual Maragall
Batlle de Barcelona

Il.lm. senyor

La nostra entitat deploreja profundament el fet que, malgrat les reflexions que cada any organismes com el nostre fan prop de l'Administració ciutadana enveç el costum d'adornar alguns carrers i places de la nostra ciutat amb arbres monumentals acabats de talar, enguany aquesta costum forània al nostre país i que ens ha estat importada de l'estranger, segueix essent motiu que el ciutadà contempli, com un ornament més de símbol nadalenc, un arbre de gran tamany mort per la mà de l'home.

Davant tot això, i anticipant-nos a les respostes que altres vegades, i reiteradament, ens ha fet l'Administració, us exposem que: sabem de sobres que molts d'aquests arbres pertanyen a espècies forànies a la flora del País; que aquests mateixos arbres moltes vegades són talats, juntament amb d'altres, pel seu aprofitament de la fusta, i que aquest costum de donar l'arbre com un dels símbols més primordials del Nadal, està tan arrelat en la nostra societat que es pot dir que la seva acceptació és quasi general. Ara bé, el fet que sigui una espècie exòtica, i que en el seu dia fou donat per una mala política forestal de repoblació que tant a nivell particular com administratiu fa molt de temps que arrosega el nostre país, no li treu la important funció equilibradora de l'ambient que els arbres

d'aquest tamany donen a la ja empobrida massa forestal que tenim. A desgrat que, actualment, arbres de la frondositat dels que aquí fem esment són talats arreu del país per l'aprofitament de la seva fusta, no justifica que, sota aquesta excusa, celebrem la seva mort exposant-lo, tot adornat, en un lloc públic. D'ésser així, també la polèmica «festa» de les curses de braus tindria la seva justificació, ja que aquests animals en ésser domèstics haurien de ser morts igualment en una escorxador. I que, si bé és veritat que no es pot nedar contra corrent si els habitants d'aquest país han escollit, per diversos motius, aquest símbol nadalenc, creiem que l'Administració té l'obligació, sota un punt de vista cultural, d'esforçar-se més del que s'esforça per a restablir les tradicions pròpies de la nostra terra.

Resumint, creiem que en unes terres sotmeses a un procés de desertització com són les de la conca mediterrània, els arbres que arriben a les dimensions dels que aquí fem esment no haurien d'ésser mai talats, ja que la funció que cadascun d'ells per separat i bàsicament en conjunt fan en benefici al país és molt més necessària que el volum de metres cúbics de fusta que d'ells es pugui treure; i que mentre aquesta renovació de la política d'explotació forestal que fa temps cerquem no es dugui a terme, com a mínim, l'Administració no hauria de fomentar la reacció d'insensibilitat que la frívola exposició d'un d'aquests arbres talats pot produir al ciutadà.

Finalment, també preguem que tingueu a bé estudiar la possibilitat d'establir, en col·laboració amb les oficines governamentals competents, un efectiu control dels productes naturals (molsa, boix grèvol, vosc, etc.) que cada any en aquesta època es venen en els nostres mercats, els quals evidentment no han sortit de cap viver ni conreu intensiu, sinó que provenen directament dels nostres boscos, que tan mancats estan

d'aquesta cobertura que reté el nivell d'humitat, com és per exemple el cas de la molsa.

Us preguem, per acabar, que sapigueu disculpar el fet de dirigir-nos directament a vós, però hem considerat que, com a President del Consistori de la Ciutat de Barcelona, i donada la ineficàcia que en anys reculats han tingut les nostres peticions davant els responsables directes dels sectors de l'Ajuntament que tenen cura d'aquests afers, vós sou la persona indicada per a rebre la nostra lletra.

Agraïm per endavant l'atenció que us pugui merèixer el nostre escrit. Rebeu una cordial salutació, respectuosament,

Salvador Filella i Cornadó
Secretari General

(Recordem als lectors l'adreça de DEPANA. Apartat de Correus 2809 - Barcelona. Telèfon (93) 215 14 84.)

ACTES

60^è ANIVERSARI D'UNES PROJECCIONS DEL MONT EVEREST

Ara, al retorn dels nostres expedicionaris a l'Everest, és oportú de parlar d'una conferència pública, amb projeccions sobre l'expedició al Mont Everest, que la nostra entitat va portar a terme, com una primícia al món excursionista del nostre país. Aquest acte, per la seva magnitud, va tenir lloc al Palau de la Música Catalana, el 18 de maig de 1922, a les deu de la nit.

Aquesta conferència il·lustrada havia estat donada per primera vegada, el gener anterior, al «Queen's Hall» de Londres, per Mr. George Mallory, un dels membres de l'expedició, que va saber trobar un camí per arribar al cim culminant, si bé encara faltarien més de trenta anys per assolir-lo.

En aquells dies es va considerar l'empresa alpinística més difícil que mai s'havia organitzat; arribar als 6.900 m d'altitud fou considerat una gesta important, oi més que se

n'havia tornat amb profusió de material il·lustratiu, tant des del punt de vista alpinístic com del geogràfic, geològic, botànic i zoològic.

Gràcies a «The Royal Geographical Society» i a «The Alpine Club» fou possible la projecció a Barcelona, i el Centre cregué que amb aquest acte feia una veritable obra de cultura, divulgadora dels resultats obtinguts en aquella exploració, alhora que Catalunya quedava capdavantera, després del Regne Unit, en la difusió de la gesta de l'any.

Cal pensar, doncs, que ara també sabrem divulgar la nostra expedició al «sostre del món» amb tanta solemnitat com aleshores, amb la satisfacció que aquesta vegada la projecció serà comentada pels nostres companys, i de primera mà, i que haurà variat l'altitud assolida: 8.500 m.

M. M.

SALVEM SANT LLORENÇ DEL MUNT

Amb aquest títol, el dia 20 de desembre passat es va inaugurar, una Exposició-Concurs, organitzada per la «Coordinadora per la Salvaguarda del Massís de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac», formada per: U.E. Sabadell, Sipma de Terrassa, Secció Excursionista de l'Ateneu Castellarenc, C.E. de Terrassa i amb la col·laboració de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, el Banc de Sabadell i l'Ajuntament de Sabadell. L'exposició rebé el nom de «Concurs fotogràfic Parc Natural Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac».

Aquesta exposició, itinerant per comarques, finalment l'hem poguda tenir entre nosaltres, després d'haver estat exhibida a Sabadell, Terrassa, Manresa, Sant Llorenç Savall, Castellar del Vallès, Rubí, Sant Cugat del Vallès i Sant Quirze del Vallès.

Es tracta d'una exposició de protesta envers el trial, les tales abusives d'arbres, les urbanitzacions il·legals, la

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

CONFERÈNCIA PÚBLICA

AMB PROJECCIONS

SOBRE L'EXPEDICIÓ DE L'ANY 1921 AL

MONT EVEREST

(HIMALAYA)

EL CIM MÉS ALT DE LA TERRA (8882 M.)

PALAU DE LA MÚSICA CATALANA

DIA 18 DE MAIG DE 1922

A LES DEU DE LA NIT

destrucció persistent de la muntanya, etc.

Podríem dir que és una ben orquestrada campanya, amb idea cultural, per aconseguir tossudament d'aturar la malmesa del paisatge i del patrimoni històric, representat amb molta força expressiva tant a l'auca dels llorençans repatanis, com quan hom contempla el meravellós rocam de conglomerat, embellit per les seves ermites, masies, arbres centenaris, la flora i la fauna.

Veiérem una munió de fotografies en blanc i negre i de color, de diversos afeccionats sensibles a la crida feta per la Coordinadora, i esperançats a aconseguir de la fermesa de les autoritats que, d'una vegada, s'acabi l'especulació i la privatització d'aquelles paratges.

L'exposició, que fou molt visitada i comentada, va restar oberta tots els dies feiners fins al 15 de gener.

M.M.

EL MONESTIR DE SANT SEBASTIA DELS GORGS

El diumenge, 19 de desembre prop-passat, un grup de socis del Centre ens vam trobar, invitats per edicions «Artestudi», al monestir de Sant Sebastià dels Gorgs, on, per primera vegada, portava a terme la presentació de les seves edicions d'art romànic en plena naturalesa, o sigui, en el lloc on es troba en pla de restauració l'objecte d'estudi de l'obra presentada, el 15^è llibre de la col·lecció.

Segons va dir el senyor Jordi Vigué, en presentar el llibre dins l'església del monestir, la nutrida assistència havia sorprès a la mateixa empresa, tant per l'avançada data davant les properes festes nadalenques, com per l'adversa temperatura hivernal, un xic avançada.

Estava previst que les tres persones que havien fet possible el llibre en parlarien segons les seves competències; però mossèn

Pladevall, no pogué assistir-hi. El senyor Vigué el suplí en la part històrica; i el senyor Joan-Albert Adell dissertà sobre la part arquitectònica. Després, la senyora Francesca Español n'explicà la part escultòrica i detallà les dificultats de classificació per èpoques i estils. Una visita als claustres acabà d'il·lustrar les explicacions donades, i l'acte va acabar amb un bon refrigeri davant el monestir.

Aquest monestir, una meravella molts anys oblidada, fou «descobert» per Artur Osona l'any 1883, quan el claustre era un galliner, i l'església, un magatzem.

El llibre, molt ben editat i profusament il·lustrat, conté 234 pàgines de text, 20 fotografies de color, 83 en negre, 6 làmines de gran format, 23 plantes, un mapa i un dibuix.

M.M.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE «MATINS DE L'ARAN»

Teresa Pàmies, a més d'una bona escriptora, és una catalana que ha descobert l'excursionisme... als seixanta anys.

Anteriorment havia estat al Centre amb motiu de presentar les «Vacances aragoneses», i enguany ha tornat a venir-hi per presentar els seus deu «Matins de l'Aran», un recull d'històries d'avui, en el marc incomparable de la Vall.

La vetllada tingué lloc el 14 de gener, a la sala d'actes, amb la presència de l'ex-president de la Generalitat, honorable Josep Tarradellas, qui no havia estat al Centre des d'abans de la guerra, i que assistí a la presentació amb la seva distingida muller.

Obert l'acte pel president, Lluís Puntis, aquest cedí la paraula a Modest Montlleó, a qui va correspondre de presentar el llibre. Montlleó féu un càlid elogi de la prosa de l'autora, que descriu tan bé l'entorn de la vall i el tarannà de la gent, i qualificà l'obra d'enriquidora del patrimoni cultural del país.

Després hi intervingué el senyor Santi Vilanova,

ecologista. A més de comentar el llibre, Vilanova defensà l'equilibri ecològic de l'Aran, per tal que segueixi conservant la seva identitat de paratge escollit. Al final es declarà partidari d'un nacionalisme de tipus ecològic.

Teresa Pàmies agrai l'acolliment del Centre, i va aclarir que no havia pretès d'escriure cap guia ni cap llibre de viatges, sinó simplement un recull d'impressions, narracions o cròniques amb personatges vius com, per exemple, el senyor Josep Mainar (present també en aquest acte) a qui qualificà com «el personatge més autèntic del seu llibre».

Acabà destacant l'aspecte negatiu del complex que ha estat denominat «Baqueira/Beret» i del seu conjunt d'horribles edificis, que han transformat barroerament aquell paratge i l'han convertit en un indret veritablement sinistre.

D'acord amb les paraules de l'ecologista Vilanova, manifestà que, per a ella, la destrucció del paisatge comporta, entre altres consideracions, una immensa injustícia social.

El senyor Llimona, d'Editorial Pòrtic, que ha tingut cura de l'edició dins la col·lecció «El Brot», també va saludar els presents.

Per últim, Lluís Puntis, després d'agrair a Teresa Pàmies la seva atenció, ens va recordar l'autor de la primera guia de la Vall d'Aran, Juli soler i Santaló, qui va obrir els camins d'aquesta comarca per a la posteritat. I acabà amb el prec que l'obra presentada s'hauria de traduir a l'aranès, com a homenatge als catalans d'aquella vall.

Com a cloenda, lliurà l'ensenyà d'or del Centre Excursionista de Catalunya al senyor Josep Tarradellas i Joan, a qui, en complir els cinquanta anys d'associat, no fou possible d'imposar-l'hi, per trobar-se a l'exili.

El senyor Tarradellas va agrair l'ofrena, amb la dignitat i l'orgull propis de pertànyer al Centre des de l'any 1916.

David Aloy

XXX ANIVERSARI DE L'E.R.E.

El passat 8 de desembre s'escaigué el XXX aniversari de l'Equip de Recerques Espeleològiques, secció d'Espeleologia del Centre Excursionista de Catalunya.

Es van celebrar diversos actes, el primer dels quals —el 7 de desembre— es va fer coincidir amb la clausura del XXVI Curset d'Introducció a l'Espeleologia. Es tractava de la projecció de pel·lícules de 16 mm —«Els Alps subterranis» i «Sifon 1122»— al final de la qual hi hagué un sopar de germanor, en el que participaren des de membres fundadors fins a d'altres ben novells, i que comptà amb la presència de Lluís Puntis i de Joan de Ferrater, president i tresorer del Centre, respectivament.

Igualment, a la Sala d'Actes es van fer altres projeccions, incloses en el programa commemoratiu. També hi hagué, el dia 10, el muntatge audiovisual, realitzat pels nostres consocios Albert i Josep Loaso, intitulat «El meravellós món subterrani».

La Montserrat Ubach va oferir-nos, el dia 14, un bell resum de les seves experiències en coves a glaceres, sota el títol de «Alaska: glaciotespeleologia». I, finalment, el dia 21, en Jordi Canivell i l'Alfred Montserrat ens presentaren el resultat de l'expedició espeleològica «Papua-Nova Guinea 1978».

60è ANIVERSARI DE L'AGRUPACIÓ CULTURAL FOLKLÒRICA BARCELONA

Invitats per la Junta Directiva de l'Agrupació Cultural Folklòrica Barcelona, el 20 de novembre propassat vam assistir, al Saló de Cròniques de l'Ajuntament de Barcelona, a l'acte inaugural del programa de festes del 60è aniversari de la creació d'aquella entitat germana. Hi hagué un pregó a càrrec del senyor Eduard Costa, antic directiu i soci de mèrit d'ella, qui va fer un resum cronològic de les tasques desenvolupades per l'Associació al llarg d'aquests anys: unes activitats culturals i folklòriques que han tingut molt

de ressò a Catalunya, moltes vegades promocionades per la premsa i la ràdio, òrgans de difusió que sempre s'havien prestat a col·laborar-hi per al millor llum i restabliment dels costums catalans, que ara topen amb certes dificultats per tots prou conegudes, i insistí en què cal perseverar per mantenir i augmentar si és possible aquell tipus d'activitats.

Al final de l'acte vam tenir ocasió de parlar amb el president de l'entitat, senyor Jordi Font, i amb els amics Saula i Reverter, qui féu un reportatge de l'acte.

Desitgem que el programa dels actes establert sigui agradós a tothom, i que l'entitat vagi sumant anys, en benefici de tots.

M. M.

BIBLIOGRAFIA

LES EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES A CATALUNYA EN ELS DARRERS

ANYS.—Excavacions arqueològiques a Catalunya n.º 1. Direcció General del Patrimoni Artístic. Servei d'Arqueologia.

L'edita: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; 1982, 426 pàgines. Il·lustrat amb fotografies, dibuixos i mapes.

Aquest primer volum representa una aportació cultural d'importància del Servei d'Arqueologia, i proporciona una nova eina de treball i consulta als afeccionats a la recerca del nostre passat, tan arrelats a la nostra terra. Aquesta persistència abundant i variada ens ha de conduir a trobar l'autèntica història del nostre país des dels seus orígens.

El llibre és una mena de fitxer d'activitats portades a terme en les excavacions realitzades en els jaciments de Catalunya, classificades per períodes: paleolític, neolític i del bronze, ferro-ibèric, romà i medieval. Els jaciments porten el nom de la contrada, la població a què pertany i la comarca. Un sumari al començament familiaritza amb el seu contingut i, al final, els índex per ordre alfabètic de jaciments, comarques i municipis, faciliten el camí per trobar el treball que hom vulgui consultar.

Segons diu el senyor Josep Guitart al pròleg de l'obra, cal una adequada tasca de difusió, que sens dubte trobarà ressò en el món excursionista, capdavanter en altres temps d'aquestes troballes, i més encara si, com segueix dient, es preparen altres publicacions documentals, de divulgació, cartes arqueològiques, monografies, guies de jaciments i itineraris arqueològics.

L'introducció, a càrrec del senyor Miquel Tarradell, és una garantia que l'obra va per bon camí, després d'uns anys immovilistes, a l'ombra forçada. Confessa amb satisfacció d'estar content d'aquesta recuperació d'investigació cultural, tenint en compte que el Servei d'Arqueologia de la Generalitat només té un any de vida i disposa de poc personal qualificat. El fruit aconseguit en tan poc temps ens fa ser optimistes, i deixa albirar a la vegada un futur eficaç, tal com l'hem esperat durant molts anys.

El llibre, per gentilesa del

Director General del Patrimoni Artístic, es troba a la Biblioteca, a disposició dels nostres socis.

M. M.

ROQUES, PARETS I AGULLES DE MONTSERRAT.
Volum 4: Regió dels Frares Encantats. Volum 5: Regió dels Ecos. Guia d'escalades, per Josep M. Rodés i Ferran Labraña. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1982.

Amb aquests dos llibres, el quart i cinquè que sobre les escalades en el massís de Montserrat han escrit en Rodés i en Labraña, donen per acabada la descripció de les roques, parets i agulles d'aquest meravellós conjunt que és la muntanya de Montserrat.

En un país com el nostre, on moltes obres començades amb il·lusió i empena queden estroncades a mig camí, l'exemple d'en Rodés i en Labraña ens recomforta i ens ensenya que la llavor sembrada molts anys enrera per l'Artur Osona i en Cèsar A. Torras, i conreuada pel matrimoni Jolis, encara dona fruits.

Amb la pulcritud i claredat dels anteriors volums, en el quart descriuen les vies d'ascensió d'una seixantena d'agulles de la regió dels Frares Encantats, i, en el cinquè, les d'una quarantena de la regió dels Ecos.

Com molt bé diu l'Anglada en el pròleg del quart volum: «Montserrat té ara la seva guia. És un treball seriós i important. Com totes les guies d'escalada, no és definitiva, ja que cada any s'obren noves

vies, però el que sí és un fet és que ara disposem d'un treball magnífic que assentarà les bases per ampliar i ordenar l'activitat present i futura d'aquest massís».

A la part final del cinquè llibre, els autors inclouen unes poesies d'Apel·les Mestres i de Mossèn Cinto sobre algunes roques de Montserrat. Detall d'una fina sensibilitat que honora en Rodés i en Labraña. Els felicitem sincerament per aquest treball començat el 1970 i acabat suau.

SANT JOAN DE L'ERM:
L'Orri- Urdossa -Salòria- La Seu d'Urgell. Guia Cartogràfica - Geografia - Excursions - Turisme. Escala: 1:40.000 Equid. 20 m, por R. Vila y Blanch -J. Gisbert- S. Llobet. Editorial Alpina. Granollers 1982.

Un nou mapa de l'Editorial Alpina, que cobreix la zona de Sant Joan de l'Erm estesa del Segre al Noguera Pallaresa, i del Pic de Salòria, al N, als pobles de Castellàs i Pla de Sant Tirs, al S.

Imprès amb nous procediments, el mapa guanya notablement en pulcritud i facilitat de lectura. L'habitual entintat de diversos colors, d'intensitat suau, delimita clarament les zones de diferent altimetria. S'ha tingut cura a marcar el més exactament possible les nombroses pistes i camins forestals que, arreu, creuen els boscos i muntanyes de Sant Joan.

Un retret a fer, i d'importància: algun topònim apareix en el mapa amb una grafia totalment incorrecta. La Seo de Urgel, fa un mal d'ulls esgarriós. És clar que el preceptiu permís del «Consejo Superior Geográfico» pot explicar aquestes anomalies. Però esperem que aniran desapareixent en un temps que volem, i exigim, ben proper.

Amb tot, cal felicitar l'equip d'Editorial Alpina per aquesta nova publicació (que agrairan especialment els esquiadors de la modalitat de fons), i volem animar-los a seguir ampliant la seva cartografia pirinenca.

SKI SAUVAGE EN ANDORRE. Par Guy Pistre. Jacques Jaime Editeur, Béziers 1982.

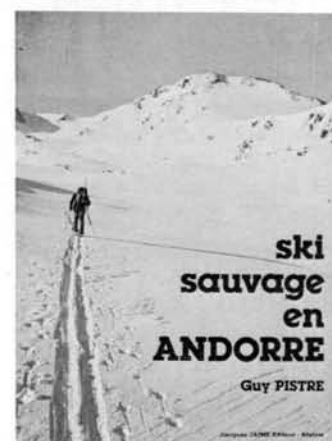
Quan el Centre té en preparació una guia d'esquí de muntanya referent a Andorra, ens ha sorprès gratament la publicació d'aquest llibre, en francès, d'itineraris d'esquí per les muntanyes andorranes.

Una primera part conté unes breus notes geogràfiques sobre Andorra, la seva cartografia, toponímia (amb un breu lèxic francès-català), estacions d'esquí i les normals instruccions per a un bon ús de la guia, així com les habituals indicacions sobre equip, preparació d'una excursió i normes de seguretat a la muntanya hivernenca.

La segona part, naturalment la més extensa i important, és la descripció dels itineraris. Estructurada a partir de les distintes valls, i dins d'aquestes dels diferents cercles o petites valls secundàries, ens ofereix un total de 182 itineraris que cobreixen, d'una manera quasi exhaustiva, la totalitat del territori andorrà, amb l'excepció del quadrant SO que, en realitat, ben poca cosa ofereix des del punt de vista de l'esquí de muntanya.

Descrits amb abundància de detalls, aquests itineraris denoten un coneixement real del terreny de joc per part de l'autor. Per la manera com està estructurat el llibre, potser és massa freqüent el fet que, per seguir un itinerari determinat, s'hagi de consultar més d'una pàgina, saltant d'una vall o conca a una altra de propera.

Cada itinerari està catalogat amb el seu gran de dificultat (potser una mica

generosament), i s'hi indiquen els desnivells i la millor època per a realitzar-ho, així com el possible perill d'allaus en el recorregut.

A l'última part del llibre es descriuen (combinant itineraris ja explicats o bé exposant-ne de nous) nou itineraris circulars al voltant de tants altres cims andorrans, i 29 travessies, algunes de les quals van més enllà dels límits andorrans i zones properes, com és el cas de les travessies des del coll de Pimorent (*Pulmoreds*) cap a Orlu, Merens i Font-romeu que, indubtablement, són d'un gran interès.

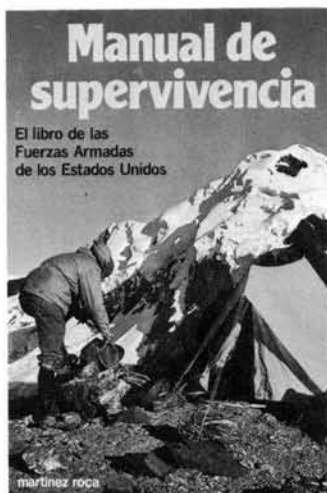
Com que l'autor indica en cada cas quins són els mapes a fer servir (bàsicament els excel·lents d'Andorra, a 1:50.000 i 1:10.000), els croquis inclosos en el llibre no pretenen cap rigor cartogràfic excessiu, sinó que només volen assenyalar-hi els diferents itineraris. Unes poques fotografies, no massa ben reproduïdes, són agrupades a les últimes pàgines de la guia.

Un treball, el de Guy Pistre, altament recomanable i útil, que els esquiadors muntanyencs, enamorats d'Andorra, li agraïm de veritat.

J. M. Sala i Albareda

MANUAL DE SUPERVIVÈNCIA. Autors: John Boswell i George Reiger, Ed. Martínez Roca, S.A. Traducció de J. López de Castro. 350 pàgines. Infinitat de dibuixos il·lustratius. 1982. Barcelona.

Aquest llibre és el «manual» que utilitza l'Exèrcit dels EUA, i resulta profitós a la persona a qui agrada la vida a l'aire lliure i el contacte amb la natura o amb la més diversa geografia. L'excursionista en general, el guarda forestal, el pescador, l'ecologista cal que llegeixin aquest llibre, i així tindran molt millors coneixements per saber caminar per la neu, en un desert, saber combatre el fred, poder alleujar el dolor d'una mossegada de serp o per les primeres cures de fractures, cremades, així com sabran construir-se un aixopluc, trobar aigua potable, conservar aliments, sobreviure

en zones tropicals o desèrtiques, al mar, en climes inhòspits o en circumstàncies especials, com en atacs aeris o nuclears, incendis forestals o bé en altres catàstrofes.

El llibre és el compendi d'una acurada recopilació de materials dispersos, agrupats en un sol volum, coherent, precís, accessible, pràctic i entenedor per a tothom.

Tota vegada que mai no ens hem de considerar suficientment preparats per a fer front a una situació d'emergència, aquest llibre ens pot facilitar la tècnica necessària per sortir airoso de situacions difícils. El recomanem.

SALVEM SANT LLORENÇ DEL MUNT. Opuscle de 24 pàgines, il·lustrat amb dibuixos i fotografies. 1982.

Editat per la «Coordinadora per la Salvaguarda del Massís de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac», amb la finalitat de conscienciar principalment l'excursionista perquè lluiti en estreta unió amb la «Coordinadora», i aconseguir així l'objectiu proposat. Aquest treball és un exponent de la vàlua del patrimoni natural que representa el Parc Natural de Sant Llorenç del Munt.

La importància de la preservació d'aquesta àrea queda, doncs, justificada amb escreix amb la lectura d'aquest opuscle, el qual invitem a adquirir i llegir per tal de ser participants d'aquesta lluita reivindicativa, que va començar ja fa quatre anys, ara que, segons que sembla,

l'aprovació del Parc Natural és una qüestió de poc temps.

Modest Montlleó i Espasa

LA Cerdanya. Mapa físic de la comarca. Institut d'Estudis Ceretans, amb la col·laboració del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya. Escala 1:100.000, equid. 100 m. Format per Agustí Jolis. Puigcerdà, juny 1982.

El Mapa té un interessant valor, ja que fixa amb criteris actuals els límits de la terra cerdana, al marge de les fronteres artificials polítiques entre els estats que se'n reparteixen la sobirania.

L'Agustí Jolis, incansable treballador en el món de l'excursionisme i de la geografia, ha fixat en aquest treball el resultat dels estudis fets pels naturals del país, un fet que té una doble importància perquè significa l'exponent de la vitalitat cultural de les comarques i la garantia d'uns coneixements fills de la realitat immediata i quotidiana.

La toponímia hi és curosament revisada, i s'han corregit errors que s'han anat perpetuant al llarg dels anys. Un exemple a l'atzar és el nom del torrent proper al coll de Pimorent, que sempre havíem vist escrit Torrent o Coma d'en Garcia quan, en realitat, és el Torrent d'Engràcies. Tot esforç que es tradueixi a conservar i restituir els noms autèntics dels llocs és d'agrair i encoratjar.

Tractant-se d'un mapa a escala 1:100.000 i d'una impressió senzilla, la topografia serveix per a donar una idea de la realitat geogràfica del terreny, sense precisions excessives. Hi ha algun error en el traçat de pistes forestals, i n'hi trobem a mancar algunes, encara que som conscients de la dificultat que una major exactitud comporta.

També, i possiblement pel procés d'impressió del mapa, s'ha produït la incorrecta posició d'algun nom (per exemple, el Peiraforca i el Roc Colom estan fora del lloc

corresponent); així mateix, a la part alta de la Vall de la Llosa, políticament andorrana però geogràficament cerdana, en el mapa hi manca la sobreimpressió en verd que la identifiqui com a terra cerdana.

Són uns errors o petites fallades imputables a tota primera edició (que esperem seran corregits en properes edicions), que no desmereixen la importància de la tasca realitzada, i que voldríem que servís d'exemple als estudiosos de les comarques de casa nostra per a posar al dia els límits comarcals i els noms dels llocs.

J. M. Sala i Albareda

Fe d'errades

En el propassat número de la revista corresponent al mes de desembre i concretament a l'article GRAN PIC D'ERISTE PER LA CARA N, signat per Josep de Tera, hi va haver un ball de columnes per error de muntatge.

Relacionem a continuació l'ordre correcte del text:

El tros d'article que va des del penúltim paràgraf de la columna de l'esquerra de la pàgina 252 i que comença dient «Làstima que amb la llum...» fins a la columna de la dreta de la mateixa plana allà on acaba dient «... breixa que hi ha a l'E del gran Pic d'Eriste», va intercalat a l'inici de la columna del mig de la pàgina 251 després del paràgraf que acaba dient «... «deixa el torrent molt enfonsat».

En compliment del que disposa l'article 21 de la Llei de Premsa i Imprenta vigent, donem nota de la composició de l'actual Junta Directiva del Centre Excursionista de Catalunya. President: Lluís Puntis i Pujol, Vice-presidents: Joan de Quadras i Castañer, Emili Cívís i Abad, Tresorer: Joan de Ferrater i Casanelles, Comptador: Jordi Mercader i Esplugas, Secretari: Josep Elsbaan Paul i Torrent, Vice-secretari: Montsió Garcia i Garcia, Bibliotecari: Modest Montlleó i Espasa, Vocals: Hermenegild Carreté i Bisbal, Agustí Jolis i Fellsart, Francesc Valls i Bach, Josep Pratginestós i Merlotti, Antoni Abel i Bonada, Narcís Rucabado i Franquesa. A més formen part de la Junta Directiva tots els presidents de secció o de comissió.

Normes de publicació de MUNTANYA.

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir presents aquestes condicions:

Els articles cal que siguin escrits correctament en català i mecanografiats a triple espai en fulls Din A-4 o foli.

Quan el text haurà de ser escrit en diferents tipus, s'indica de la següent manera: subratllat senzill (*cursiva*), subratllat triple (CAIXA ALTA) i subratllat ondulat (*negreta*).

Els mapes, dibuixos i gràfics es presentaran dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies en blanc i negre i diapositives, durant els seus corresponents i el nom de l'autor, escrits en un full a part.

La Redacció podrà acordar la reducció o modificació d'aquells paràgrafs en què la manca d'espai o la reiteració ho facin aconsellable.

Aquestes són les prestacions que l'Agrupació Mútua atorga als seus associats:

- Per malaltia: fins a 1.500 ptes. diàries.
- Subsidis per Intervencions Quirúrgiques (també pert a infants menors d'edat) i dietes per estada a la clínica: fins a 3.000 ptes. diàries.
- Per invalidesa: fins a 90.000 ptes. mensuals.
- En cas de defunció: fins a 1.500.000 ptes.
- Subsidis per orfanesa: fins a 15.000 ptes. mensuals.

Tots, homes i dones, poden integrar-se a la nostra Entitat Mutualista, dels 16 anys complets als 40 per complir.

81 anys de marxa ascendent i més de 230.000 associats són les referències que oferim als qui encara no formen part d'aquesta gran tasca col·lectiva.

AGRUPACIÓ MÚTUA

DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA

Granvia de les Corts Catalanes, 621. Telèfons 318 18 00 - 318 40 50. Barcelona-10

DES DE 1902

Altitud i tendència del temps indicat per l'altímetre- baròmetre de butxaca

DISTRIBUÏT PER:
FRANCESC ROMANÍ I OLIVA

Consell de Cent, 280
Tel. 301 53 39
BARCELONA-7

Tipus 2000-11
tamany
natural

amb la màxima precisió

*On hi ha més
Quantitat de
Qualitat*

fundat l'any 1908

Plaça Universitat, 7 - Telf. 317.91.86

 Parking Plaça Castilla

Portal de l'Àngel, 32-34 - Tels. 317.91.86 - 317.91.90

 Parking SABA - Plaça Catalunya

BARCELONA

PER TOT EL QUE NECESSITEU ENS TROBAREU A PARTIR DE LES 17 HORES

ALTA MUNTANYA
ESCALADA
ESQUI DE MUNTANYA
ESQUI

OFERTA D'ESTIU

JOAN OLIVA

- Peus de gat (1. ^a firma internacional)	3.500	Ptes.
- Casc d'escalada	750	"
CONJUNT PROMOCIÓ D'ESCALADA		
- Peu de gat, corda, corda i casc	7.950	"
- Peu de gat i casc	3.700	"

GUILLEM ARIAS

ATENCIÓ

SETMANES DEL TASCÓ: *De l'1 al 5 de març i del 2 al 7 de maig.*

Durant aquestes dues setmanes, tots els models del mercat a preus gairebé de cost.

ACTIVITATS PER A 1983

- Març:** Del 13 al 19: Curset – Travessa d'esquí de muntanya pel Pirineu Català.
Nombre màxim de cursetistes: 5 per cada instructor.
Cost: 23.950 ptes.
Inclòs en el preu: dormir, menjar, taxis, forfait, conferències, organització, etc.
- Abril:** Del 17 al 24: Curset – Travessa d'esquí de muntanya pel Pirineu Central.
Nombre màxim de cursetistes: 5 per cada instructor.
Cost: 26.860 ptes.
Inclòs en el preu: taxis, dormir, menjar, organització, etc.
- Maig:** Del 8 al 14: Alta ruta Chamonix-Zermatt, amb esquís.
Nombre màxim de participants: 5 per cada instructor.
Cost: a) Inscripció i organització, 10.000 ptes.
b) Per tota la resta, aproximadament, 37.000 ptes.
- Juny i juliol:** Del 26 de juny al 2 de juliol i del 17 al 23 de juliol: Curset d'alta muntanya en un refugi del Pirineu Català. Classes i pràctiques de tècniques de neu, roca, encordament, etc.
Nombre màxim de cursetistes: 3 per cada instructor.
Cost: 23.900 ptes.
Inclou aquest cost: dormir, menjar, classes i professorat.
- Agost:** De l'1 al 31: Kuhn (7.077 m); Himàlaia de l'Índia.
Inscripció i viatge: 95.000 ptes.
Cost del transport fins al camp de base, muntatge, equipament de c. de b. i dels camps d'alçada, menjar, etc.: 1.220 \$. (Sim de trèkking fàcil, sense cap altra dificultat que la de l'alçada).
- Setembre:** Del 3 de setembre al 4 d'octubre: TRISUL (7120 m), amb esquís. Himàlaia de l'Índia.
Inscripció i viatge: 95.000 ptes.
Cost del transport fins al camp de base, muntatge, equipament del c. de b. i dels camps d'alçada, menjar, visita turística, etc.: 3.600.000 lires.
- ROGER-40 (Sants) Barcelona (14)**
Telèfon: 253 20 96 (de 15 a 16 h.)

INSTRUCTORS DE L'E.C.A.M.

Membre del C.A.D.E. i del G.P.M.M.

A/s seus peus

**calçat
infantil**

● Balmes
Plaça Molina

● Avda.
Pau Casals, 15

● Passeig
Sant Joan, 139

KATAKROK

"Tu companyera de fatigas."

Feta perquè t'hi trobis ben a gust.
Amb l'altura justa, lleugera de pes i bella de línies.
Un cos harmoniós... en CORDURA®
i la seguretat que li confereix

ARTILOCK®

FES-LA TEVA AVUI MATEIX
(DEMANA-LA EN EL COMERÇ ESPECIALITZAT)

HIDALGO. S.L. CASA ARTIACH

PRIMERA INDÚSTRIA ESPORTIVA ESPANYOLA

Fundada en 1928

Florida, 1-5. Apartado 610. Tf. 421100. Zaragoza-8

ARTILOCK®. PRIMER DISPOSITIU AUTOMÀTIC
PER AGAFAR EL MARTELL O EL PIOLET SENSE ATURAR-SE

Piolet o martell en
posició de marxa.

Un gest de la mà cap enrera...
clik...

... i ja el tens!

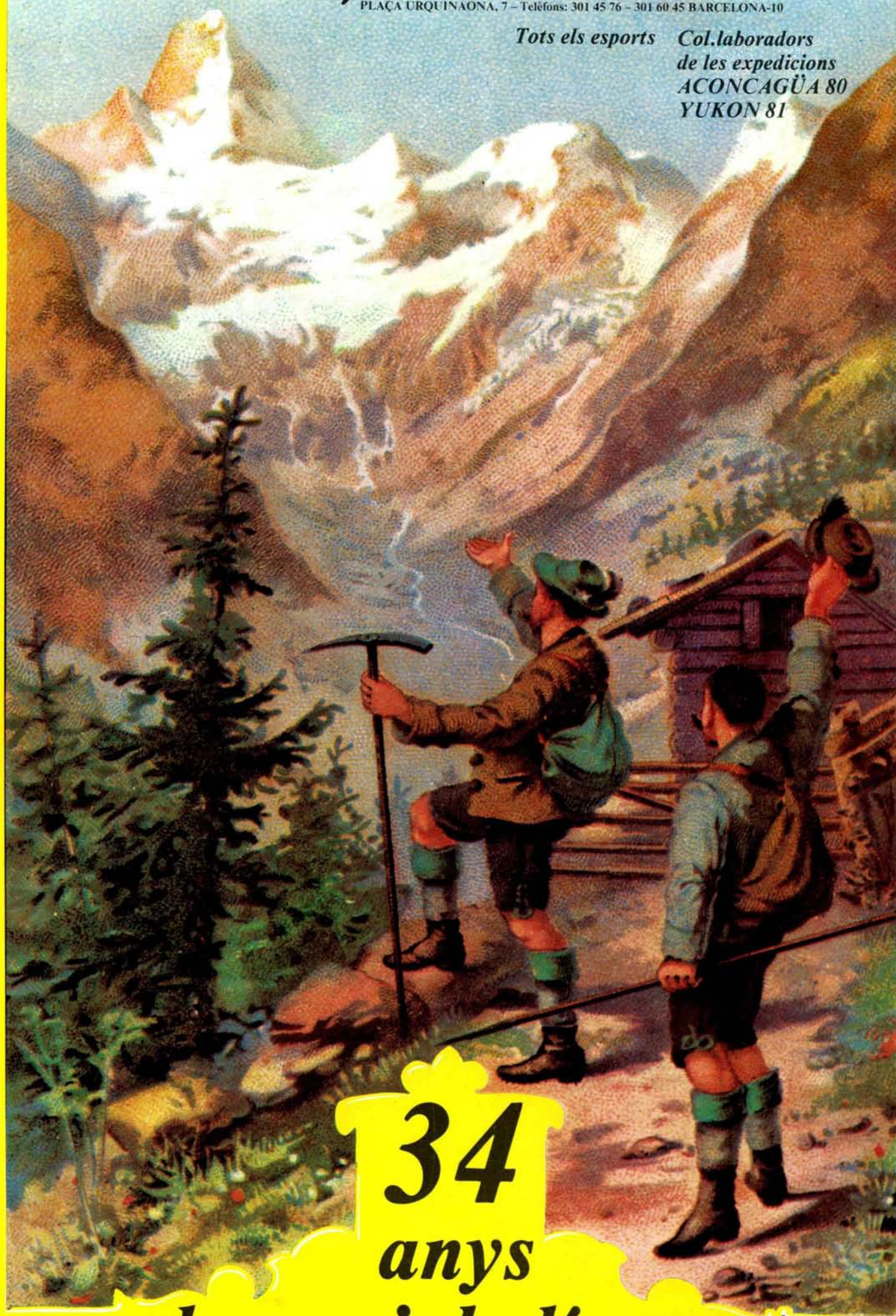

ARTILOCK®. Marca registrada HCA. Patent espanyola número 259793. Demanada a EUA, ALEMANYA, UK, FRANÇA, ITÀLIA i la resta dels països europeus. CORDURA® Marca registrada DU PONT.

Deportes Martín

PLAÇA URQUINAONA, 7 - Telefons: 301 45 76 - 301 60 45 BARCELONA-10

Tots els esports Col.laboradors
de les expedicions
ACONCAGÜA 80
YUKON 81

34
anys

al servei de l'esport